

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**İLKOKUL 4. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS
KİTABINDAKİ KARAKTERLERİ NİTELEYEN
DEĞERLERİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Burhan EKEN**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ**

Şubat 2023, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Burhan EKEN

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı: Temel Eğitim

Program Adı : Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı : İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Karakterleri
Niteleyen Değerlerin İncelenmesi

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) 145 sayfalık kısmına ilişkin 13/02/2023 tarihinde **IThenticate/Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %10'dur.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 13/02/2023

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ

Öğrenci

Burhan EKEN

KILAVUZA UYGUNLUK

“İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Karakterleri Niteleyen Değerlerin İncelenmesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Burhan EKEN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ danışmanlığında **Burhan EKEN** tarafından hazırlanan “**İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Karakterleri Niteleyen Değerlerin İncelenmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Sınıf Eğitimi** Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

13 /02/2023

JÜRİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ömer DEMİRCİ (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Neşe KUTLU (İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /...../

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Tez yazım süresince; bilgisi, ilgisi ve tecrübeleriyle bana destek sağlayan ve çalışmamda ciddi manada emeği olan çok değerli hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ’a çok teşekkür ederim.

Değerli jüri üyesi hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Ömer DEMİRCİ ve Dr. Öğr. Üyesi Neşe KUTLU’ya tezime sağladıkları katkılardan dolayı samimi teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazım noktasında destek ve tecrübelerinden faydalandığım kıymetli hocalarım Doç. Dr. Yakup KOÇ ve Dr. Ramazan ÇELİK’e şükranlarımı takdim ederim.

Başta Annem ve Babam olmak üzere tüm “EKEN Ailesine” saygı, hürmet ve teşekkürlerimi sunarken Veysi EKEN ağabeyimi de rahmetle yâd ediyorum.

Son olarak 06.02.2023 tarihinde ülkemizde meydana gelen depremde hayatını kaybedenlere Allah’tan rahmet, yakınlarına ve milletimize başsağlığı, yaralılara da acil şifalar diliyorum. Milletimizin başı sağ olsun. Bu duygular içerisinde, tezimi başta depremde hayatını yitiren çocuklar olmak üzere bütün depremzedelere ithaf ediyorum.

Burhan EKEN, Erzincan, 2023

İLKOKUL 4. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABINDAKİ KARAKTERLERİ NİTELEYEN DEĞERLERİN İNCELENMESİ

Burhan EKEN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Şubat 2023

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nusrettin YILMAZ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerlerin incelenmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama kaynağı olarak 2022-2023 eğitim öğretim yılında okutulan “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı” tercih edilmiştir. Araştırma aşamasında “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı” incelenerek kitapta geçen karakterler belirlenmiştir. Belirlenen karakterlerin özellikleri çerçevesinde karakterizasyonlar yapılmıştır. Ardından karakterlerin özellikleri dikkate alınarak hangi karakterin hangi değeri/değerleri temsil ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu araştırmada tercih edilen analiz çeşidi betimsel analiz yaklaşımıdır. Araştırmanın sonucuna göre, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının değer aktarım sürecinde yüz yirmi dört (124) tane karakter kullanıldığı görülmüştür. Kullanılan bu karakterlerin doksan altısı (96) canlı karakterlerden, yirmi iki (22) tanesi ise cansız karakterlerden oluştuğu görülmüştür. Canlı karakterlerin doksan beş (95) tanesi insan karakterinden, bir (1) tanesi ise hayvan karakterinden seçildiği sonucuna varılmıştır. İnsan karakterine bakıldığında altmış bir (61) tanesi erkek karakterlerden, otuz dört (34) tanesi ise kadın karakterlerden seçildiği görülmüştür. Tespit edilen bu karakterlerin her birisi en az bir değeri temsil ettiği sonucuna varılmıştır. Bunla birlikte bazı karakterlerin birden fazla değeri temsil ettiği de görülmüştür. Karakterlerin temsil ettikleri değerlere bakıldığında Karakterleri Niteleyen en çok vurgulanan değerlerin sırasıyla duyarlılık, bilimsellik ve saygı değerleri olduğu, en az vurgulanan değerlerin ise başta barış değeri olmak üzere sabır, azim, dürüstlük ve estetik değerleri olduğu görülmüştür. Karakterleri niteleyen değerlerin Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programındaki kök değerlere ve Milli Eğitim Temel Kanununda yer alan değerlere paralel olarak hazırlandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Değerler Eğitimi, Sosyal Bilgiler Ders Kitapları, Kök Değerler, Karakter, Karakterizasyon

EXAMINATION OF THE VALUES QUALITY OF THE CHARACTERS IN THE PRIMARY GRADE 4. SOCIAL STUDIES TEXTBOOK

Burhan EKEN

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, February 2023

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. Nusrettin YILMAZ

ABSTRACT

The purpose of this research; It is the examination of the values that characterize the characters in the primary school 4th grade Social Studies textbook. In the research, document analysis method, one of the qualitative research methods, was used. "Primary School 4th Grade Social Studies Textbook" was chosen as the data collection source. During the research phase, "Primary School 4th Grade Social Studies Textbook" was examined and the characters in the book were determined. Characterizations were made within the framework of the characteristics of the determined characters. Then, considering the characteristics of the characters, it was tried to reveal which character represents which value/values. The type of analysis preferred in this study is the descriptive analysis approach. According to the results of the research, one hundred and twenty-four (124) characters were used in the value transfer process of the 4th grade Social Studies textbook of primary school. It was observed that ninety-six (96) of these characters used were live characters and twenty-two (22) were inanimate characters. It was concluded that ninety-five (95) live characters were chosen from human characters and one (1) from animal characters. When looking at the human characters, it was seen that sixty-one (61) of them were male characters and thirty-four (34) of them were female characters. It is concluded that each of these determined characters represents at least one value. However, it has also been seen that some characters represent more than one value. Considering the values represented by the characters, it was seen that the most emphasized values on the characters were sensitivity, scientificness and respect, respectively, while the least emphasized values were patience, perseverance, honesty and aesthetic values, especially peace. It has been observed that the values conveyed through the characters are prepared in parallel with the root values in the Social Studies curriculum and the values in the Basic Law of National Education.

Keywords: Values Education, Social Studies Textbooks, Root Values, Character, Characterization.

İÇİNDEKİLER

İLKOKUL 4. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABINDAKİ KARAKTERLERİ NİTELEYEN DEĞERLERİN İNCELENMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ	xxi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Değer ve Değerler Eğitimi.....	5
1.2. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ve Değerler Eğitimi	7
1.3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Değerler Eğitimi	9
1.4. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi.....	11
1.5. Karakter ve Karakterizasyon Kavramları.....	13
1.6. Çalışmaya Konu Olan Değerler	16
1.6.1. Bir Değer Olarak Adalet.....	16
1.6.2. Bir Değer Olarak Aile Birliğine Önem Verme	17
1.6.3. Bir Değer Olarak Azim	19
1.6.4. Bir Değer Olarak Bağımsızlık	19

1.6.5. Bir Değer Olarak Barış	20
1.6.6. Bir Değer Olarak Başarı	21
1.6.7. Bir Değer Olarak Bilimsellik	23
1.6.8. Bir Değer Olarak Çalışkanlık	25
1.6.9. Bir Değer Olarak Dayanışma	26
1.6.10. Bir Değer Olarak Çağdaşlık	27
1.6.11. Bir Değer Olarak Duyarlılık	28
1.6.12. Bir Değer Olarak Dürüstlük	29
1.6.13. Bir Değer Olarak Estetik	31
1.6.14. Bir Değer Olarak Mutluluk	32
1.6.15. Bir Değer Olarak Özgünlük	33
1.6.16. Bir Değer Olarak Özgürlük	34
1.6.17. Bir Değer Olarak Sabır	34
1.6.18. Bir Değer Olarak Sağlık	35
1.6.19. Bir Değer Olarak Saygı	35
1.6.20. Bir Değer Olarak Sevgi	36
1.6.21. Bir Değer Olarak Sorumluluk	38
1.6.22. Bir Değer Olarak Tasarruf	39
1.6.24. Bir Değer Olarak Temizlik	40
1.6.24. Bir Değer Olarak Vatanseverlik	40
1.6.25. Bir Değer Olarak Yardımseverlik	41
1.7. Konuyla İlgili Çalışmalar	42

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM ve BULGULAR

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	47
2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	48
2.3. Araştırmanın Yöntemi	48
2.3.1. Araştırmanın Veri Toplam Tekniği ve Veri Toplama Aracı	49
2.3.2. Araştırmanın Veri Toplama Kaynağı.....	50
2.3.3. Araştırmada Kullanılan Analiz	50
2.3.4. Verilerin Güvenirliği	50
2.4. Araştırmanın Bulguları.....	51
2.4.1. Karakterleri Niteleyen Adalet Değeriyle İlgili Bulgular.....	51
2.4.1.1. Bilge Karakterini Niteleyen Adalet Değeri.....	51
2.4.1.2. Engin, Şevval, Fatih, Eda, Duru, Yusuf ve Batuhan Karakterlerini Niteleyen Adalet Değeri	51
2.4.2. Karakterleri Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeriyle İlgili Bulgular	55
2.4.2.1. Bilge Karakterini Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeri	55
2.4.2.2. Bilge'nin Babaannesi Karakterini Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeri	55
2.4.2.3. Bilge'nin Babası Karakterini Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeri.....	56
2.4.2.4. Serçe Kuşu Karakterini Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeri	56
2.4.3. Karakterleri Niteleyen Azim Değeriyle İlgili Bulgular	57
2.4.3.1. Bilge Karakterini Niteleyen Azim Değeri	57

2.4.3.2. Yürüme Engelli Kadın Karakterini Niteleyen Azim Değeri	58
2.4.3.3. Türkiye Milli Ampute Futbol Takımı Oyuncuları Karakterini Niteleyen Azim Değeri	58
2.4.4. Karakterleri Niteleyen Bağımsızlık Değeriyle İlgili Bulgular	60
2.4.4.1. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Bağımsızlık Değeri ..	60
2.4.4.2. Merve Özçelik ve Yonca Akçay Karakterlerini Niteleyen Bağımsızlık Değeri.....	61
2.4.4.3. 15 Temmuz Kahramanları Karakterini Niteleyen Bağımsızlık Değeri	62
2.4.5. Karakterleri Niteleyen Barış Değeriyle İlgili Bulgular.....	63
2.4.5.1. Bilge Karakterini Niteleyen Barış Değeri.....	63
2.4.6. Karakterleri Niteleyen Başarı Değeriyle İlgili Bulgular	64
2.4.6.1. Bilge Karakterini Niteleyen Başarı Değeri	64
2.4.6.2. Ayça Karakterini Niteleyen Başarı Değeri	64
2.4.6.3. Zehra Karakterini Niteleyen Başarı Değeri	65
2.4.6.4. April Deniz Karakterini Niteleyen Başarı Değeri	65
2.4.6.5. Carlos Tiscar Karakterini Niteleyen Başarı Değeri	66
2.4.6.6. Türkiye Milli Ampute Futbol Takımı Oyuncuları Karakterini Niteleyen Başarı Değeri.....	67
2.4.6.7. Bilgenin Dedesi Karakterini Niteleyen Başarı Değeri	67
2.4.6.8. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Başarı Değeri.....	68
2.4.6.9. Kazım Karabekir Paşa Karakterini Niteleyen Başarı Değeri	68
2.4.6.10. Osmaniyeli Tayyar Rahmiye Hanım Karakterini Niteleyen Başarı Değeri.....	69

2.4.6.11. Ali Saip Bey Karakterini Niteleyen Başarı Değeri	69
2.4.6.12. Şahin Bey Karakterini Niteleyen Başarı Değeri	70
2.4.6.13. İsmet İnönü Karakterini Niteleyen Başarı Değeri	70
2.4.6.14. Fevzi Paşa Karakterini Niteleyen Başarı Değeri	71
2.4.7 Karakterleri Niteleyen Bilimsellik Değeriyle İlgili Bulgular	72
2.4.7.1. Bilge Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri	72
2.4.7.2. Efe Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri	73
2.4.7.3. Mardin Evleri ve Kasımiye Medresesi Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri	73
2.4.7.4. Zeynep Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri.....	74
2.4.7.5. Güneş, Kutup Yıldızı, Yosun, Karınca, Mezarlık, Saat, Pusula ve GPS Teknolojisi Karakterlerini Niteleyen Bilimsellik Değeri	74
2.4.7.6. Rüzgâr Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri	76
2.4.7.7. Kübra Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri	76
2.4.7.8. Caner Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri.....	77
2.4.7.9. Antalyalı Hasan Amca Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri....	78
2.4.7.10. Humprey Davy, Warren de la Rue, Thomas Edison ve Peter Hewitt Karakterleri Niteleyen Bilimsellik Değeri.....	78
2.4.7.11. Claude Chappe, Samuel Morse, Alexander Graham Bell ve Martin Cooper Karakterleri Niteleyen Bilimsellik Değeri.....	79
2.4.7.12. Joseph ve Etienne Montgolfier Kardeşler, Henri Giffard, Ferdinand von Zeppelin, John Montgomery, Orville ve Wilbur Wright Karakterlerini Niteleyen Bilimsellik Değeri	80
2.4.7.13. George Mestral Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri.....	81

2.4.7.14. Fatma, Neslihan, İlker ve Dilek Karakterlerini Niteleyen Bilimsellik Değeri.....	81
2.4.8. Karakterleri Niteleyen Çağdaşlık Değeriyle İlgili Bulgular	83
2.4.8.1. Bilge Karakterini Niteleyen Çağdaşlık Değeri	83
2.4.8.2. Hasan Karakterini Niteleyen Çağdaşlık Değeri	84
2.4.9. Karakterleri Niteleyen Çalışkanlık Değeriyle İlgili Bulgular	84
2.4.9.1. Bilge Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri	84
2.4.9.2. Büşra Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri.....	85
2.4.9.3. Emre Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri	85
2.4.9.4. Ceyhun Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri	86
2.4.9.5. Zehra Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri.....	86
2.4.9.6. April Deniz Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri	87
2.4.9.7. Türkiye Ampute Milli Futbol Takımı Oyuncu Karakterlerini Niteleyen Çalışkanlık Değeri	87
2.4.9.8. Serçe Kuşları Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri	87
2.4.10. Karakterleri Niteleyen Dayanışma Değeriyle İlgili Bulgular.....	88
2.4.10.1. Büşra Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri	88
2.4.10.2. Ayça Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri	88
2.4.10.3. Bilge Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri.....	88
2.4.10.4. Zeynep Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri.....	89
2.4.10.5. Hasan Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri	89
2.4.10.6. Ezgi, Sevgi ve Cemil Karakterlerini Niteleyen Dayanışma Değeri .	89
2.4.10.7. Hakan Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri	92

2.4.11. Karakterleri Niteleyen Duyarlılık Değeriyle İlgili Bulgular	93
2.4.11.1. Bilge Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri	93
2.4.11.2. Efe Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri.....	94
2.4.11.3. Aslı Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri.....	94
2.4.11.4. Merve Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri	95
2.4.11.5. Mehmet Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri	96
2.4.11.6. Serçe Kuşu Karakterlerini Niteleyen Duyarlılık Değeri	97
2.4.11.7. Eda Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri	97
2.4.11.8. Özcan Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri.....	97
2.4.11.9. Büşra Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri	98
2.4.11.10. Arda Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri.....	98
2.4.11.11. Esmâ Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri	99
2.4.11.12. Âdem, Coşkun, Selin ve Nihat Karakterlerini Niteleyen Duyarlılık Değeri.....	99
2.4.11.13. Yasin Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri.....	101
2.4.11.14. Ülke Karakterlerini Niteleyen Duyarlılık Değeri	102
2.4.12. Karakterleri Niteleyen Dürüstlük Değeriyle İlgili Bulgular	104
2.4.12.1. Bilge Karakterini Niteleyen Dürüstlük Değeri	104
2.4.12.2. Zehra Dürüstlük Değeri.....	104
2.4.13. Karakterleri Niteleyen Estetik Değeriyle İlgili Bulgular.....	105
2.4.13.1. Carlos Tiskar Karakterini Niteleyen Estetik Değeri	105
2.4.13.2. Mardin Evleri ve Kasımiye Medresesi Karakterini Niteleyen Estetik Değeri.....	105

2.4.13.3. Hasan Karakterini Niteleyen Estetik Değeri	105
2.4.14. Karakterleri Niteleyen Mutluluk Değeriyle İlgili Bulgular	106
2.4.14.1. Bilge Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri	106
2.4.14.2. Emre Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri	106
2.4.14.3. Yürüme Engelli Kadın Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri ...	107
2.4.15. Karakterleri Niteleyen Özgünlük Değeriyle İlgili Bulgular	107
2.4.15.1. Bilge Karakterini Niteleyen Özgünlük Değeri	107
2.4.15.2. Emre Karakterini Niteleyen Özgünlük Değeri	108
2.4.15.3. April Deniz Karakterini Niteleyen Özgünlük Değeri.....	108
2.4.16. Karakterleri Niteleyen Özgürlük Değeriyle İlgili Bulgular	109
2.4.16.1. Fatih Karakterini Niteleyen Özgürlük Değeri	109
2.4.16.2. Eda Karakterini Niteleyen Özgürlük Değeri	109
2.4.16.3. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Özgürlük Değeri..	109
2.4.16.3. 15 Temmuz Kahramanları Karakterini Niteleyen Özgürlük Değeri	109
2.4.17. Karakterleri Niteleyen Sabır Değeriyle İlgili Bulgular	110
2.4.17.1. Serçe Kuşu Karakterlerini Niteleyen Sabır Değeri.....	110
2.4.17.2. Thomas Edison Karakterini Niteleyen Sabır Değeri	110
2.4.17.3. George Mestral Karakterini Niteleyen Sabır Değeri	111
2.4.18. Karakterleri Niteleyen Sağlık Değeriyle İlgili Bulgular	111
2.4.18.1. Ahmet ve Ahmet'in Annesi Karakterlerini Niteleyen Sağlık Değeri	111
2.4.18.2. Şevval Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri	112

2.4.18.3. Caner Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri.....	112
2.4.18.4. Duru Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri.....	112
2.4.18.5. Batuhan Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri	113
2.4.18.6. İsimsiz Karakteri Niteleyen Sağlık Değeri	113
2.4.18.7. Hakan Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri.....	113
2.4.18.8. Yasin Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri.....	113
2.4.19. Karakterleri Niteleyen Saygı Değeriyle İlgili Bulgular	114
2.4.19.1. Bilge Karakterini Niteleyen Saygı Değeri	114
2.4.19.2. Mardin Evleri ve Kasımiye Medresesi Karakterini Niteleyen Saygı Değeri.....	116
2.4.19.3. Ülke Karakterleri Üzerinden Saygı Değeri	116
2.4.20. Karakterleri Niteleyen Sevgi Değeriyle İlgili Bulgular	118
2.4.20.1. Bilge Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri	118
2.4.20.2. Büşra Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri.....	118
2.4.20.3. Ayça Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri	118
2.4.20.4. Koray Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri	118
2.4.20.5. Ceyhun Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri	119
2.4.20.6. Efe Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri.....	119
2.4.20.7. Zehra Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri.....	119
2.4.20.8. April Deniz Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri	119
2.4.20.9. Carlos Tiscar Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri	120
2.4.20.10. Yağmur Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri.....	120
2.4.21. Karakterleri Niteleyen Sorumluluk Değeriyle İlgili Bulgular	121

2.4.21.1. Bilge Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri	121
2.4.21.2. Efe Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri	121
2.4.21.3. Ayça Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri	122
2.4.21.4. İsimsiz, Mutlu, Özgür, Melih ve Yaşlı Bilge Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri.....	122
2.4.21.5. Emre ve Özge Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri	125
2.4.21.6. Neşe ve Neşe'nin Babası Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri	126
2.4.21.7. Finlandiya Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri.....	126
2.4.22. Karakterleri Niteleyen Tasarruf Değeriyle İlgili Bulgular	127
2.4.22.1. Bilge Karakterini Niteleyen Tasarruf Değeri	127
2.4.22.2. Ahmet ve Ahmet'in Annesi Karakterlerini Niteleyen Tasarruf Değeri	128
2.4.22.3. Neşe ve Neşe'nin Babası Karakterlerini Niteleyen Tasarruf Değeri	128
2.4.22.4. Efe, Ecem ve Zeliha Karakterlerini Niteleyen Tasarruf Değeri	129
2.4.23. Karakterleri Niteleyen Temizlik Değeriyle İlgili Bulgular.....	131
2.4.23.1. Caner Karakterini Niteleyen Temizlik Değeri	131
2.4.23.2. İsimsiz Karakterleri Niteleyen Temizlik Değeri	131
2.4.23.3. Zeliha Karakterini Niteleyen Temizlik Değeri	132
2.4.23.2. Engin Karakterini Niteleyen Temizlik Değeri	132
2.4.23.2. Mutlu Karakterini Niteleyen Temizlik Değeri.....	132
2.4.24. Karakterleri Niteleyen Vatanseverlik Değeriyle İlgili Bulgular	133

2.4.24.1. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri	133
2.4.24.2. Kazım Karabekir Paşa Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri	133
2.4.24.3. Osmaniyeli Tayyar Rahmiye Hanım Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri.....	134
2.4.24.4. Sütçü İmam Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri.....	134
2.4.24.5. Ali Saip Bey Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri.....	135
2.4.24.6. Şahin Bey Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri	135
2.4.24.7. Hasan Tahsin Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri.....	136
2.4.24.8. Yörük Ali Efe Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri.....	136
2.4.24.9. Şerife Bacı Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri	137
2.4.24.10. Fevzi Paşa Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri	138
2.4.25. Karakterleri Niteleyen Yardımseverlik Değeriyle İlgili Bulgular.....	138
2.4.25.1. Bilge Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri.....	138
2.4.25.2. Efe Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri	139
2.4.25.3. Koray Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri	139
2.4.25.4. Ülkemize Sığınan Yabancı Öğrenciler Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri	140
2.4.25.5. Aydın'ın Germencik İlçesi Öğretmen ve Öğrenci Karakterlerini Niteleyen Yardımseverlik Değeri	140
2.4.25.6. Yürüme Engelli Kadın Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri	141
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	142

KAYNAKÇA.....	145
ÖZ GEÇMİŞ	150

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

Dİ : Değer İsmi

DVS : Değerin Vurgu Sayısı

İSBDK: İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

KKÇ : Kullanılan Karakter Çeşidi

KS : Karakter Sayısı

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

TDK : Türk Dil Kurumu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Doğrudan Verilmesini İstediği Değerler Tablosu	11
Tablo 2. 1: Adalet Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu.....	55
Tablo 2. 2: Aile Birliğine Önem Verme Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu.....	57
Tablo 2. 3: Azim Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	59
Tablo 2. 4: Bağımsızlık Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	63
Tablo 2. 5: Barış Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	64
Tablo 2. 6: Başarı Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	72
Tablo 2. 7: Bilimsellik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu.....	83
Tablo 2. 8: Çağdaşlık Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	84
Tablo 2. 9: Çalışkanlık Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	87
Tablo 2. 10: Dayanışma Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	93
Tablo 2. 11: Duyarlılık Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	103
Tablo 2. 12: Dürüstlük Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	104
Tablo 2. 13: Estetik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	106
Tablo 2. 14: Mutluluk Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	107
Tablo 2. 15: Özgünlük Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu.....	108
Tablo 2. 16: Özgürlük Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	110
Tablo 2. 17: Sabır Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	111
Tablo 2. 18: Sağlık Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	114
Tablo 2. 19: Saygı Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	117
Tablo 2. 20: Sevgi Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	120
Tablo 2. 21: Sorumluluk Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	127
Tablo 2. 22: Tasarruf Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu.....	131

Tablo 2. 23: Temizlik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	132
Tablo 2. 24: Vatanseverlik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	138
Tablo 2. 25: Yardımseverlik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu	141

GİRİŞ

Tarihsel açıdan hemen her dönemde toplumların sistemlerini, yaşayış biçimlerini ve kültürlerini etkisi altına alan bazı değişim ve gelişimlerin meydana geldiği görülmektedir. Örneğin insanlar, tarımın etkisiyle göçebe hayat tarzından yerleşik hayat tarzına geçmişler ve sanayileşmenin etkisiyle de toplumun aile sistemi geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına dönüşmüştür (Genç, 2017).

İçerisinde bulunduğumuz dönemde de küreselleşmenin etkisiyle her alanda baş döndürücü bir değişim ve gelişim yaşanmaktadır (Ulusoy & Arslan, 2019). Zaten küreselleşme dünyanın küçülmesi, sınırların ortadan kalkması, farklı kültür ve değerlerin kaynaşması, hızın ve değişimin yoğun bir şekilde yaşanması şeklinde anlaşılmaktadır (Çetin, 2015; Karaman, 2010; Özdemir, 2011). Bilgi ve teknoloji alanındaki hızlı değişimle birlikte, birçok alanda olduğu gibi toplumların eğitim ve insan yetiştirme düzenleri de değişmiş ve yeni bir takım yapılanmalar ortaya çıkmıştır.

Eğitim, etimolojik olarak latince “educare” ve “educere” kökünden türetilen bir kavram olarak (Sağlam, 2021), en yalın anlamıyla bireyi maddi ve manevi açıdan bulunduğu durumdan daha iyi bir duruma getirmek için yapılan bir müdahale süreci olarak görülebilir. Eğitim “educare” kökeni itibarıyla daha çok bireye mesleki manada becerileri kavratmak için onu eğitmeyi ifade ederken, “educere” ise sadece mesleki becerileri değil, bununla birlikte bireyin doğasında var olan becerileri de ortaya çıkarmaya dönük bir süreci ifade eder (Sağlam, 2021). Türkiye de ise başta Ertürk (1972) olmak üzere birçok eğitim tanımında (Öncül, 2000); “bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla kasıtlı olarak istendik yönde değişiklikler oluşturma süreci” şeklindeki özellikler ön plana çıkarılmaktadır.

Eğitimin amacı, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda (1973) değerler eğitimi de içeren bir anlayışla; “milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek” şeklinde tanımlanmıştır.

Eğitimin genel amaçları içerisinde yer aldığı gibi eğitim programları da eğitimin bilgi ve beceri kazandırma işleviyle birlikte temel değerleri de eğitimin kazanımları arasına dahil etmiştir. Nitekim güncellenen 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda özel olarak 18 adet değere yer verilmiştir. Eğitim sisteminin sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı olmayıp, temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmeyi hedeflediği belirtilmiştir. Programın amacı öğrencilere millî, manevi ve evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını öğretmektir. Özetle eğitim, yetiştirdiği bireyleri değerlerle donattığı ölçüde değerli görülmektedir (Ulusoy & Dilmaç, 2020).

İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Aydın, 2003). Türk Dil Kurumu (TDK) değeri; “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü” (TDK, 2022) şeklinde tanımlarken, Çağlar (2005) ise değeri, “bireylerin düşünce, tutum ve eylemlerinde birer standart olarak ortaya çıkan kültürel öge” olarak tanımlamıştır.

Değerlerden yoksun bir eğitim sistemi düşünülemez (Sağlam, 2021). Değer sistemi olmaksızın sadece yazılı hukuk ile toplumu sağlıklı yönetebilmek mümkün değildir (Ulusoy, 2021). Toplumun refahını arttıran, adalet ve hakkaniyet şuurunda olan bireyler yetiştirmeyi kendine görev addeden eğitim, yetiştirdiği bireyleri değerlerle süslemesi gerekmektedir. Eğitimin amacı insanı yetiştirmek, var olan istidatları açığa çıkarmak, onu mutlu kılmak ve topluma yararlı hale getirmektir (Özer, 2019). Fakat eğitim sadece bilgi ve beceri kazandırarak bireyi her zaman mutlu ve topluma yararlı hale getirememektedir. Eğitim ve değerlerin kesiştiği bu noktada değerleri benimseyen bireyleri yetiştirmek görevini değerler eğitiminin yüklenmesi beklenmektedir (Ulusoy & Dilmaç, 2020).

Değer eğitiminin temeli ailede atılmaktadır (Sağlam, 2021). Anne ve babanın ortaklaşa yürüttüğü bu mesai, sıcaklığı ve samimiyeti nispetinde çocukta var olan değerleri etkileyebilmektedir (Özer, 2019). Nitekim ailenin bel kemiği konumunda olan anne ve babanın çocuklara model olduğu şüphe götürmez bir gerçektir (Sağlam, 2021). Bununla birlikte ailede değerler sistematik bir şekilde verilmez. Değerlerin sistematik,

planlı ve programlı bir şekilde yürütüldüğü yer okullardır (Ulusoy & Dilmaç, 2020). Bireye akademik başarının yanında değerleri aşlamak, dünyanın kültürünü bugüne ve yarına aktarmak, onları hayata hazırlamak ve iyi birer vatandaş olarak yetiştirmek okulların asli görevleri arasındadır. Okullar bireye; küreselleşen, değişen ve tazelenen yeni dünya düzenine uygun olarak toplum değerlerini aktarmakla mükelleftirler (Ulusoy & Dilmaç, 2020). Dolayısıyla değer aktarım sürecinde okulların önemli etkisi vardır.

İnsanlar, toplumda var olan değerler ile kuşatılmış olarak doğmazlar. Bunun için toplumun kendi değerlerini eğitim vasıtasıyla bireye aktarması gerekir (Yeşil & Aydın, 2007). Bu amaç doğrultusunda değerler, planlı eğitimin yapıldığı okullarda öğretim programları aracılığıyla ders kitaplarının üniteleri içerisine serpiştirilmiştir. İlkokulda özellikle Sosyal Bilgiler dersi değerler eğitimi açısından son derece elverişli bir içeriğe sahiptir. Hatta bu dersi “bir değer dersi” olarak ifade eden araştırmacılar bile vardır (Şahin & Ersoy, 2012).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Milli Eğitim Bakanlığı Öğretim Programında yer alan “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” şeklindeki 10 Kök Değer’le birlikte farklı olarak 11 adet değere daha yer vermiştir (MEB, 2018a).

“Ağaç yaş iken eğilir” atasözünde de ifade edildiği gibi insanın eğitilmesinde çocukluk döneminin ayrı ve kritik bir önemi vardır. Kişilik gelişiminin %80’i ilk beş yaşta geliştiği (Ulusoy & Dilmaç, 2020) göz önünde bulundurulduğunda bu dönemin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Diğer taraftan kritik dönem olan ilkökul kademesinde eksik veya yanlış verilen bir eğitimin telafisi çok ağır olabilmektedir (Karatekin & Sönmez, 2019). İlkokul dönemi karakter gelişimi ve değerlerin oluşması bakımından önemli olduğu için bu dönemde yapılan eğitimin de bireyde olumlu etki oluşturmaları beklenmektedir (Susar Kırmızı, 2014).

Okullar, Milli Eğitim Bakanlığı’nın belirlemiş olduğu programı uygulayan eğitim kurumlarıdır. Bu kurumlarda, eğitim öğretim süreci Milli Eğitim Bakanlığı öğretim programları doğrultusunda hazırlanan ders kitapları aracılığıyla yürütülmektedir. Ders kitapları “dönemin müfredatına uygun olarak hazırlanmış zamana, mekâna, bilimsel ve teknolojik gelişmelere göre düzenlenmiş, değişime açık materyallerdir” (Ulusoy, 2014). Bu materyaller, Milli Eğitim Bakanlığı’nın programlar

aracılığıyla öğrencilere kazandırmak istediği bilgi, beceri ve değerleri planlı ve sistematik bir şekilde ele aldığı için, öğretmenlerin enerjilerini daha isabetli ve mantıklı kullanabilmelerini sağlar (Karasu Avcı & Faiz, 2018). Ayrıca ders kitapları devlet tarafından bütün öğrencilere ücretsiz dağıtılmakta ve geniş bir kitleye ulaşmaktadır. Ders kitaplarının içeriğinde var olan bir yanlışlık veya eksiklik hitap ettiği kitle nazara alındığında büyük problemlere neden olabilmektedir.

Özetle, öğretim ortamlarının en eski ve ergonomik birer öğretim aracı olan ders kitapları, aynı şekilde değerler eğitimi açısından da bağlayıcı niteliğe ve role sahiptir. Bu nedenle içerdikleri yazılı metin ve görsellerin özenle ve dikkatle seçilmesi gerekir. Dolayısıyla ders kitaplarında kullanılan karakterler ve onların üzerinden vurgulanan değerlerin incelenmesi de (Mohamed Adnan, 2019) araştırılmaya değer bir konudur.

İlkokulda değerler eğitimi, ayrı bir ders veya konu alanı yerine, dersin kazanımlarıyla birlikte verilmiştir. İlkokulda Sosyal Bilgiler ders kitabının metinleri ve metinlerde kullanılan karakterlerin tamamı öğrenciler için rol-model görevi üstlenmektedir (Şanlı, 2019). Öğrenciler her ders saatinde genellikle kitaplarda yer alan metin ve görselleri inceleyerek zamanlarını geçirmekte olup oralarda söz konusu olan karakterler ve onları niteleyen değerlerle aktif ya da pasif bir şekilde karşı karşıya gelmektedir. Değerler eğitimi açısından ve öğretim ortamının diğer koşullarından bağımsız olarak ders kitaplarını içerik analizine tabi tutarak bir fikrin oluşturulmasına katkı sağlanabilir. Özellikle ilkokul düzeyindeki çocukların ders kitabındaki karakterler ve onların temsil ettikleri değerler, çeşitli değişkenler açısından gözden geçirilerek yeni düzenlemelere ihtiyaç olup olmadığı konusunda bazı görüşler ileri sürülebilir.

Bir açıdan, bu araştırmayla ilkokul Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen karakterler ve onları niteleyen değerlerle sınırlı olmak kaydıyla, seçilen karakterler ve onları niteleyen değerlerin pedagojik ilkelere uygunluğu da sorgulanmış olmaktadır. Kaldı ki küreselleşmeyle birlikte yaşanan hızlı değişim, toplumun kendi değerlerini bir sonraki kuşağa doğru bir şekilde aktarma ihtiyacı, okul, öğretim programları ve ders kitaplarının değerleri kazandırmaya yönelik amaçları da ayrıca, ilkokulda bir değer dersi niteliğinde olan Sosyal bilgiler ders kitabında geçen karakterleri ve onları niteleyen değerleri incelemeyi gerekli kılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Değer ve Değerler Eğitimi

İnsan, yaşamını devam ettirebilmek için birçok şeye ihtiyaç duymaktadır. Fakat bu ihtiyaçlarını tek başına yerine getirmede zorlanabilmektedir. Bu durum insanın, diğer insanlarla bir araya gelmesine ve sosyal bir varlık olmasına sebep olmaktadır. İnsanların bu bir araya geliş zorunluluğu bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Değer ise insani ilişkileri düzenleme noktasında insanlara rehberlik eden soyut ölçü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değer kavramı sosyoloji, din, felsefe gibi pek çok farklı alanlarda kullanılan bir kavramdır (Aşıcı, 2009). Bu durum değer kavramının tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Değer kavramı Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Aydın, 2003). TDK sözlüğünde değer “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık. Üstün nitelik, meziyet, kıymet” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Doğanay (2006) ise değeri “yaşamımızı etkileyen, yaşamda önem verdiğimiz düşünceler” şeklinde tanımlamaktadır. Değeri “bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç” (Güngör, 1993) olarak tanımlamak mümkün olduğu gibi “bireyin düşünce, tutum ve eylemlerinde birer standart olarak ortaya çıkan kültürel öğeler” (Çağlar, 2005) şeklinde tanımlamak da mümkündür.

Değerin tanımlanmasında farklı görüşler olduğu gibi değerlerin sınıflandırılmasında da farklı görüşler mevcuttur. Rokeach (1973) değerleri araç değerler ve amaç değerler olarak ikiye ayırmıştır. Bu iki başlık altında 36 değere yer vermiştir. Amaç değerler kişi ve toplumun değerlerini kapsarken araç değerler ise daha çok ahlaki değerleri kapsamaktadır. Değerleri sınıflandıran bir diğer araştırmacı ise Schwartz’dır. Schwartz farklı başlıklar altında 19 değere vurgu yapmaktadır. Bu

başlıklar şunlardır; güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik. Spranger de değerleri farklı şekillerde sınıflandırmıştır. Spranger değerleri bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal politik ve dinî değerler şeklinde altı temel grupta toplamıştır (Akt. Kağan, 2020).

Değerlerin öğretilme noktasında farklı yönelimler (Alver & Kesicioğlu, 2020; Aydın & Akyol Gürler, 2020; Yazar & Tatal, 2020) ortaya çıkmaktadır. Bunlar; Değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımı, değerleri belirginleştirme yaklaşımı, değer analiz yaklaşımı, bütüncül yaklaşım, Kolhberg'in adil topluluk okulları, değerler eğitiminde gizilgüç: örtük programı ve karakter eğitimi şeklinde altı tane değer öğretim yaklaşımı vardır. Bu değerlerin öğretilmesi ise değerler eğitiminin alanıdır.

Değerlerin farklı alanlara göre çeşitli şekillerde listelenmesi mümkündür. Genel kabul gören yaygın bazı değerler olarak; doğruluk, dürüstlük, iyilik, sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, vb. sayılabilir. Değerler eğitimi temelde bu ve benzeri değerlerin öğretilme sürecini ifade eder (Uzun & Özdem, 2020). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü tarafından değerler eğitimi; “çocukların ve gençlerin pozitif değerleri keşfedip geliştirmeleri ve kendi potansiyellerine göre ilerlemeleri için yürütülen eğitimsel gayretler” olarak tanımlanmaktadır (Unesco, 2002). Değerler eğitimi; bireysel ve toplumsal yaşamı düzenleyen ilkeler bütünüdür (Ulusoy & Dilmaç, 2018).

Değerler eğitimi, eğitimin popüler konuları arasındadır. Bunun bir nedeni küresel düzeyde olumsuz sayılabilecek durumların artmasıdır (Çengelci, 2010). Değerlerin öğretilmesi gerektiğiyle ilgili görüş birliği olmasına rağmen hangi değerlerin öğretileceği konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. Ülkeler, eğitim programları vasıtasıyla bireye kazandırılacak değerleri de belirlemektedirler. Bu kapsamda yer alan bazı ülkeler ve oluşturdukları değerler şunlardır;

Türkiye: Adil olma, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, eşitlik, hoşgörü, özgürlük, saygı, sevgi, misafirperverlik, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, sağlıklı olmaya önem verme, yardımseverlik, aile birliğine önem verme.

Yeni Zelanda: Doğruluk, itaat etme, başkalarını düşünme, dürüstlük, saygı, sorumluluk, iyi kalplilik, merhamet, görev.

Avustralya: Tarafsızlık, gerçeğe saygı, akıl yürütmeye saygı, adalet, eşitlik, başkalarının iyiliğini düşünme, özgürlük, çeşitliliği kabul etme, çatışmalara barışçıl çözümler arama.

Amerika Birleşik Devletleri: Özgürlük, gizlilik, doğruluk, hukukun üstünlüğü, insan onuru, adalet, sadakat, uluslararası insan hakları, eşitlik, sorumluluk, dürüstlük, çeşitlilik. (Doğanay & Öztürk, 2006).

1.2. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ve Değerler Eğitimi

1973 yılında kabul edilen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Türk milli eğitim sisteminin genel yapısını tanımlayan bir kanundur. Bu kanunda, Türk milli eğitim sisteminin genel amaçlarına, özel amaçlarına, temel ilkelerine, genel yapısına, öğretmenlik mesleğine, okul bina ve tesislerine, eğitim araç ve gereçlerine, devletin eğitim ve öğretim alanındaki sorumluluklarına yer verilmiştir. Kanunun hemen giriş kısmında genel amaçlar tanımlanırken 2. madde içerisinde yetiştirilmesi öngörülen insan profiline ilişkin bir değer anlayışının da genel çerçevesi çizilmiştir.

Aynı kanunun genel ve özel amaçlarında çeşitli değerlere vurgu yapılarak, yetiştirilmek istenen bireyde aşağıdaki değerlerin bulunması gerektiğine vurgu yapılmıştır;

1. Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren

2. Ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan

3. İnsan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek

4. Ahlak, ruh ve duyu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip

5. İnsan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek

6. Onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak

7. Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile çerçevesi çizilen değerler eğitimi anlayışına paralel olarak 2016-2017 eğitim öğretim yılında program geliştirme çalışmaları başlatılmış, bu çerçevede ilköğretim ve ortaöğretimin bütün ders programlarının açıklamalar kısmına “değerlerimiz” başlığıyla 10 kök değer tanımlanmıştır.

Aynı doğrultuda hizmet öncesi öğretmen yetiştirme öğretim programlarında da 2018-2019 eğitim-öğretim yılında bir güncelleme yapılarak, bütün lisans programlarına seçmeli ya da zorunlu olarak “Karakter ve Değer Eğitimi” ile “Eğitimde Ahlak ve Etik” isimli dersler konmuştur (YÖK, 2022).

Nasıl bir insan yetirilmesiyle ilgili eğitim politikalarına yön veren temel soru Türkiye’nin 2023 Eğitim Vizyon Belgesinde (2018) de yer almıştır. 2023 Eğitim Vizyon Belgesi, öz olarak Türk milletinin ve çağın istediği mutlu insan tipinin nasıl yetiştirileceği üzerine odaklanan bir belgedir. Belgenin temel amacında yetiştirilmek istenen insan profili; “geleceğin ve 21. yüzyıl insan becerileriyle donatılmış, bu donanımını insanlık yararına kullanabilen, bilimi seven, kültürünü seven, hassas, vasıflı ve ahlak sahibi insanlar yetiştirmektir” şeklinde tanımlanmıştır. Vizyon belgesine göre insan, “öz, ruh, kalp, akıl, madde ve bedeniyle bir bütün” olarak kabul edildiği için “akıl ve kalbin birlikteliğini” esas alan bir anlayışla yetiştirilmesi gerekir.

Eğitim sistemi ile kazandırılması gereken değerler arasında doğrudan bir ilişki vardır. 2023 Eğitim Vizyon belgesine göre milli değerler ile evrensel değerler bir bütün olarak düşünülmelidir. Geçmişle köprü kurulmadan milli, manevi ve kültürel değerlerin kazandırılması mümkün değildir. Aynı şekilde insan gelişimini esas alan evrensel ve çağın değerlerine de açık olmak gerekir. Bu husus belgede şöylece ifade edilir. “Sadece beceri kazandırmak hayatı göğüslemeye yetmemektedir. Gerekli olan insana ait

evrensel, yerel, maddi, manevi, mesleki, ahlak ve milli tüm değerleri kapsayan ve kuşatan bir olgunlaşma, gelişme, değişim ve ahlak güzelliğidir.”

Vizyon belgesinin geneline bakıldığında mizaç, değer, vicdan, aile, karakter ve değerler eğitimi gibi çerçeve kavramlarla birlikte sabır, fedakârlık, öz güven, demokrasi, yaratıcılık, öz yeterlilik, saygınlık, merhamet, dayanışma vb belli değerlere de yer verildiği görülmektedir. Belgeye göre, millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerleri, çocukların yaşantılarında inşa etmeleri sağlayacak şekilde yaklaşımlar benimsenmeli, öğretmenler, bilgi ve beceriden önce çocuğa şefkat eğitimi vermelidir.

1.3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Değerler Eğitimi

Toplumsal bütünleşme açısından kültür ve sosyalleşme açısından da ortak bazı değerlerin kabul edilmesi gerekir. Sağlıklı bir toplum yapısının oluşması ve korunması için ortak değerlerin benimsenmesi ve içselleştirilmesi önemlidir. Bunun gerçekleşmesini sağlayacak en önemli araçlardan biri eğitim olup özellikle de eğitimin değerlerle ilgili boyutudur. İlkokulda Sosyal Bilgiler dersi, söz edilen amaçlara ulaşılması anlamında önemli işlevleri olan bir derstir. Bu dersi alan her bir bireyden, toplumun değerlerini benimsemesi ve iyi bir vatandaş olması beklenmektedir (Çengelci, 2010).

İlkokul programlarının tümü değerler eğitimi destekler nitelikte olmasına karşın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın (2018) değerleri destekleme ve öğretme konusunda daha etkin bir role sahip olduğu söylenebilir. Bu noktada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın bireyi hayata hazırlamada önemli bir yerinin olduğu programda geçen “eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir” ifadesinden anlaşılmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (2018) değerlerin, eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olduğu kabul edilmiştir. Programa göre eğitimin asli görevi, temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek, yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmektir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı, değerlerin önemi, özellikleri ve öğretilmesi ön görülen değerler üzerinde dururken, değerleri ayrı bir öğrenme alanı, ünite, konu olarak ele alınmamış, eğitim etkinliklerinin uygun olan

her kısmında değerlerin işlenmesini ön görmüştür. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerle ilgili şu özellikler sıralanmıştır;

1. Değerlerimiz bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir.
2. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımızdır.
3. Değerlerimiz ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir şekilde teori-pratik bütünlüğündeki asli parçamızı oluşturur.
4. Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır.
5. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır.
6. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı Öğretim Programında yer alan, “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik şeklindeki 10 kök değer, her öğretim programı için olduğu gibi Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı için de bağlayıcıdır. Bununla birlikte, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında kök değerlere ek olarak öğretilmesi ön görülen 11 farklı değer daha vardır. Bunlar; aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, eşitlik, özgürlük, tasarruf isimli değerlerdir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında (2018) doğrudan verilecek değerlerin hangi ünite ve hangi konu alanında verileceği belirtilmiştir. Aşağıda Sosyal bilgiler dersi öğretim programında (2018) doğrudan verilecek değerler bir tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 1. 1: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Doğrudan Verilmesini İstediği Değerler Tablosu

Öğrenme Alanı	Ünite	Doğrudan Verilecek Değerler
Birey ve Toplum	Herkesin Bir Kimliği Var	Saygı ve Sorumluluk
Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	Aile Birliğine Önem Verme, Kültürel Mirasa Duyarlılık ve Vatanseverlik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	Doğal Çevreye Duyarlılık
Bilim, Teknoloji ve Toplum	İyi Ki Var	Bilimsellik ve Doğal Çevreye Duyarlılık
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimden Tüketime	Sorumluluk ve Tasarruf
Etkin Vatandaşlık	İnsanlar Ve Yönetim	Sorumluluk ve Bağımsızlık
Küresel Bağlantılar	Uzaktaki Arkadaşlarım	Kültürel Mirasa Duyarlılık ve Saygı

Kaynak: (MEB, 2018).

1.4. İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi

İlkokul düzeyindeki Sosyal Bilgiler ders kitabı değerlerin öğretilmesi için temel kaynaklar arasındadır. Sosyal Bilgiler dersinin öğretim programından da anlaşılacağı üzere Sosyal Bilgiler dersi; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik gibi kök değerlerin öğretilmesine kaynaklık etmektedir. İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki ünitelere bakıldığında Sosyal bilgiler ders kitabının; kendisini, ailesini ve geçmişini tanıyan, yaşadığı yer hakkında bilgi sahibi olan, teknolojik ürünlerin önemini kavrayan, üretim ve tüketim arasındaki bağı bilen, kendi hak ve özgürlüklerini öğrenen, değişik kültürlerle saygı duyan bireylerin yetiştirilmesini amaçladığı söylenebilir (MEB, 2021).

Erden (2017) Sosyal Bilgiler dersini şöyle tanımlamaktadır: “İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı.”

Sönmez’e (1997) göre ise Sosyal Bilgiler, “toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler”dir. Doğanay’ın (2002) Sosyal Bilgiler tanımı şöyledir: “Sosyal bilimler ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemleri doğrultusunda insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman süreci bağlamında disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı.”

Ders kitapları bireyin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte hazırlandığı için kullanılan yöntemlerin değişiklik göstermesine paralel olarak değişebilmektedir. Ders kitapları içerdikleri metin, görsel, etkinlik, proje ve değerlendirmeler sayesinde öğretmenler için faydalı bir materyaldir. Güncellenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında değerlere ayrı bir önemin verildiği söylenebilir. Ulusoy (2008) Sosyal Bilgiler ders kitapları milli, manevi ve evrensel değerlere vurgu yaparak öğrencilere rehberlik etmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Kitap, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 28 Mayıs 2018 tarih ve 78 sayılı kararıyla 2018-2019 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Tuna yayıncılık tarafından 2018 yılında basılan kitabın üç yazarı bulunmaktadır. Kitabın hazırlanmasında editörün dışında dil uzmanı ve görsel tasarım uzmanı da görev almıştır.

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Sosyal Bilgiler dersi Öğretim programındaki öğrenme alanlarına paralel olarak yedi ünite bulunmaktadır. Kitap 208 sayfadan oluşmaktadır. Kitapta her kazanım için bir başlık veya alt başlığa yer verilmiştir. Her konuya başlandığında nelerin öğrenilmesi gerektiği “neler öğreneceğiz?” başlığı altında yazılmıştır. Kitapta verilmesi gereken kazanımları pekiştirmek için yazılı ve görsel materyaller, araştırma soruları, biliyor muydunuz?, yapınız ve neler öğrendiniz? başlıklarına yer verilmiştir.

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Sosyal Bilgiler dersi Öğretim programında geçen değerlerin verilmesi için de birincil kaynak durumundadır. İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında değerler metinlerde geçen Karakterleri Niteleyen aktarılmaktadır. Örneğin ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında tasarruf değerini işlenirken Neşe ve Neşe'nin babası karakterlerine yer verilmiş ve tasarruf değerini bu iki karakter üzerinden vurgulanmaya çalışılmaktadır. Kitapta tasarruf değerini şu şekilde ele alınmıştır;

Neşeciğim, insanların istek ve ihtiyaçları sınırsızdır. Ancak satın alma aracı olan para sınırlıdır. Bu nedenle ihtiyaçlarını sıraya koymalı, harcamalarını buna göre yapmalı, parayı denetimli harcamalıydın. Oysa sen, hafta boyunca harcaman gereken parayı ihtiyacın olmadığı hâlde yeni kalemler ve silgiler alarak iki gün içinde bitirdin. Aile bütçemizi hazırlarken gelir ve giderlerin denk olmasına dikkat etmeliyiz. Sorumsuzca hareket edip gelirlerinden daha

fazla harcama yapan ailelerin borçlanmak zorunda kalacaklarını unutmamalıyız. Bu nedenle bütçemizin giderler bölümünde ev kirası, yakıt, elektrik, su gibi temel ihtiyaçlarımıza öncelik vermeliyiz. Her şey beklediğimiz gibi olursa bir miktar paramızın artacağı görülmüyor. Artan paramızı harcamayıp tasarruf edeceğiz. Çünkü önümüzdeki günlerde hiç hesapta olmayan acil ihtiyaçlarımız ortaya çıkabilir. Eğer bir köşede birikmiş paramız olursa beklenmedik harcamalarla karşılaştığımızda borçlanmak zorunda kalmayız. (İSBDK; s. 139).

Tasarruf değeri Karakterleri Niteleyen yukarıdaki metinde olduğu gibi aktarıldıktan sonra aynı değer bu defa “soru-tartışma ve biliyor muydunuz?” etkinlikleri yardımıyla benimsetilmeye çalışılmaktadır. Kitapta söz konusu değerle ilgili şu soru ve etkinliklere yer verilmiştir;

Soru: Harçlığınızdan tasarruf edebilmek için neler yapıyorsunuz?

Soru: Bütçe yapma alışkanlığının insanlara sağlayacağı yararlar neler olabilir?

Biliyor muydunuz: Bireylerin bütçelerini yapıp doğru yönetebilmeleri önemli bir beceridir. Gelirlerin akıllıca ve en çok fayda sağlayacak şekilde değerlendirilmesi anlamına gelen bu beceriye finansal okuryazarlık adı verilir.

Soru: Ekmek israfının önlenmesi konusunda yukarıdakilerin dışında başka hangi önerilerde bulunabilirsiniz?

Yapınız: Ailenizle birlikte evinizin bir aylık bütçesini yapınız. Bu amaçla aşağıdaki tablolarda boş bırakılan yerleri annenizin ve babanızın yardımıyla doldurunuz. Daha sonra aile bütçenizle ilgili olarak verilen soruları cevaplayınız.

1.5. Karakter ve Karakterizasyon Kavramları

Karakter kavramı Antik Yunan dilinde “character” kökeninden gelmekte ve bireyde var olan özelliklerin davranışa dönüş sürecini ifade etmektedir (Alkış Küçükaydın, 2020). TDK ise karakteri “Ayırt edici özellik, bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen üstün ana özellik, bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Oxford sözlüğüne bakıldığında karakter “bir kitap, oyun veya filmdeki bir kişi veya hayvan, bir insanı diğerlerinden farklı kılan tüm nitelikler ve özellikler” olarak tanımlanmıştır (Oxford Sözlüğü, 2022).

Karakterizasyon kavramına ise, bir karakterin yazar tarafından nasıl kurgulandığı, nasıl ele alındığı, okuyucuya nasıl sunulduğu, eser içinde nasıl hayata geçirildiği anlamlarına gelmektedir. Bir yazarın, yarattığı bir karakteri ele almak için kullanabileceği çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemlerin başında doğrudan karakterizasyon ve dolaylı karakterizasyon yöntemleri gelmektedir. Doğrudan karakterizasyon karakterin nasıl birisi olduğunu doğrudan okuyucuya aktarmak anlamına gelmektedir. Dolaylı karakterizasyon ise okuyucuya karakterin düşüncelerini ve davranışlarını göstererek okuyucunun kendi sonuçlarına ulaşmasını sağlamaktır. Doğrudan karakterizasyon, bir yazar doğrudan okuyucuya bir karakterin doğası hakkında bir şeyler söylediğinde gerçekleşir. Dolaylı karakterizasyon, bir karakterin yapısını, ne düşündüğünü, ne söylediğini ve diğer karakterlerin kendisine nasıl tepki gösterdiğini göstererek ortaya çıkar.

Çalışmada karakterleri niteleyen değerler belirlenirken karakterler 11 stratejinin bulunduğu karakterizasyon sürecinden geçirilecektir.

Karakterizasyona ait 11 strateji ise şu şekildedir (Globalmysteriesblog, 2022)

1- Fiziksel tanım en yaygın olan karakterizasyon özelliğidir. Burada karmaşık olan değil, okuyucunun görmesini istediğiniz şey basitçe tanımlanır.

Örnek: Koyu kahverengi saçlar omuzlarının üzerinden neredeyse geniş bir bele değıyordu. Parlak kahverengi gözleri, pembe yanakları ve dolgun dudakları, büyük burnundan dikkatleri üzerine çekti.

2- İsimler bir karakterin geçmişi, eğitim seviyesi, mesleği ve nerede yaşadıkları hakkında çok şey söyleyebilir.

Örnek: Ufaklık ismine cevap veren bir adam, Büyük Ahmet ismine cevap veren biriyle aynı imajı yaratmayabilir.

3- Eylemler, karakterlerin fiziksel veya sözlü olarak nasıl davrandıklarını ve diğer karakterlerle nasıl etkileşimde bulunduklarını gösterir. Davranışları alçakgönüllü veya kibirli, iyi huylu veya kötü niyetli, sempatik veya bencil, rafine veya kaba olup olmadıklarını gösterebilir.

Örnek: Yeni kızın hemen yanından geçti, varlığını bile kabul etmeyi reddetti. Daha sonra bir arkadaşına yaklaştı, elini arkadaşının kulağına götürdü, yeni kıza işaret etti ve alay etti.

4- Çevre, bir karakterin yaşadığı veya yaşadığı dünyayı ifade eder. Bir kişinin ülkesi, şehri, evi veya yatak odası onun hakkında çok şey açığa çıkarabilir ve aslında onun gelişiminde önemli bir rol oynar.

Örnek: Erciyes dağının eteklerinde bir çiftlikte yaşadığını söyler söylemez, Ahmet, basit çiftçi dünyasına uyum sağlamakta zorlanacağını biliyordu.

5- İlgi alanları, sıklıkla belirli kişilik türleri belirli ilgi alanlarına uyar. Bir satranç oyuncusu, hızlı tempolu bir video oyuncusundan çok farklı bir hayat yaklaşımına sahip olabilir. Bir kaya tırmanıcısı, hayata bir sahilciden farklı bir perspektiften bakabilir.

Örnek: Silah koleksiyonuna olan yoğun ilgisi Ahmet'i rahatsız etti.

6- Davranışlar jestler, duruşlar, tekrarlayan davranışlar. Bunlar da hikâye insanların sinir bozucu, garip, sevimli veya onları tasvir etmek istediğiniz herhangi bir şekilde tanımlayabilirler.

Örnek: Sürekli gözlerini kırptığını fark etti. İyi bir alışkanlık değil. Parmaklarını kırmak gibi kendi kötü alışkanlığını bırakmaya karar verdi.

7- Tutum, bir karakterin yaşamdaki olaylara, engellere ve küçük zaafılara nasıl baktığını anlatır. Bir karakter diğer karakterleri ve deneyimleri olumlu, olumsuz, önyargılı, üstün veya tarafsız bir tavırla görebilir.

Örnek: Öneriler yapmayı bıraktı çünkü fikirlerini her zaman küçümseyici bir ifadeyle karşıladı.

8- Diyalog sadece bir karakterin söylediği kelimeler değil, aynı zamanda onları söyleme şeklidir. Kullandıkları kelimeler zeka, cehalet veya eğitim geçmişini gösterebilir. Karakterlerin konuşma hızı gerginliği veya rahatlamayı gösterebilir. Konuşma aşırı derecede tereddüt ederse, karakter utangaç olabilir veya bir şeyden emin olmayabilir. Belirli aksanlar, konuşmacının uyruğunu gösterebilir.

Örnek: Birkaç saniyede bir durarak yavaşça konuştu. Ahmet yavaş biri olabileceğini ya da sadece ölümüne korkmuş olabileceğini düşündü.

9- Düşünceler, bir karakterin gerçek duygularını ortaya çıkarır. Kendinden emin mi yoksa güvensiz mi, mutlu mu üzgün mü, korkmuş mu cesur mu, dürüst mü yoksa sahtekâr mı?

Örnek: Delirmeden önce ondan uzaklaşmalıyım, diye düşündü. O uyurken ben gizlice giderim düşüncesiyle annesine iyi geceler diyerek yan taraftaki odaya geçti.

10- Diğer insanların karakterinize bakış açısı, etkili bir karakterizasyon stratejisidir. Ona istediğiniz şekilde tepki verebilirler. Ona hayranlık duyabilir, ondan nefret edebilir, kıskanabilir, onun etrafında tedirgin, heyecanlı, endişeli, kızgın veya korkmuş hissedebilirler. Kendisine bakışından oldukça farklı bir şekilde onu görmelerini sağlayabilirsiniz.

Örnek: Sık sık gülümsedi, ancak meslektaşları onu korkulması ve izlenmesi gereken tehlikeli bir tehdit olarak görüyordu.

11- Geçmiş deneyimler bizi biz yapar. Karakteriniz, hayatında başına gelen her şeyin ürünüdür. Karakterinize kendine özgü bir şekilde yanıt verdiği benzersiz bir tarih verin ve unutulmaz bir karaktere sahip olacaksınız.

Örnek: Dondurucu soğuk ve tilki yuvaları Ahmet’e çocukluğunun buzlu Erciyes kışlarını hatırlattı.

1.6. Çalışmaya Konu Olan Değerler

1.6.1. Bir Değer Olarak Adalet

TDK’ye göre adalet; “1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe. 2. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme” anlamlarında tanımlanmaktadır. Aynı kavram, “davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak, eşit kılmak” (TDV İslam Ansiklopedisi, 2022) anlamında da kullanılmaktadır. Adalet, zulüm, eza, cefa, eziyet, haksızlık, eşitsizlik gibi kelimelerin zıttı olarak tanımlamak da mümkündür.

Adalet şemsiye bir kavram olarak birçok kelimeyi içinde barındırır. Bunlar; hak, tarafsızlık, eşitlik, türe, müsavat, yulu, hukuk, ceza, mükâfat. Hak sahibine hakkını

vermek, kanun önünde herkese eşit muamele etmek, terazide hassas davranmak adalet olduğu gibi haksızlara ceza vermek vb. kavramlardır.

Adalet, Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı'nın (2018) kök değerleri arasında sayılan bir değerdir. Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları sayılırken; Hukuk kurallarını bilen, herkesin kanun önünde eşit olduğunu anlayan, insan haklarına saygılı ve demokratik kuralları kavrayan bireyler yetiştirilmek istendiği vurgulanmıştır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda (1973) geçen “Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayırımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.” ifadesi ve “İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır” ifadesi adalet değerine vurgu niteliğindedir.

Adalet değeri; Milton Rokeach'ın (1973) değer sınıflamasına göre amaçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger'in (1928) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, Nelson'un (1987) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu'nun (1988) sınıflamasına göre yüksek değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre insan onuru değerler sınıfına, Acat & Aslan'ın (2012) sınıflamasına göre ise muhafazakâr-geleneksel değerler sınıfına dâhil olmaktadır.

Adalet, haksızlığa uğrayanların güvencesi niteliğinde olup herhangi bir haksızlık durumunda sığındıkları ilk sığınaktır. Adalet denilince toplumun sadece mahkeme salonları akla gelmemelidir. Adalet, toplumun mahkeme salonlarında söz sahibi olduğu gibi meclisinde, kışlasında, sokağında, kamu kurumlarında, evinde de hükümler olmalıdır. Ancak yönetici halkını eşit görürse, hâkim davalara objektif bakarsa, esnaf hassas ölçüyü esas tutarsa ve tüm toplum yasalara bağlı kalırsa adaletle sahip çıkmış olur.

1.6.2. Bir Değer Olarak Aile Birliğine Önem Verme

Aile kavramı TDK sözlükte “1. Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik. 2. Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü. 3. Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü” (TDK, 2022) şeklinde tanımlanmıştır. Birlik kelimesi ise TDK sözlüğünde “Bir arada olma durumu, vahdet, bağlılık” (TDK, 2022) anlamlarına gelmektedir. Bu tanımlara dayanarak aile birliğine önem verme kavramını;

Kan bağına dayanan yakınlığa değer verme, akrabalık ilişkilerini sağlamlaştırma, soydaşlığı ehemmiyetli görme ve ailevi ilişkileri zedeleyici davranışlardan uzak durma olarak tanımlamak mümkündür. Başka bir deyişle aile birliğine önem verme “Bireye, topluma, toplumun örgütlenmiş hali olan devlete değer verme anlamına gelir.” (Sağlam, 2014).

Aile birliğine önem verme ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; Şefkat etme, merhamet gösterme, muhabbet, saygı, sevgi, hoşgörü, hürmet, sadakat, sabır, sorumluluk, birlik, beraberlik, değer verme, önemseme. Bir babanın eşine sadık davranması, bir annenin eşine hürmet göstermesi, bir ailede çocukların birbirlerini sevmeleri aile birliğine önem vermeye örnek olarak gösterilebilir.

Aile birliğine önem verme değeri, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı’nın (2018) değerleri arasında sayılmakta ve okullarda öğretilmesi ön görülen değerler arasında bulunmaktadır. Aynı şekilde aile birliğine önem verme, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda (1973); “ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan bireyler yetiştirmek” şeklinde bir değer olarak yer almaktadır.

Aile birliğine önem verme değeri; Milton Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre amaçsal değerler sınıfına, Ülken’in (1964) sınıflamasına göre aşkın değerler sınıfına, Akbaş’ın (2004) sınıflamasına göre geleneksel değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger’in (1928) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu’nun (1988) sınıflamasına göre yüksek değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre toplumsal değerler sınıfına, Acat & Aslan’ın (2012) sınıflamasına göre ise muhafazakâr-geleneksel değer sınıfına dâhil olmaktadır.

Toplumsal hayatın kurucu unsurlarından biri olan aile aynı zamanda, çocukların yetiştirilmesi ve sosyalleştirilmelerinde de önemli işlevlere sahiptir. Her çocuk için aile sahip olunabilecek en büyük değerdir. Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisinde (Kula & Çakar, 2015) yer alan fizyolojik, psikolojik, güvenlik, sevgi gibi her türlü ihtiyacın karşılanması açısından aile, en temel kurumlardan biridir. Aile hayatı kurmak ve sürdürmek için aile üyelerinin başta sevgi olmak üzere çeşitli değer ve bağlar üzerinden bu birliği önemsemeleri gerekir.

1.6.3. Bir Değer Olarak Azim

Arapça kökenli olan azim kavramını TDK “bir işteki engelleri yenme kararlılığı” şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2023). Aynı kavramın bir diğer karşılığı ise “bir kimsenin bir işteki engelleri yenme istenci, istek ve kararı, engelleri yenmede kesin karar” şeklindedir (Oxford Sözlüğü, 2023).

Azim kavramı ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; sebat, inat, istemek, kararlılık, amaç, metanet. Bir amaca ulaşmak için gayret göstermek, şiddetle istemek azimli olmaya örnek olarak gösterilebilir.

Azim değeri, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun öğretilmesini doğrudan arzu ettiği değerler arasında sayılmamaktadır.

Azim değeri; Milton Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger’in (1928) sınıflamasına göre ekonomik değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu’nun (1988) sınıflamasına göre araç değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre materyalistik değerler sınıfına, Acat & Aslan’ın (2012) sınıflamasına göre ise bilimsel-yenilikçi değer sınıfına dâhil olmaktadır.

Yaşadığı hayat boyunca pek çok engellerle karşı karşıya gelebilen insanın azim değerine olan ihtiyacı açıktır. Bu değeri benimseyememiş her insan karşısına çıkabilen engellere yenilmesi muhtemeldir.

1.6.4. Bir Değer Olarak Bağımsızlık

Bağımsız kelimesi TDK sözlüğünde “Davranışlarını, tutumunu, girişimlerini herhangi bir gücün etkisinde kalmadan düzenleyebilen, özgür, hür, müstakil, herhangi bir kuruluşa, partiye bağlı olmayan kimse” (TDK, 2022) şeklinde tanımlanmıştır. Aynı sözlükte “bağımsızlık” ise “bağımsız olma durumu, istiklal” şeklinde ifade edilmiştir. Diğer bir ifade ile bağımsızlık, “Bir milletin veya bir devletin, kendi vatandaşları veya nüfusu tarafından yönetilebilmesidir. Yani egemenlik haklarının başkası bir milletin veya bir devletin elinde olmamasıdır.” (Oxford Sözlüğü, 2022).

Bağımsızlık ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralanabilir; Hürriyet, özgürlük, istiklâl, serbestlik, kimseye muhtaç olmadan geçinmek, erkindik, azat olma, irade. Kişi

veya ülkelerin başka kişi veya ülkelerin boyunduruğu altında olmaması, bir ermişin nefsinin esaretinden kurtulması, bir hayvanın kendi doğal ortamında yaşaması özgürlüğe örnek olarak verilebilir.

Bağımsızlık değeri, Yaşayan Değerler Eğitim Programı (Beldağ & Kaptan, 2017) (YDEP) tarafından proje haline getirilen 12 evrensel değer arasında sayılan özgürlük değeri içerisinde sayılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı'nın özel amaçları sayılırken “Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır” ifadesiyle bağımsızlık değerine vurgu yapılmıştır.

Söz konusu kitapta bağımsızlık değeri; Milton Rokeach'ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre ise özgürlük değerler sınıfına dâhil olmaktadır.

Bağımsızlık, kişi veya kuruluşların kendi iradeleri dâhilinde hareket edebilmeleridir. İrade, seçim yapabilme anlamına gelir. İradenin seçim yapabilmesi için iradenin bağımsız olması ve en az iki tane seçeneğin bulunması gerekir. Bu iki şart olmadan iradenin seçim yapmasından, dolayısıyla sorumluluktan bahsedilemez. Aslında bağımsızlık bir yönüyle kişi veya kuruluşlara sorumluluk yükleyen, onları hesap sorulur hale getiren bir mekanizmadır. Yani bağımsızlık, bir yandan özgürce hareket edebilmek iken öbür yandan yapılan hareketin sorumlusu olmak, hesabını verebilmek demektir. Dolayısıyla toplumdaki bireylere bağımsızlık değeri aşılanırken bağımsızlığın veya özgürlüğün sorumluluk yükleyen bir değer olduğu gerçeği benimsetilmelidir.

1.6.5. Bir Değer Olarak Barış

Barış kavramı TDK sözlükte; “1. Barışma işi 2. Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar 3. Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.” (TDK, 2022) şeklindedir. Bu tanımdan hareketle barışın; Kavga, gürültü, savaşın olmayışı veya hoşgörü, sevgi ve kabullenişin oluşu şeklinde tanımlamak mümkündür.

Barış değeriyle ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; sulh, huzur, rahat, sükûnet, hoşgörü, uzlaşma, müsalaha, savaşıklık, uyum, selâm. Kişinin kendi benliğini kabul etmesi (kendisiyle barışık olması), dünya üzerindeki

devletlerin sulh içerisinde yaşamaları, zıt görüşlü ideolojilerin birbirlerine saygı duymaları barışa örnek olarak verilebilir.

Barış değeri Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programında (2018) öğretilmesi ön görülen değerler arasında sayılmıştır. Bununla birlikte barış değeri Yaşayan Değerler Eğitim Programı (Beldağ & Kaptan, 2017) (YDEP) tarafından proje haline getirilen 12 evrensel değer arasındadır. Barış değeri, Yaşayan Değerler Eğitim Programının ve Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının öğretilmesini özellikle arzu ettiği değerler arasında sayılmaktadır

Barış değeri; Milton Rokeach'ın (1973) değer sınıflamasına göre amaçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger'in (1928) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu'nun (1988) sınıflamasına göre yüksek değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre toplumsal değerler sınıfına, Acat & Aslan'ın (2012) sınıflamasına göre ise sosyal-toplumsal değer sınıfına dâhil olmaktadır.

İki dünya savaşına sebep olan insanoğlu savaştan vazgeçmiş değildir. Hatta silah teknolojisini bir üst seviyeye çıkararak nükleer silah üretmeye başlamıştır. Bu durum daha yıkıcı tahribatlara bir kapı aralamıştır. Dolayısıyla eski zamana göre barışa olan ihtiyacın arttığı söylenebilir. Çünkü modern yüzyılda tek hareketle milyonlarca insana zarar verme ihtimali doğmuştur. Böyle bir ortamda insanoğlunun yegâne gayesi kişisel ve küresel anlamdaki barışı temin etmek olmalıdır. Aksi halde insanlık, ürettiği modern silahların etkisiyle kıyamet gibi yıkımlara sebep olur.

1.6.6. Bir Değer Olarak Başarı

Türkçe kökenli olan başarı kavramı “başar-” fiiline –ı eki getirilerek oluşturulmuştur. Sıkça duyduğumuz başarı kelimesinin TDK'deki tanımı “1. Başarma işi, muvaffakiyet 2. Kişinin yetenek ve yetişmeye bağlı olarak gösterdiği ansal ya da eylemsel etkinliklerinin olumlu ürünü, bir işi istenilen biçimde bitirmek, elde etmek, istediğini bulmak.” şeklindedir (TDK, 2022). Başarı, diğer bir sözlüğün tanımında ise “1. Başarmak eylemi. 2. Üstesinden gelinen, başarılan iş. 3. Bir işte elde edilen iyi, güzel, yararlı sonuç.” (Oxford Sözlüğü, 2022) şeklindedir.

Başarı ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; çalışma, azim, gayret, sonuç, ürün, muvaffakiyet, sükse, fiyaka, refah, mutluluk, kazanç, eser, edinim, isabet, gönenç, arzu, iştiaak, ulaşma, skor, iktisap, bulmak, bitirmek. Başarının

belli bir kıstası olmamakla birlikte bir tüccarın hedeflediği kârı elde etmesi, bir öğrencinin sınavda istediği puanı alması, bir siyasi partinin amaçladığı yüzdeliği alması başarı olduğu gibi bir sporcunun kendi alanında hedeflediği skoru elde etmesi de bir başarıdır.

Eğitim alanındaki başarı yapılan ölçme ve değerlendirmeler sonucunda sayısal değer olarak ifade edilir. Bu sayısal verileri belli aralıklara bölen ve bu aralıkları harflerle tanımlayan sistemler de mevcuttur. Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programında (2018) öğrencilerin başarıları ölçülüp değerlendirilirken bazı hususlara dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu durum programda şu şekilde “Hiçbir insan bir başkasının birebir aynısı değildir. Bu sebeple öğretim programlarının ve buna bağlı olarak ölçme ve değerlendirme sürecinin “herkese uygun”, “herkes için geçerli ve standart olması” insanın doğasına terstir. Bu sebeple ölçme ve değerlendirme sürecinde azami çeşitlilik ve esneklik anlayışıyla hareket edilmesi şarttır.” ifade edilmiştir.

Başarı, Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programının (2018) öğretilmesini ön gördüğü değerler arasındadır. Bu değer Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı’nda (2018) geçen “Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir.” ifadesi ile vurgulanmıştır. 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde geçen “Eğitimde başarının yegâne ölçüsü ders notları, sınav sonuçları, zekâ testleri ve mezuniyet sonrası edinilen mesleklerin maaşlarından ibaret olamaz.” ifadesi de bu durumu desteklemektedir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa (1973) bakıldığında eğitimden beklenen başarının sadece akademik açıdan başarılı olmaya bağlı olmadığı anlaşılmaktadır.

Başarı değeri; Milton Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre amaçsal değerler sınıfına, Shalom Schwartz’a göre başarı değer sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger’in (1928) sınıflamasına göre politik değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu’nun (1988) sınıflamasına göre araç değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre ise entelektüel değerler sınıfına dâhil edilebilir.

Kişisel ve kitlesel anlamda belirlenen hedeflere ulaşmanın bazı şartları vardır. Başarılı olmanın da sabırlı-planlı çalışma, gayret-azim gösterme, ne istediğini bilme

gibi bazı şartları vardır. Bu gibi şartlar yerine getirildiğinde kişinin kendi kapasitesi doğrultusunda yükselmemesi veya hedeflediği işten sonuç almaması mümkün değildir. Tabi ki bu yükseliş ve alınan sonuç zamana, mekâna ve kişinin durumuna göre değişiklik arz edecektir. Burada vurgulanmak istenen şey başarmak için verilmesi gereken emektir. “Zahmetsiz rahmet olmaz.” sözünden de anlaşılacağı üzere kişinin hedeflediği zirveye ulaşmak için çaba, azim ve mücadele etmesi gerekir. İşte başarı ile ilgili bu ve bu gibi manaların gelecek nesillere aktarılması bireysel ve toplumsal hayat açısından oldukça önemlidir.

1.6.7. Bir Değer Olarak Bilimsellik

Teknoloji çağı olarak nitelediğimiz çağımızda bilim ve bilimsellik kavramları önemli kavramlar haline gelmişlerdir. TDK bilimi, “Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilim” (TDK, 2022) şeklinde tanımlamıştır. Diğer bir tabirle bilim, “evrende meydana gelen olaylar hakkında gözlemler, deneyler ve fikir yürütme sonucu elde edilip biriken bilgilerden hareketle ve kişiden kişiye değişmeyen bilimsel yöntemler aracılığıyla yeni ve objektif bilgi üretimine denir.” (Seyyar, 2003). Bilgi veya bilim kavramlarıyla beraber kullanılan ilim kavramı ise “bir şeyi gerçek yönüyle kavramak, gerçekle örtüşen kesin inanç (itikat), bir nesnenin şeklinin zihinde oluşması, nesneyi olduğu gibi bilmek, nesnedeki gizliliğin ortadan kalkması, tümel ve tikellerin kavranmasını sağlayan bir sıfat” (TDV İslam Ansiklopedisi, 2022) şeklinde tanımlanmıştır.

Bilimselliği ise TDK, “Bilimsel olma durumu, ilmîlik.” (TDK, 2022) şeklinde tanımlamıştır. Bilimsellik, diğer bir sözlüğün tanımında ise “1.Bilimin yöntem ve ilkelerine dayanan veya bunlarla karakterize edilen. 2. Sistematik; metodik.” (Oxford Sözlüğü, 2022) şeklinde karşılık bulmuştur. “Her şey zıttı ile bilinir.” hükmü uyarınca bilimselliği, cahillik ve hurafelere inanmanın tersi şeklinde tanımlamak mümkündür.

Bilimsellik ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür; Bilim, bilgi, beceri, ilim, irfan, akıl, mantık, fen, entelektüel, eğitim, öğretim, marifet. Bir konu hakkında bilimsel yollarla bilgi elde etmek, araştırma yapmak, duyduğu herhangi bir haberin doğruluğunu yoklamak bilimsellik olduğu gibi yazdığı eserlerde intihalden uzak durmak da bilimselliktir.

Bilimsellik değeri Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programının (2018) öğretilmesini ön gördüğü değerler arasındadır. Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı'nda (2018) “Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen... niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır.” sözleriyle bilimsellik değerine vurgu yapılmıştır. Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programının “Bilim/teknolojide temel yetkinlik” ifadesiyle bilimselliğe atıfta bulunup yetkinlikler içerisinde ele alması yine bilimsellik değerine değer katmaktadır.

2023 Eğitim Vizyonunda geçen “Çocukların bilimsel araştırma becerilerinin geliştirilmesi için ders çizelgeleri yeniden yapılandırılacaktır.” ifadesi gelecek adına umut verici bir ibaredir. Ayrıca vizyonda bilginin gücü “Bilimsel becerilere sahip bireylerden oluşan toplumlar, diğerlerine göre belirgin bir güce sahiptir.” cümlesiyle tarif edilmiştir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na (1973) bakıldığında “Hür ve bilimsel düşünme gücüne sahip bireyler yetiştirmek” ifadesiyle bilimsellik değerine vurgu yapılmıştır. Aynı kanunun “Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri” başlığı altındaki 10. ilkenin “Bilimsellik” olması ve bu ilkenin bilimsel olmanın öneminden bahs etmesi de bilimsellik değerine önem kazandırmaktadır.

Bilimsellik değeri; Milton Rokeach'ın (1973) değer sınıflamasına göre amaçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger'in (1928) sınıflamasına göre bilimsel değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu'nun (1988) sınıflamasına göre yüksek değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre entelektüel değerler sınıfına, Acat & Aslan'ın (2012) sınıflamasına göre ise bilimsel-yenilikçi değer sınıfına dâhil olmaktadır.

İnsan, doğası gereği hem kendisini hem de bulunduğu çevreyi merak edip araştıran bir varlıktır (Yılmaz, 2004). Bireyin yaptığı bu araştırma faaliyetlerinde bilim ve mantık yolunu takip etmesi ancak bilimsellik değerinin kazandırılmasıyla olabilmektedir. Bilim ve mantığın hükümran olduğu toplumlarda hurafeler, yalanlar, cahiller rağbet görmezler. Bilim ve mantığın hüküm etmediği toplumlarda ise iyi, güzel ve doğrunun güzelliği takdir edilmez. Bilimin önemsenmediği ve cehaletin yol bulup büyüdüğü toplumların çorak topraklardan bir farkları yoktur. Çorak toprakların üzerinde nasıl ki verimli bir tarım yapmak mümkün değilse, bilimin revaç görmediği toplumların

üzerinde de âlimlerin, bilginlerin, düşünürlerin yetişmesi mümkün değildir. Bilim ve teknoloji çağı olarak nitelediğimiz bu çağda ise bütün toplumlar bilime yönelmişlerdir. Dolayısıyla çağın bir ihtiyacı durumunda olan bilimsellik değeri bireye ilk yaştan itibaren verilmelidir.

1.6.8. Bir Değer Olarak Çalışkanlık

Çalışma kavramı TDK sözlükte “1. Çalışmak işi, emek, say, mesai. 2. Bilimsel ve sanatsal amaçlı ürün.” şeklindedir (TDK, 2022). Çalışmak kavramının TDK’deki tanımı ise “1. Bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak. 2. Herhangi bir iş üzerinde olmak. 3. İş veya görevi olmak, bulunmak. 4. Makine veya aletler işe yarar durumda olmak veya işlemekte bulunmak. 5. Bir şeyi yapmak için gereken çarelere başvurmak, o şeyi gerçekleştirmek için kendini zorlamak, çaba harcamak. 6. Bir şeyi öğrenmek veya yapmak için emek vermek.” (TDK, 2022) şeklindedir.

Tembellik, gayretsizlik ve miskinliğin zıddı olarak da tanımlanabilen çalışkan sözcüğü TDK sözlükte “gayretli, çalışmayı seven, faal.” olarak karşılık bulurken, çalışkanlık sözcüğü ise, “çalışkan olma durumu, faaliyet.” (TDK, 2022) şeklinde ifade edilmiştir.

Çalışkanlıkla ilgili bazı kavramlar şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; çaba, gayret, azim, imar, fedakârlık, hamaratlık, istek, heves, faaliyet, meşguliyet, iştiyak, iş, uğraş, emek, say, mesai, yapmak, oluşturmak, meydana çıkarmak. Bir öğrencinin günlük dersini çalışması, karınca ve arı gibi hayvanların hareketli durumu, tarladaki işçinin çapa yapması, bir inşaat işçisinin gayret ve azmi çalışkanlığa örnek olarak verilebilir.

Çalışkanlık değeri Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programının (2018) öğretilmesini ön gördüğü değerler arasındadır. Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı (2018) çalışkanlık değerini daha çok 4. ve 5. öğrenme alanlarında öğretilmesini tavsiye etmektedir. Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programında “Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları amaçlanmaktadır.” ifadesi de çalışmanın toplumsal yaşamın devamı açısından önemine vurgu niteliğindedir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’na (1973) bakıldığında ise Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ifade edilirken “Ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan” ifadeleri ile çalışkanlık değerine vurgu yapılmıştır.

Çalışkanlık değeri; Milton Rokeach'ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger'in (1928) sınıflamasına göre ekonomik değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu'nun (1988) sınıflamasına göre araç değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre materyalistik değerler sınıfına, Acat & Aslan'ın (2012) sınıflamasına göre ise bilimsel-yenilikçi değer sınıfına dâhil olmaktadır.

Bireysel ve toplumsal kalkınmanın temel etkenleri arasında sayılabilen çalışkanlık, küçük yaştan itibaren bireylere aşılması gereken bir değerdir. Aynı zamanda çalışkanlık, izzetli bir hayat sürdürebilmenin de ilk şartları arasında sayılabilir. Çalışmayı kendine rehber kabul etmeyen her insan başkalarına el açma mecburiyetinde kalacaktır. Bu da insan onurunu rencide edici bir durumdur. Bununla birlikte sağlıklı bir hayat sürdürebilmenin de temel ilkeleri arasında çalışkanlık ve faaliyet vardır. Bu durumu “İşleyen demir paslanmaz.” atasözü en güzel şekilde tarif etmektedir. İnek ve koyun gibi hayvanlar insanlığa en güzel sütü, tavuk yumurta, arı bal verme gayretinde iken ve zerrelere güneşlere kadar her mahlûk görevini en güzel şekilde yapma çabasıdayken, kâinatın bir nevi temsilcisi ve halifesi olan insanın çalışmaması, gayret ve azimden yoksun olması üzücü bir durumdur. İnsanlık bu çalışkan varlıklardan ders almalı ve bu değeri gelecek nesillere aşılmalıdır.

1.6.9. Bir Değer Olarak Dayanışma

TDK sözlükte dayanışmayı “1. Dayanışmak işi, tesanüt. 2. Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt.” (TDK, 2022) şeklinde tanımlamıştır. Diğer bir tanım ile dayanışma “1. Dayanmak, yaslanmak. 2. Toplumu oluşturan bireylerin birbiriyle dayanışma ve yardımlaşma içinde olmasını, birbirine güç ve destek sağlamasını ifade eden ahlâk terimi” (TDV İslam Ansiklopedisi, 2022) şeklinde tanımlanmıştır.

Eski eserlerde dayanışma ile aynı veya yakın anlamlara gelen teavün (yardımlaşma), tesanüd (dayanışma), tecavüb (birbirine cevap verme), teanuk (kucaklaşma) kelimelerinin de kullanıldığı görülmektedir.

Dayanışma ile ilgili bazı kavramları şu şekilde tanımlamak mümkündür. Bunlar; işbirliği, beraberlik, ortaklık etme, destek, yardım, elbirliği, yaslanmak, hemreylilik, tesanüt, omuzdaşlık. Bir kubbedeki taşların düşmemek için birbirlerine yaslanması, bir

futbol takımının başarılı olmak için ortaklaşa hareket etmesi, bir yemeği yapmak için birkaç insanın bir araya gelmesi dayanışmaya örnek olduğu gibi tüm insanlığın bir araya gelerek dünyada barışı tesis etmeleri de dayanışmaya örnek olarak verilebilir.

Dayanışma değeri Yaşayan Değerler Eğitim Programı (Beldağ & Kaptan, 2017) (YDEP) tarafından proje haline getirilen 12 evrensel değer arasında yer alan işbirliği-birlik değeri içerisinde sayılabilir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı da dayanışma değerine vurgu yapmakta ve öğretilmesini tavsiye etmektedir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na (1973) bakıldığında ise Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ifade edilirken “birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak” ifadeleri ile dayanışma değerine vurgu yapılmıştır.

Dayanışma değeri; Milton Rokeach'ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger'in (1928) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu'nun (1988) sınıflamasına göre yüksek değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre toplumsal değerler sınıfına, Acat & Aslan'ın (2012) sınıflamasına göre ise bilimsel-yenilikçi değer sınıfına dâhil olmaktadır.

En güzel örneklerinden birisi de Kurtuluş Savaşı olan dayanışma, toplumsal birliktelik ve devamı için çok önemli bir değerdir. Çünkü bir toplumlar bir ve beraber olduğu sürece başka bir toplum tarafından esir edilmesi mümkün değildir. Bir toplumun asker sayısının azlığı, top ve tüfeğinin zayıf olması onu yenilgiye uğratmaz, uğratsa bile bu durum geçici olur. Esasında bir toplumu yenilgiye uğratan dayanışmasında, birlik ve beraberliğinde bulunan zayıflamalardır. Dolayısıyla dayanışma değerinin bu önemli yönleri toplumun bireylerine öğretilmesi gerekir.

1.6.10. Bir Değer Olarak Çağdaşlık

Çağdaş kelimesi TDK sözlükte “1. Aynı çağda yaşayan, çağcıl, asri, muasır. 2. Bulunulan çağın anlayışına, şartlarına uygun olan, çağcıl, uygarca, asri, modern.” şeklinde tanımlanırken “Çağdaşlık” kelimesi ise “Çağdaş olma durumu, çağcılık, modernlik, asrilik, muasırlık, modernizm.” (TDK, 2022) şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlar ışığında çağdaşlığı; içerisinde bulunan asrın ihtiyaç ve değişimleriyle donanmak, çağın güzel gelişimleriyle süslenmek, değişim ve gelişime açık olmak, dönemin olumlu özelliklerine göre bezenmek olarak da tanımlamak mümkündür.

Çağdaşlık ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; yenilikçilik, değişime uyum, asrılık, modernlik, muasırılık, çağcılık, uyum. Haberleşmede telefon kullanmak, seyahat ederken uçağa binmek, eğitimde modern teknolojiyi takip etmek... Bu ve bunlar gibi bireysel ve sosyal hayatta gerekli olan bütün değişim ve gelişimlere ayak uydurmak çağdaşlığa örnek olarak gösterilebilir.

Çağdaşlık, Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı'nın öğretilmesini ön gördüğü değerler arasındadır. Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları sayılırken "...çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları amaçlanmaktadır." ifadesiyle çağdaşlık değerine vurgu yapılmıştır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na (1973) bakıldığında ise Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ifade edilirken "Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır." ifadesi ile çağdaşlık değerine vurgu yapılmıştır.

Çağdaşlık değeri; Milton Rokeach'ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger'in (1928) sınıflamasına göre bilimsel değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu'nun (1988) sınıflamasına göre davranış değerler sınıfına, Acat & Aslan'ın (2012) sınıflamasına göre ise bilimsel-yenilikçi değer sınıfına dâhil olmaktadır.

İçerisinde bulunduğumuz çağ, mükemmel bir değişim ve gelişim göstermektedir. Öyle ki insanlık, modayı takip etmekte zorlanmakta, takip etmek uğruna ciddi masraflara girmektedir. Modayı takip etmek ve değişimlere uyum göstermek bazen yararlı olsa da bazen de zararlı olabilmektedir. Dolayısıyla bu değişim ve gelişimlere ayak uydurabilen, ayak uydururken de faydalı olanı alıp zararlı olandan uzak duran bireyler yetiştirmek çağın insan profilinde olmazsa olmaz özelliklerindendir.

1.6.11. Bir Değer Olarak Duyarlılık

Duyarlılık TDK sözlükte, "Duyarlı olma durumu, duygunluk, duyarlık, hassaslık." (TDK, 2022) şeklinde tanımlanmıştır. Diğer bir tabir ile duyarlılık "Yaşadığımız dünyayla ve olaylarla ilişki kurmak ve bu konuda sorumluluk almaktır." (Keskin, Öğretici; 2013).

Literatür tarandığında bazı araştırmacıların duyarlılığı çeşitli alt boyutlara ayırdıkları görülmüştür. Bu boyutlar; "toplumsal sorunlara karşı duyarlılık, doğal çevreye karşı duyarlılık, kültürel mirasa karşı duyarlılık, küresel sorunlara karşı

duyarlılık, Türk tarihine ve Türk büyüklerine karşı duyarlılık” (Keskin & Öğretici, 2013) şeklindedir.

Duyarlılık kavramı ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; hassaslık, duyarlık, duygunluk, hassasiyet, empati. Çevre sorunlarına karşı sorumluluk hissetmek, değer yozlaşmasına karşı hassas olmak, sıkıntıda olan insanlara karşı empati kurabilmek duyarlılığa örnek olarak verilebilir.

Duyarlılık, Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programında (2018) öğretilmesi ön görülen değerler arasında sayılmaktadır. Bununla birlikte Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programında “Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri amaçlanmaktadır” ifadeleriyle kültürel mirasa duyarlılık değerine vurgu yapılmıştır. Aynı yerin 17. maddesinde “Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri amaçlanmaktadır.” ifadeleriyle de daha geniş ve genel duyarlılık anlayışına vurgu yapılmıştır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’na (1973) bakıldığında ise Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ifade edilirken “Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren bireyler yetiştirmek” ifadeleri ile kültürel mirasa duyarlılık değerine vurgu yapılmıştır.

Duyarlılık değeri; Milton Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger’in (1928) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu’nun (1988) sınıflamasına göre yüksek değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre toplumsal değerler sınıfına, Acat & Aslan’ın (2012) sınıflamasına göre ise bilimsel-yenilikçi değer sınıfına dâhil olmaktadır.

Duyarlılık değeri küçük yaştan itibaren toplumun bütün fertlerine aşılması gereken bir değerdir. Toplumun her tarafında oluşan veya oluşabilecek olumsuz durumlar karşısında hassas olan bireyler yetiştirmek toplumun yararına olacaktır. Aksi takdirde vurdumduymaz tipler yetişecek ve olumsuz durumlar için herhangi bir faaliyet göstermeyeceklerdir.

1.6.12. Bir Değer Olarak Dürüstlük

Dürüstlük değeri TDK sözlükte “Doğruluk” olarak tanımlanmıştır. Sözlükten doğruluk kavramına bakıldığında ise “Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana

yakışır davranış, dürüstlük, adalet” (TDK, 2022) şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Tanımından da anlaşılacağı üzere doğruluk ve dürüstlük kavramları birbirlerini tamamlayan kavramlardır.

Bazı araştırmacılar doğruluk ve dürüstlük kavramları arasındaki fark için şu ifadeleri sarf etmişlerdir: “Doğruluk, dürüst insanların yaptığı eylemlerin niteliği şeklindedir. Dürüstlük ise kişilik tanımlaması yapılırken daha iyi bir tanımlayıcıdır.” (Kaçmaz, 2018). Dile vurulurken ister dürüstlük tercih edilsin isterse doğruluk tercih edilsin her iki kavram ile de kast edilen mana; yalanın, hilenin, hürdanın, şüphenin olmadığı tam tersine doğrunun, güvenin, gerçeğin olduğu tertemiz bir dünya kast edilmektedir.

Dürüstlük kavramı ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; doğruluk, ismet, namusluluk, gerçeklik, düzgünlük, hakikat, sıdk, hak, yasal, içtenlik. Olanı olduğu gibi söylemek, bir şeyi abartmadan anlatmak, yalan söylememek, bilimsel verilerle oynamamak dürüstlük olduğu gibi oyun oynarken sportmenliğe uygun davranışlarda bulunmak da dürüstlüğe örnek olarak verilebilir.

Dürüstlük değeri Yaşayan Değerler Eğitim Programı (Beldağ & Kaptan, 2017) (YDEP) tarafından proje haline getirilen 12 evrensel değer arasındadır. Dürüstlük değeri, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının kök değerleri arasında sayılmaktadır.

Dürüstlük değeri; Milton Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger’in (1928) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu’nun (1988) sınıflamasına göre yüksek değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre toplumsal değerler sınıfına, Acat & Aslan’ın (2012) sınıflamasına göre ise muhafazakâr-geleneksel değer sınıfına dâhil olmaktadır.

Bir kişinin şahsi hayatını ayakta tutup devam ettiren dürüstlük olduğu gibi bir evi veya bir toplumu ayakta tutan yine dürüstlüktür. Kocanın eşine, evladın ebeveyne, vatandaşın devlete, satıcının alıcıya karşı olan ilişkilerinde en büyük sorumluluklarından birisi de dürüstlüktür. Tüm bu ilişkilerde dürüstlüğün olmadığını hayal edersek toplum hayatının ne kadar kötü bir duruma düşebileceğini tahmin edebiliriz.

Haberlere kaynaklık eden “aldatan eş, baba katili evlat, sahtekâr esnaf, vergi kaçakçısı memur” gibi olayların temelinde yatan neden dürüstlüğün olmamasıdır. Nitekim dürüstlüğün olduğu toplumlarda bu tarz haberlerin olma olasılığı çok daha azdır. “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.” atasözünde de ömrü açıkça belirtilen yalana yönelmek ise manasızdır. Doğruluk o kadar kalıcı, etkili ve yalan o kadar basit, geçicidir ki bu durum “Bir tane sıdk, bir harman yalanı yakar” sözü ile tescillenmiştir.

1.6.13. Bir Değer Olarak Estetik

Karşılığı “duyum, duyu ile algılamak” olan estetik kavramının doğuşu eski Yunanca’da “Aisthesis” kavramına dayanmaktadır (Özbal, 2017). Estetik TDK sözlükte ise “1. Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyat. 2. Güzellik duygusu ile ilgili olan. 3. Güzellik duygusuna uygun olan. 4. Güzelliği ve güzelliğin insan belleğindeki ve duygularındaki etkilerini konu olarak ele alan felsefe kolu, güzel duyu, bedii.” (TDK, 2022) şeklinde tanımlanmıştır. Diğer bir tabir ile estetik “insan aklının, kendisine bütün tapınakları, katedralleri, sarayları, heykelleri, resimleri, ezgileri, senfonileri ve bütün şiirleri ortaya çıkarma imkânı veren kendi eylemi üzerinde durup düşünmesidir.” (Doğan, 2003).

Estetik kavramı ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; güzellik, zarafet, letafet, hoş, şirin, şiir, şarkı, eser, bedii. Bir caminin güzel tasarımı, bir şiirin tatlılığı, bir insanın güzelliği, bir resmin canlılığı, bir şarkının kulağa hoş gelmesi estetiğe örnek olarak verilebilir.

Estetik, Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı’nın öğretilmesini ön gördüğü değerler arasındadır. Öğretim Programlarının amaçları sayılırken “estetik duyarlılığı kazanmış bireyler olmalarını sağlamak” ifadesiyle estetik değerine vurgu yapılmıştır.

Estetik değeri; Milton Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre amaçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger’in (1928) sınıflamasına göre estetik değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu’nun (1988) sınıflamasına göre davranış değerler sınıfına, Akbaş’ın (2004) değer sınıflamasına göre estetik değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre romantik değerler sınıfına, Acat & Aslan’ın (2012) sınıflamasına göre ise bilimsel-yenilikçi değer sınıfına dâhil olmaktadır.

Bireyin yaptığı faaliyetlerde estetik değerini göz önünde bulundurması toplumun lehine bir durumdur. Aksi takdirde yapılan işler göze, kalbe hoş görünmez. Bir binanın

göze güzel görünmesinin, bir şiirin kalbe hoş gelmesinin, bir şarkının ruha ferahlık vermesinin temelinde yatan sebep estetik değeridir. Derme çatma bir bina, anlamsız bir şiir, insanda karşılığı olmayan bir şarkı takdir edilip alkışlanması uzak bir ihtimaldir. Dolayısıyla toplumun maddi ve manevi değerleri için bireylere estetik değerinin öğretilmesi önemlidir.

1.6.14. Bir Değer Olarak Mutluluk

Mutluluk TDK sözlükte, “Bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu, mut, ongunluk, kut, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik.” (TDK, 2022) şeklinde tanımlanmıştır. Diğer bir tabir ile mutluluk “mutlu olma, kuvvetli ve uğurlu olma, hayra nail olma, mesut ve bahtiyar olma, insanın haz duyacağı bir hal içinde olma” (Yüksekbilgili & Akduman; 2016) şeklindedir. Mutluluğu “Hoş duyguların çokluğu, hoş olmayan duyguların azlığı ve yaşamdan alınan doyum.” (Ryan ve diğ., 2008) şeklinde tanımlayan araştırmacılar da mevcuttur.

Mutluluk kavramı ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; keyif, sevinç, bahtiyarlık, saadet, mesutluk, ferahlık, kıvanç, haz, şans. Yemek yemekten haz almak, sevdiği insana kavuşmak, bir etkinlikten dolayı hoşnut olmak, sevdiği mesleği yapmak, dara düşene yardım etmek mutluluğa verilebilecek örneklerdendir.

Mutluluk değeri Yaşayan Değerler Eğitim Programı (Beldağ & Kaptan, 2017) (YDEP) tarafından proje haline getirilen 12 evrensel değer arasındadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’na (1973) bakıldığında ise Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ifade edilirken “Onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak” ifadeleri ile mutluluk değerine vurgu yapılmıştır.

Mutluluk değeri; Milton Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre amaçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger’in (1928) sınıflamasına göre estetik değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu’nun (1988) sınıflamasına göre yüksek değerler sınıfına, Acat & Aslan’ın (2012) sınıflamasına göre ise öze dönük-kişisel değer sınıfına dâhil olmaktadır.

Mutluluk değeri toplumun tüm bireyelerine kazandırılmadan mutluluğun tersi olan mutsuzluk, karamsarlık ve kanaatsizlik gibi şeyleri yok etmek oldukça zor olacaktır.

Nasıl ki güneşin doğuşuyla karanlıklar aydınlığa döner. Mutluluk güneşinin doğmasıyla da mutsuzluk, karamsarlık ve kanaatsizlik gibi kalbi karanlıklar aydınlığa dönecektir. Elinde olan şeylerin kıymetini bilmeyen ve her zaman elinde olanın bir üstünü arzulayan bir insanı mutlu etmek oldukça zordur. Çünkü bu insanlar bir üst amacını gerçekleştirse bile bundan mutluluk duymak yerine daha üstünü isteyeceklerdir. Dolayısıyla mutluluğa götüren bir sebebin de elindekine kanaat olduğunu söylemek mümkündür.

1.6.15. Bir Değer Olarak Özgünlük

Özgünlük TDK sözlükte, “Özgün olma durumu, orijinalite, orijinallik” (TDK, 2022) şeklinde tanımlanmıştır. Diğer bir tabir ile özgünlük “Bireyin günlük yaşamını hiç engellenmeksizin gerçek veya öz-benliğine göre sürdürebilmesidir.” (Kernis ve Goldman, 2006).

Özgünlüğün kavramı ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; orijinallik, benzemezlik, yaratma gücü, yenilikçilik, taklitten uzak durma, benliğe yaklaşma. Bir araştırma yapılırken intihalden uzak durma, bir bina tasarlarken yeniliğe yer verme, edebiyat alanında yeni bir çılgır açma, kısacası benliğine yakın olma ve taklitten uzak durma özgünlüğe örnek olarak verilebilir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’na (1973) bakıldığında ise Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ifade edilirken “Yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek” ifadeleri ile özgünlük değerine vurgu yapılmıştır.

Özgünlük değeri; Milton Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Ülken’in (1964) sınıflamasına göre içkin değerler sınıfına, Nelson’un (1987) sınıflamasına göre bireysel değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger’in (1928) sınıflamasına göre estetik değerler sınıfına, Acat & Aslan’ın (2012) sınıflamasına göre ise bilimsel-yenilikçi değer sınıfına dâhil olmaktadır.

Özgünlük değeri bireye küçük yaşlardan itibaren kazandırılması gereken bir değerdir. Bu değer bireyin kendisi olması, taklitten uzak durması ve hepsinden öte olaylara yeni bakış açıları getirmesi açısından oldukça önemlidir. Kendisi olmayan, bir nevi hırsızlık sayılan taklide alışan bireyler, toplumun arzu ettiği tipteki bireyler değildir. Çünkü hiçbir insan diğer insanlarla aynı değildir. Akli ve kapasitesi aynı düzeyde olmadığı gibi yaşantısı ve geçirdiği deneyimler de aynı değildir. Dolayısıyla

farklı insanlardan aynı ürünlerin ortaya çıkmasına sebebiyet veren bir durum yoktur. Öyle ise bir eser ister istemez özgün olmak zorundadır. Aksi takdirde şüphelere kapısını kapatamayacaktır.

1.6.16. Bir Değer Olarak Özgürlük

Özgürlük kavramı TDK sözlükte “herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî, her türlü dış etkidenden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet” şeklindedir (TDK, 2023).

Özgürlük kavramı ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; hürriyet, serbesti, istiklal, hür, irade. Kişisel ve toplumsal anlamdaki tüm meşru hareketler özgürlüğe örnek olarak verilebilir.

Özgürlük değeri, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının öğretilmesini arzu ettiği değerler arasında sayılmaktadır.

Özgürlük değeri; Milton Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Nelson’un (1987) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre özgürlük değerler sınıfına, Acat & Aslan’ın (2012) sınıflamasına göre ise öze dönük-kişisel değerler sınıfına dâhil olmaktadır.

1.6.17. Bir Değer Olarak Sabır

Sabır kavramını TDK “Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç, olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme” şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2023).

Sabır kavramı ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; tahammül, katlanma, dayanç, dayanıklılık. Sabır değeri, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının kök değerleri arasında sayılmaktadır.

Sabır değeri; Milton Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger’in (1928) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, Acat & Aslan’ın (2012) sınıflamasına göre ise muhafazakâr-geleneksel değerler sınıfına dâhil olmaktadır.

1.6.18. Bir Değer Olarak Sağlık

TDK sağlık kavramını “bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, esenlik, sıhhat, afiyet” şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2023).

Sağlık Değeriyle ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; esenlik, afiyet, sıhhat. Sağlık değeri, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının öğretilmesini arzu ettiği değerler arasındadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu da “Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip bireyler yetiştirmek” ifadesi ile bu değere vurgu yapmaktadır.

Söz konu kitapta sağlık değeri; Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre entelektüel değerler sınıfına, Acat & Aslan’ın (2012) sınıflamasına göre ise sosyal-toplumsal değerler sınıfına dâhil olmaktadır.

1.6.19. Bir Değer Olarak Saygı

Toplumsal hayatın selameti için olmazsa olmaz değerlerden olan saygı sözlükte “riayet edilmesi, yerine getirilmesi gereken, ihlâli yasak olan; ödev, hak” anlamındaki hürmet ve aynı kökten olup “korkmak, çekinmek”, manasına gelen ihtiram kavramını ifade etmek üzere kullanılmaktadır (TDV İslam Ansiklopedisi, 2022). Diğer bir tabir ile saygı, “1. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. 2. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.” (TDK, 2022) şeklindedir.

Saygının pek çok türü vardır. Bunlar; büyüklere saygı, öz saygı, sosyal normlara saygı, doğaya saygı, değerlere saygı, kültüre saygı, yasalara saygı vb. Saygı ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; ihtiram, hatır, hürmet, edep, terbiye, ilgi, uymak, saymak, itaat, özen, ölçü, nezaket. Bir insanın sözünü kesmemek, bir büyüğe yer vermek, farklılıklara hoş görü ile bakabilmek, iletişim halinde olduğu kişiyi dinlemek saygı olduğu gibi nimetleri israf etmemek de nimetlere karşı saygıyı ifade etmektedir.

Saygı değeri Yaşayan Değerler Eğitim Programı (Beldağ & Kaptan, 2017) (YDEP) tarafından proje haline getirilen 12 evrensel değer arasındadır. Saygı değeri

aynı zamanda Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının kök değerleri arasındadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na (1973) bakıldığında “insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren kişiler yetiştirmek” ifadesi ve “Manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır” ifadesiyle saygı değerine vurgu yapılmıştır.

Saygı değeri; Milton Rokeach'ın (1973) değer sınıflamasına göre amaçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger'in (1928) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, Nelson'un (1987) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu'nun (1988) sınıflamasına göre yüksek değerler sınıfına, Akbaş'ın (2004) sınıflamasına göre demokratik değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre toplumsal değerler sınıfına, Acat & Aslan'ın (2012) sınıflamasına göre ise muhafazakâr-geleneksel değer sınıfına dâhil olmaktadır.

İnsan önce kendisine sonra ailesine, akrabasına, eşine, dostuna en nihayet bütün insanlığa saygı göstermesi bizzat kendi insanlığı gerektirmektedir. Çünkü mademki insan olarak yaratılmışız öyle ise insan olmanın gereği ne ise onu yapmak gerekir. Birbirinin kusurunu görmeyerek, her türlü olumlu farklılığa saygı gösteren ve “ne olursan ol yine gel!” sözünü kendine rehber kılan bir toplum, ne kadar saygın bir toplumdur. Ve kardeşinin küçük hatalarını bile gözünde dağ gibi büyüten, menfaatine zarar gelir ihtimaline binaen dostunun kuyusunu kazan bir toplum ne kadar saygıdan yoksun bir toplumdur. Saygının olmadığı bir toplumdan hürmet, hatır, ilgi gibi hasletleri beklemek tavuktan süt beklemek gibi gülünç bir durumdur. Esasen toplumda bir vücudun azaları gibi farklı işi, duruşu ve ağırlığı olan insanlar, bu farklılıkları zenginlik olarak gördükçe bir ve beraber olacaklardır.

1.6.20. Bir Değer Olarak Sevgi

Paylaştıkça çoğalan şeyler arasında sayılan sevginin sözlükteki manası “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” (TDK, 2022) şeklindedir. Diğer bir tabir ile sevgi “Bir kimseye ya da bir şeye karşı insanda oluşan, onu gerektiğinde büyük özverilere götürebilen, yakınlık, ilgi, beğeni gibi bağlarla ifadesini bulan duygusal bir haldir. İnsanları birbirine bağlayan, paylaşmayı ve birlikte yaşamayı öğreten güçtür.” (Kumbasar, 2011).

Sevginin pek çok çeşidi vardır. Bunlar; Allah sevgisi, aile sevgisi, vatan-millet sevgisi, insan sevgisi, dünya sevgisi, doğa sevgisi, mal sevgisi, hayvan sevgisi vb. Sevgi ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür; Bunlar; kalp, muhabbet, seveda, sıcaklık, şefkat, beğenme, gönül, eğilim, aşk, sempati, merhamet.

Sevgi, Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı'nın öğretilmesini ön gördüğü değerler arasındadır. Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları sayılırken “vatanını ve milletini seven bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır.” ifadesiyle sevgi değerine vurgu yapılmıştır. Sevgi değeri Yaşayan Değerler Eğitim Programı (Beldağ & Kaptan, 2017) (YDEP) tarafından proje haline getirilen 12 evrensel değer arasındadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na (1973) bakıldığında ise Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ifade edilirken “ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan bireyler yetiştirmek” ifadeleri ile sevgi değerine vurgu yapılmıştır.

Sevgi değeri; Milton Rokeach'ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger'in (1928) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, Nelson'un (1987) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu'nun (1988) sınıflamasına göre yüksek değerler sınıfına, Schwartz'ın (2012) sınıflamasına göre özaşkınlık değer sınıflamasına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre toplumsal değerler sınıfına, Acat & Aslan'ın (2012) sınıflamasına göre ise muhafazakâr-geleneksel değer sınıfına dâhil olmaktadır.

“Rıza gözü, ayıplara karşı kördür. Kem göz ise kusurları araştırır.” sözü üzerinde durduğumuz değer için manidardır. Çünkü insan bir kişiyi sevdiği ve değer verdiği zaman onun kusurlarını ve eksiklerini görmez. Sevmediği kişinin de güzelliklerini ve iyiliklerini görmez. Dolayısıyla toplumda sevgi ve rıza gözü ile bakmak arttıkça kardeşlik ve beraberlik de artacaktır, aksi takdirde durum tam tersine dönecektir.

Sevgi, diğer değerleri de kendi içine alacak kadar kapsayıcıdır. Çünkü insan ancak sevdiği kişilere danışır, sevdiği kişilere dayanır, sevdiği kişilere yardım eder, sevdiği kişilere merhamet ve şefkat eder. Burada kast edilen sevgi benliğe, faydaya, maddeye veyahut kavmiyetçiliğe dayanan basit bir sevgi anlayışı değil, tam tersine kâinata yaratılan tüm varlığa karşı sevgi taşıma hissiyatıdır.

1.6.21. Bir Değer Olarak Sorumluluk

Sormak fiilinden türetilen sorumluluk kelimesi sözlükte “Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet” (TDK, 2022) şeklinde tanımlanmıştır. Diğer bir ifadeyle sorumluluk, kişinin kendi üzerine düşen vazifeleri hakkıyla yapması ve yapmış olduğu görevlerin bilincinde olup yeri geldiğinde hesap verebilmesidir. Neyi, nasıl, niçin yaptığını en şeffaf bir şekilde izah edebilmek de sorumluluğun gerektirdiği bir durumdur.

Sorumluluk ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; mesuliyet, vecibe, üstlenmek, sorum, uhde, yükümlülük, yetki, şeffaflık, hesap verebilirlik, denetim, cevap verebilirlik, görev bilinci, raporlama vb. Bir görevi hakkıyla yerine getirmek, verilen ödevi yapmak, belirlenen yere vaktinde gitmek, kamudaki formal veya informal kurallara uymak, şeffaf olmak, kendi görevi ile ilgili bir problem oluştuğunda hesabını verebilmek sorumluluğa verilebilecek örneklerdir.

Sorumluluk, Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı’nın öğretilmesini ön gördüğü kök değerler arasındadır. Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı’nın özel amaçları sayılırken “Sorumluluklarını yerine getiren bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır” ifadesiyle sorumluluk değerine vurgu yapılmıştır. Sorumluluk değeri Yaşayan Değerler Eğitim Programı (Beldağ & Kaptan, 2017) (YDEP) tarafından proje haline getirilen 12 evrensel değer arasındadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’na (1973) bakıldığında ise Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ifade edilirken “Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek... Topluma karşı sorumluluk duyan bireyler yetiştirmek” ifadeleri ile sorumluluk değerine vurgu yapılmıştır.

Sorumluluk değeri; Milton Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger’in (1928) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, Akbaş’ın (2004) sınıflamasına göre çalışma-iş değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre toplumsal değerler sınıfına, Acat & Aslan’ın (2012) sınıflamasına göre ise muhafazakâr-geleneksel değer sınıfına dâhil olmaktadır.

İnsan, davranışlarıyla yaşadığı çevreyi etkileyen bir varlık olduğu için değerlere göre davranarak sorumluluğunu yüklenmek zorundadır (Yılmaz, 2012). Bitki, taş ve hayvanlarda bulunmayan ve dahi bulunsa da onları sorumlu tutacak derecede

gelişmemiş olan akıl ve irade, insanın fiillerinden sorumlu tutulmasının temel nedenleri arasındadır. Bir bitki meyve vermediği için, bir taş yuvarlandığı için veya bir hayvan az süt verdiği için sorumlu tutulmazken, bir insan kurallara uymadığı veya kendine-topluma zarar verdiği için sorumlu tutulabilmektedir.

Hiçbir insan başka bir insanın günahından, hatasından dolayı mesul olamaz. Tabi bu suç ve hatalarda ortaklığı bulunmamak şartıyla. Bu mana İslam dini için de geçerlidir. Allah Kur'an-ı Kerimde şöyle buyurmuştur; “Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın yükünü yüklenmez.” (Fatır suresi, 35/18). Türk Halkının dilinde gezen “Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste, Eden bulur, Kendim ettim kendim buldum, Ne ekersen onu biçersin, Ne doğrarsan aşına o çıkar karşına.” gibi manidar sözlerden de anlaşılacağı üzere insanın başına gelen güzel veya çirkin durumların en evvel sorumlusu insanın ta kendisidir.

1.6.22. Bir Değer Olarak Tasarruf

Tasarruf kavramı TDK sözlükte “bir şeyi dikkatli ve idareli kullanmak, tutumlu davranmak, gereksiz harcamalardan kaçınmak” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2022).

Tasarruf ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; kısma, azaltma, biriktirme, tutumluluk, iktisat. Eldeki parayı gereksiz harcamama, boşa yanan lambaları söndürme, suyu boşa akıtmama gibi davranışlar tasarruf etmeye örnek olarak verilebilir.

Tasarruf değeri Sosyal Bilgiler öğretim programının öncelediği değerler arasındadır. Sosyal Bilgiler öğretim programı 5. öğrenme alanı olan üretim, dağıtım ve tüketim konusunda bu değere vurgu yapmaktadır. Program “Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları” ifadesiyle doğal kaynakları tasarruflu kullanmaya dikkat çekmektedir.

Tasarruf değeri; Milton Rokeach'ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger'in (1928) sınıflamasına göre ekonomik değerler sınıfına, Ülken'in (1964) sınıflamasına göre normatif değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu'nun (1988) sınıflamasına göre araç değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre materyalistlik değerler sınıfına, Acat & Aslan'ın (2012) sınıflamasına göre ise sosyal-toplumsal değer sınıfına dâhil olmaktadır.

Tasarruf ekmekte, suda, giyimde vb. yapılan bütün israfların kökünü kesecek bir değerdir. Moda uğruna yapılan lüzumsuz harcamaların, görenek ile girilen israfların yegâne çaresi tasarruf değeridir. Çünkü tasarruf değerini benimseyen bir kimse, gereksiz ve lüzumsuz harcamalar yapmaktan kaçınarak israfın önüne geçebilir.

1.6.24. Bir Değer Olarak Temizlik

Temizlik kavramını TDK “Temiz olma durumu, arılık, saffet, nezafet, temiz durma veya tutma durumu, temizleme işi” şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2023).

Temizlik kavramı ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; paklık, taharet, arılık, nezafet.

Temizlik değeri, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun öğretilmesini doğrudan arzu ettiği değerler arasında sayılmamaktadır.

Temizlik değeri; Milton Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre entelektüel değerler sınıfına, Acat & Aslan’ın (2012) sınıflamasına göre ise muhafazakâr-geleneksel değerler sınıfına dâhil olmaktadır.

1.6.24. Bir Değer Olarak Vatanseverlik

Tasarruf kavramı TDK sözlükte “Yurdunu, milletini büyük bir tutku ile seven, bu uğurda her türlü özveriye katlanan (kimse), vatanperver” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2022).

Vatanseverlik ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; memleket sevdası, ülke sevgisi, yurda düşkünlük, vatana bağlılık.

Vatanseverlik, Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı’nın öğretilmesini ön gördüğü değerler arasındadır. Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı’nın özel amaçları sayılırken “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven bireyler olarak yetiştirmek amaçlanmaktadır.” ifadesiyle vatanseverlik değerine vurgu yapılmıştır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu da vatanseverlik değerine “ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan bireyler yetiştirmek” ifadeleriyle vurgu yapmaktadır.

Vatanseverlik değeri; Nelson'un (1987) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, Schwartz'ın (2012) sınıflamasına göre muhafazacılık değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre özgürlük değerler sınıfına, Acat & Aslan'ın (2012) sınıflamasına göre ise ulusal-milli değer sınıfına dâhil olmaktadır.

Her insanın doğduğu, üzerinde yaşadığı ve son nefesini verdiği bir vatanı vardır. İnsanlar hayatlarını “vatan” denilen topraklarda sürdürürler ve o topraklardan ekmeklerini kazanırlar. Bu gibi nedenlerden dolayı her insanın gönlünde “vatan sevgisi” diye bir sevgi vardır. İnsanların gönlünde yaşayan bu vatan sevgisi elbette bazı şeyleri gerektirmektedir. İnsanın vatanını sevmesi, onu daima yüceltmeye çalışması, vatanına hizmet eden şahsiyetleri tanınması ve onlara minnettar olması, vatanının geleceği için gayret sarf etmesi vatan sevgisinin gerektirdiği şartlardandır. Vatan sevgisi ilkokullarda verilmesi gereken bir değerdir. Nitekim vatanseverlik değerini kazanan bir öğrenci okulun eşyalarına zarar vermez. Vatanseverlik şuur ile büyüdüğü ve aşılandığı için büyüdüğünde de aynı hali devam edebilir.

1.6.25. Bir Değer Olarak Yardımseverlik

Mevlana'nın yedi öğüdünün birinci mısrası olan “Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol.” sözünde karşılık bulan yardım, TDK sözlüğündeki anlamı itibariyle “Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet” (TDK, 2022) şeklinde tanımlanmaktadır. Yardımseverlik ise “Yardım etmekten hoşlanan, hayırsever” (TDK, 2022) olarak ifade edilmektedir.

Yardımseverlik ile ilgili bazı kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür. Bunlar; muavenet, hayırseverlik, yardım, destek, bağış, paylaşma vb. Yoksullara maddi olarak destek sağlamak, yolda kalmışlara yol göstermek, ilmini diğer insanlarla paylaşmak, zayıf insanların işini görmek, yaşlılara ve engellilere el uzatmak yardımseverlik değerinin gerektirmiş olduğu davranışlardır.

Yardımseverlik değeri, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının kök değerleri arasındadır.

Yardımseverlik değeri; Milton Rokeach'ın (1973) değer sınıflamasına göre araçsal değerler sınıfına, Alman Psikolog Edward Spranger'in (1928) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, Ülken'in (1964) sınıflamasına göre aşkın değerler sınıfına, Nelson'un (1987) sınıflamasına göre sosyal değerler sınıfına, T. Mengüşoğlu'nun

(1988) sınıflamasına göre yüksek değerler sınıfına, Akbaş'ın (2004) sınıflamasına göre geleneksel değerler sınıfına, Dilmaç vd. (2014) sınıflamasına göre toplumsal değerler sınıfına, Acat & Aslan'ın (2012) sınıflamasına göre ise muhafazakâr-geleneksel değer sınıfına dâhil olmaktadır.

Toplumsal bir varlık olan ve bütün ihtiyaçlarını karşılayabilecek güçte, iktidarda olmayan insanın, yardımseverlik değerine ne kadar muhtaç olduğu gayet açıktır. Vaziyeti bundan ibaret olan insanın hem bireysel hem de toplumsal hayatının devamı için yardımseverlik değerinin varlığı ne kadar faydalı, yokluğu ise ne kadar olumsuz neticeler doğuracağı anlaşılır. Büyüğün küçüğe, güçlünün zayıfa, zenginin fakire, komşunun komşuya, yardım edebildiği toplum ne bahtiyar bir toplum, yardım edemediği toplum ise ne bahtsız bir toplumdur. Bu açıdan hem bireysel hem de toplumsal hayatın devam ve canlılığı için yardımlaşma değerinin insanların zihin ve gönüllerinde karşılığı olmalı ve desteklenmelidir.

1.7. Konuyla İlgili Çalışmalar

Literatürde, ilkokul ders kitaplarını değerler eğitimi açısından inceleyen çeşitli çalışmalar vardır. Bunlar daha çok Türkçe ders kitaplarını değerler eğitimi bazında araştıran çalışmalardır (Aral, 2008; Belet & Deveci, 2008; Çapoğlu & Okur, 2015; Demir, 2012; Kaşkaya & Duran, 2017; Somuncu, 2008; Özgen, 2005). Aynı şekilde Hayat Bilgisi ders kitapları da değerler eğitimi başlığı altında birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir (Aktepe & Yalçınkaya, 2016; Güzel Candan & Ergen, 2014; Hatay Uçar & Çetinkaya, 2021; Öztürk & Özkan, 2018).

Sosyal Bilgiler dersi de değerler eğitimi açısından çeşitli yönleriyle çok sayıda araştırmaya konu edilmiştir. Bu araştırmalar, genellikle programdaki değerlerin incelenmesine yönelik çalışmalardır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (2018) yer alan değerleri, ders kitabı özelinde inceleyen çalışmaların sayısı ise daha azdır (Kan, 2010; Karasu Avcı & Faiz, 2018; Koç & Engin & Genç, 2010; Yiğit & Tarman, 2013).

Literatür incelendiğinde yapılan bu çalışma ile benzerlik gösteren bazı çalışmalara da rastlanmıştır. Bu çalışmalardan birincisi Çengelci (2010) tarafından yapılan ve “İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması” adındaki tezidir. Araştırmanın amacı beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin nasıl işlendiğini ortaya

koymaktır. Araştırmada yöntem olarak gözleme dayalı betimsel durum çalışması tercih edilmiş ve durum çalışması desenlerinden bütüncül tek durum deseni tercih edilmiştir. Araştırmaya sınıf öğretmeni ile beraber 22 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak form, gözlem, video kayıtları, görüşme ve günlük kullanılmıştır. Araştırmanın verilerinin analizinde ise tümevarım analizi tercih edilmiştir. Araştırmanın anahtar kelimeleri “İlköğretim, sosyal bilgiler, değerler eğitimi” şeklindedir. Araştırmanın sonucunda ilkokul beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değer öğretim stratejisi olarak; telkin, soru-cevap, değer belirginleştirme ve örtük program stratejilerinin tercih edildiği görülmüştür. Ayrıca ilkokul beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değer öğretimi sırasında ders ve çalışma kitabındaki metin, fotoğraf, etkinlik ve sorulardan da önemli ölçüde yararlanıldığı sonucuna varılmıştır. Araştırmanın bir diğer sonucu ise; Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitimindeki öneminin farkındalığına rağmen bu hassasiyetin toplumda, çocukların akran çevresinde ve medyada karşılığının bulunmamasıdır. Ayrıca çalışmaya öğrencilerin görüşleri noktasından bakıldığında ise; öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde değer öğretimi sırasında sorumluluk, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerleri öğrendikleri, saygı, hoşgörü ve yardımlaşma değerleri ise mümkün mertebe hayatlarına yansıtmaya çalıştıkları sonucuna varılmıştır. Araştırmada bu sonuçlara bakılarak yapılan bir çıkarım ise şöyledir; Sosyal bilgiler dersinin değer öğretiminde son derece önemli olduğu, ancak bu önem ve etkiden tam istifade etmek için okul, toplum ve çevrenin birlikte gayret göstermesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

İkinci bir çalışma ise Koç vd., (2020) tarafından yapılan ve “Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Değerler Açısından İncelenmesi” adlı makalesidir. Araştırmada Tuna yayıncılık tarafından yayınlanan 4. Sınıf ders kitabının metinleri incelenmiştir. Araştırmada yöntem olarak doküman incelemesi tercih edilmiş olup verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın anahtar kelimeleri “Değerler, Sosyal Bilgiler, Ders Kitabı” şeklindedir. Araştırma sonuçlarına göre metinlerde temel insani, demokratik ve milli değerler içinde ele alınabilecek farklılıklara saygı, öz güven, sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, dostluk, gibi değerler tespit edilmiştir. Ders kitaplarında kullanılan değerlerin çocukların düzeyine uygun olduğu sonucuna da varmışlardır.

Bir diğer çalışma ise Ünal (2014) tarafından yapılan ve “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İnsan Hakları Boyutunda İncelenmesi” adlı makalesidir. Bu

çalışmada 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları insan hakları konu başlığında incelenmiş ve ders kitaplarının insan hakları bakımından daha iyi hazırlanması için neler yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Çalışmada yöntem olarak tarama modeli, tür olarak da amaçlı örnekleme yöntemlerinden doğrulayıcı ve yanıltıcı örnekleme kullanılmıştır. Çalışmada sözlü veya sözsüz mesajlar tespit edilmiş ve konunun amacı kapsamında analiz edilmiştir. Belirlenen mesajlar hangi insan haklarıyla ilgili olduğu açığa kavuşturulmuş, olumlu veya olumsuz yönleriyle eleştirilmiştir. Ayrıca araştırma özgürlük, adalet, eşitlik ve güvenlik gibi insan haklarının temel kavramları açısından da değerlendirilmiştir. Araştırmanın anahtar kelimeleri “İnsan Hakları, İnsan Hakları Eğitimi, Sosyal Bilgiler, Ders Kitabı” şeklindedir. Yapılan çalışmanın sonucu ise özet kısmında şu şekilde ifade edilmiştir; “Bu alanda görülen eksikliğin giderilmesi sonucu öncelikle insan haklarının bir yaşama biçimi olarak öğretilmesi gerektiği ve ders kitabındaki bu eksikliğin giderilmesi için de nelere dikkat edilerek hazırlanması gerektiği belirtilmiştir.”

Başka bir makalede ise Evin ve Kafadar (2004) tarafından “İlköğretim Sosyal Bilgiler Program ve Ders Kitapları Ulusal Ve Evrensel Değerler Açısından İncelenmesi” adı ile ders kitapları incelenmiştir. Çalışmada yöntem olarak tarama yöntemi tercih edilmiştir. Verilerin toplanması aşamasında değerleri tespit etmek için gözlem formu kullanılmıştır. Veriler betimsel istatistik ve Chi-Square testi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın anahtar kelimeleri “Sosyal bilgiler, eğitim programı, ulusal ve evrensel değerler ” şeklindedir. Araştırma bulgularının neticesinde, birinci kademe Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ulusal değerlere ağırlık verildiği, ulusal ve evrensel değer kategorilerinin kullanılma sıklığı bakımından kademeler arasında anlamlı farklılıklar olduğu, ilköğretim Sosyal Bilgiler programında, ders kitaplarına oranla, ulusal ve evrensel değer kategorilerinin daha dengeli dağılım gösterdiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Diğer bir çalışmada ise Ulu Kalın (2011) tarafından yapılan ve “Sosyal Bilgiler 4. Sınıf İçin Tasarlanan “İnsanlar ve Yönetim” adlı ünitenin Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Kavram Algılama Düzeylerine Etkisi” konusu incelenmiştir. Araştırmada yöntem olarak hem nicel hem de nitel özellik taşıyan karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmada betimsel ve içerik analiz çeşitleri kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular, Deney Grubu öğrencilerinin öntest ile sontest sonuçları arasında

anlamalı bir fark olduğunu; Kontrol Grubu öğrencilerinin öntest ile sontest sonuçları arasında herhangi bir fark olmadığı sonucunu ortaya çıkarmıştır.’ sonucuna varılmıştır.

Başka bir araştırma ise Şahin ve Ersoy (2012) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi” adlı makalesinde ilköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki değerler eğitime yönelik etkinlikleri, değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın anahtar kelimeleri “Sosyal Bilgiler, Ders Kitabı İnceleme, Değerler Eğitimi, Değerler Eğitimi Yaklaşımları” şeklindedir. İnceleme sonucunda İlköğretim 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler eğitime yönelik etkinliklerde 56 telkin ve değer analizine yer verildiği, ahlaki muhakeme, gözlem/model alma yoluyla öğrenme ve değer açıklama yaklaşımına ise yer verilmediği belirlenmiştir.

Bir diğer araştırma ise Kuş, Merey ve Karatekin (2013) tarafından yapılan araştırmadır. Araştırmanın başlığı “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler ” şeklinde tanımlanmıştır. Araştırmanın amacı; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2009 yılında basılan 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki değerlerin analizidir. Araştırmanın yöntemi için nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği tercih edilmiş olup, veri analizi için tümevarım analiz kullanılmıştır. Araştırmanın anahtar kelimeleri “Sosyal Bilgiler, Değer, Değerler Eğitimi, Ders Kitabı, İlköğretim” şeklindedir. Araştırmanın sonucuna göre ilköğretim 4 ve 5. Sınıf ders kitaplarında en sık vurgulanan değerler; duyarlılık, vatanseverlik, sorumluluk, sevgi ve dayanışmadır. Programda yer almasına karşın en az vurgulanan değerler ise; temizlik, dürüstlük ve hoşgörüdür. Araştırmanın öneriler kısmında ise az vurgulanan değerlere daha fazla yer verilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Diğer bir araştırma ise Karacan’a (2018) aittir. Çalışmanın ismi “Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Yer Alan Milli ve Evrensel Değerlerin Analizi” şeklindedir. Çalışmanın amacı ilgili öğretim programını ve ders kitaplarını içerdiği milli ve evrensel değerlerin dağılımını belirlemek, bununla beraber 5. sınıfların değerler eğitime olan ihtiyaçlarını ortaya koymaktır. Araştırmada veri kaynağı olarak 2018 yılında Anadol Yayıncılık tarafından basılmış olan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı kullanılmıştır. Çalışmada tarama türünde nitel yöntem tercih

edilmiş olup, veri toplama aracı olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmanın anahtar kelimeleri “Sosyal bilgiler; Sosyal bilgiler dersi öğretim programı; Değer; Milli ve evrensel değerler” şeklindedir. Yapılan araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitabının incelenen değerler kapsamında programın tamamına yayılmaya gayret edildiği ve bütün öğrenme alanlarında farklı değerlere vurgu yapıldığı sonucuna varılmıştır.

Son olarak ele alacağımız çalışma ise Aktan ve Padem (2013) tarafından yapılan makaledir. Çalışmanın başlığı “İlköğretim 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Okuma Metinlerinde Yer Alan Değerler” şeklinde tanımlanmıştır. Çalışmanın amacı ilkokul 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında vurgulanan değerleri tespit etmektir. Çalışmada nitel yöntem tercih edilmiştir. Çalışmanın evrenini 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda ücretsiz dağıtılan bir tane 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise her üniteden rastgele seçilen 3 metin, toplamda 24 metin oluşturmaktadır. Araştırmanın anahtar kelimeleri “Değerler, değerler eğitimi, okuma metni, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı” şeklindedir. Araştırmanın sonucunda metinlerde en fazla bulunan değerler; barış, başarılı olmak, dayanışma, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri... En az bulunan değerler ise; açık fikirli olmak, aile birliğine önem vermek, güvenilirlik, idealist olma, milli birlik şuuru, nezaket, özgürlük, özgüven, sabırlı olmak, temizlik ve yeniliklere açık olmak değerleridir. Ayrıca araştırmanın sonucunda ders kitaplarında işlenen değerlerin yoğun olup Öğretim Programında (2018) vurgulanan değerlere paralellik göstermesinin önemi ifade edilmiştir.

Literatür incelemesi, “değerler eğitimi, karakter, sosyal bilgiler ders kitabı, kök değerler, karakter değerleri” şeklindeki anahtar kavramlar üzerinden yapılmıştır. İnceleme sonucunda görülmüştür ki, yapılan çalışmaların genellikle ilkokuldaki Sosyal Bilgiler ders kitaplarını değerler eğitimi bakımından inceleyen ve daha çok makale tarzında çalışmalardır. İlkokuldaki Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “karakterleri niteleyen değerlerin neler olduğu” sorusu daha önce herhangi bir çalışmaya konu edilmemiştir. Bu nedenle bu konunun araştırılması önemlidir. Ayrıca konunun tez düzeyinde ele alınması bu çalışmayı daha değerli hale getirmekte ve belli düzeyde literatürdeki boşluğu kapatacağı düşünülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM VE BULGULAR

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı; İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerlerin incelenmesidir. Araştırmada, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen karakterleri niteleyen değerler; karakterizasyon özellikleri, Türk Milli Eğitim Sisteminin amaçları ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki kök değerler esas alınarak incelenmiştir.

Her toplum varlığını sürdürebilmek için değerlerle donatılmış bireyler yetiştirmeye ihtiyaç duymaktadır (Çengelci, 2010). Çünkü ancak değerlere değer veren bireyler toplumu ileri seviyelere taşıyabilirler (Ulusoy & Dilmaç, 2020). Birey, değer eğitiminin temelini ailede aldıktan sonra (Sağlam, 2021) değerlerin planlı ve programlı işlendiği okullara geçmektedir (Ulusoy & Dilmaç, 2020). Okullarda değer eğitimi, öğretim programları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Çocuklara değerlerin kazandırılması erken yaşlardan itibaren başlamakla birlikte, bunların içselleştirmesi açısından ilkokullar önemli paya sahiptir. İlkokullarda, değerlere vurgu yapan ve çağın gerektirdiği değerlerle bireyler yetiştirmeyi amaçlayan derslerden birisi de Sosyal Bilgiler dersi.

İlkokulda, Sosyal Bilgiler dersinin işlenmesinde temel kaynak ders kitaplarıdır (Kuş vd., 2013). Değerler eğitimi bağlamında “iyi vatandaş” yetiştirmeyi kendisine amaç edinen Sosyal Bilgiler ders kitabının söz edilen amaca ne ölçüde ulaştığının belirlenmesi önemlidir. Aynı kapsamda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçen karakterler ve onların temsil ettikleri değerlerin analizi de değerler eğitimi açısından gereklidir.

Bu amaçla, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen karakterleri niteleyen değerlere odaklanılmış ve aşağıda sıralanan alt problemlerle konu incelenmeye çalışılmıştır;

1. İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen karakterler ve karakterizasyon özellikleri nelerdir?

2. İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerler nelerdir?

3. İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki karakterleri niteleyen değerlerin öğretim programındaki kök değerler ile alt tutum ve davranışlarla ilişkisi nedir?

4. İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen karakterleri niteleyen değerlerin Türk Milli Eğitim Sisteminin amaçlarıyla ilişkisi nedir?

2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma sonuçlarının daha isabetli olabilmesi için çalışma, bazı noktalardan sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmalar aşağıda ifade edildiği gibidir;

1. Araştırma Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 28 Mayıs 2018 tarih ve 78 sayılı kararıyla 2018-2019 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen 4. sınıflar için hazırlanmış Tuna Yayıncılığa ait Sosyal Bilgiler ders kitabını kapsamaktadır.

2. İlkokul 4. sınıflar için hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitabı alt problemlerde ifade edilen sorular çerçevesinde incelenmiştir.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2013). Doküman incelemesi veya analizi, Karasar'ın (2015) Best (1959) ve Rummel (1968)'den aktardığına göre, konuyla ilgili mevcut belge ve kayıtların veri kaynağı olduğu araştırma tekniğidir. Bu araştırmada da ilgili ders kitabı betimsel analiz çerçevesinde incelendiği için yöntem olarak doküman incelemesi

yöntemi tercih edilmesi uygun görülmüştür. Doküman incelemesinin aşamaları “dokümana ulaşma, özgünlüğü kontrol etme, dokümanları anlama ve veriyi analiz etme” şeklindedir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Araştırma, doküman incelemesinin aşamalarına uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

2.3.1. Araştırmanın Veri Toplam Tekniği ve Veri Toplama Aracı

Doküman analizi yönteminde veri toplama sürecinde ders kitapları, program yönergeleri, okul içi ve dışı yazışmalar, öğrenci kayıtları, toplantı tutanakları vb. kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Buradaki temel amaç ele alınan durum hakkında detaylı bilgilere ulaşmaktır. Bu çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman analizi yaklaşımı kullanılmıştır. Verileri toplama sürecinde araç olarak formdan yararlanılmıştır.

Bulgular sunulurken alt problemlerde yer alan sorular sırasıyla sunulup cevaplar verilmek istenmişse de çalışmanın doğası gereği bu durum bazı karışıklıklara sebep olacağı düşüncesiyle bu yol tercih edilmemiştir. 2022-2023 eğitim öğretim yılında okutulan “İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı” incelenmiş ve kitapta geçen karakterler belirlenmiştir. Belirlenen karakterlerin özellikleri çerçevesinde karakterizasyonlar yapılmıştır. Ardından karakterlerin özellikleri dikkate alınarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (2018) geçen değerler ile ilişkilendirilmiş ve hangi karakterin hangi değeri/değerleri temsil ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Temelde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında geçen değerlere odaklanılmış olup bazı karakterlerin temsil ettikleri değerler öğretim programında geçmediği için ayrıca ele alınmıştır. Bu duruma uygun olarak Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan 18 değere 7 değer daha ilave edilmiştir. Elde edilen veriler bulgular kısmında ifade edilirken önce karakterin ismi ve özellikleri tasvir edilmiştir. Ardından karakterin hangi değeri/değerleri temsil ettiği alıntılama yapılarak aktarılmıştır. Böylece kitapta geçen bütün karakterler ve temsil ettikleri değerler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Karakterler şu değerlerle ilişkilendirilmiştir: Adalet, azim, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, başarı, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, estetik, çağdaşlık, duyarlılık, dürüstlük, , mutluluk, özgünlük, özgürlük, sabır, sağlık, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik.

2.3.2. Araştırmanın Veri Toplama Kaynağı

Araştırmanın veri toplama kaynağını “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı” oluşturmaktadır. Kitap, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 28 Mayıs 2018 tarih ve 78 sayılı kararıyla 2018-2019 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Tuna yayıncılık tarafından 2018 yılında basılan kitabın üç yazarı bulunmaktadır. Kitabın hazırlanmasında editörün dışında dil uzmanı ve görsel tasarım uzmanı da görev almıştır. İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Sosyal Bilgiler dersi Öğretim programındaki öğrenme alanlarına paralel olarak yedi ünite bulunmaktadır. Kitap 208 sayfadan oluşmaktadır. Kitapta her kazanım için bir başlık veya alt başlığa yer verilmiştir. Her konuya başlandığında nelerin öğrenilmesi gerektiği “neler öğreneceğiz?” başlığı altında yazılmıştır. Kitapta verilmesi gereken kazanımları pekiştirmek için yazılı ve görsel materyaller, araştırma soruları, biliyor muydunuz?, yapınız ve neler öğrendiniz? başlıklarına yer verilmiştir.

2.3.3. Araştırmada Kullanılan Analiz

Bu araştırmada tercih edilen analiz çeşidi betimsel analiz yaklaşımıdır. Betimsel analizde temalar önceden belirlenir, veriler bu belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde doğrudan alıntılara sıkça yer verilerek araştırılması istenen verileri çarpıcı bir biçimde yansıtmak hedeflenir (Yıldırım & Şimşek, 2013).

2.3.4. Verilerin Güvenirliği

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliğini arttırmak için bazı ilkelere dikkat edilmiştir. Araştırmanın verileri toplanırken öznel yargılardan uzak durulup nesnel yargılarla süreç devam ettirilmeye özen gösterilmiştir. Araştırmanın veri kaynağı olan “İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı” sadece bir defa incelenmemiş bunun yerine farklı zamanlarda tekrar okunarak incelenmiş ve verilerin doğruluğu teyit edilmeye çalışılmıştır. Veriler aktarılırken sık sık doğrudan alıntılara yer verilmiş ve karakter-değer ilişkisi mantıklı bir şekilde bağdaştırılarak kanıt zinciri oluşturulmaya çalışılmıştır. Ardından uzman araştırmacılardan da destek alınarak veriler tekrar okunup analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları tartışma-sonuç kısmında önceden yapılmış benzer çalışmalarla kıyaslanmıştır.

2.4. Araştırmanın Bulguları

2.4.1. Karakterleri Niteleyen Adalet Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.1.1. Bilge Karakterini Niteleyen Adalet Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen ilk karakter Bilge isimli 4. sınıf öğrencisidir. Bu karakter; gözlüklü, sarışın, beyaz gömlekli bir kız çocuğu olarak fotoğraflanmıştır. Bilge, Sosyal Bilgiler dersine özel ilgi duyan birisidir. Toplumsal konulara meraklı olan ve yeni bilgiler peşinde koşan Bilge Karakterini Niteleyen, kitabın başından sonuna kadar ara ara belirip öğretici bilgiler veren bir özelliği vardır. Bilge karakterine Sosyal Bilgiler dersine gösterdiği özel ilgiden dolayı etrafında bulunan insanlar “Sosyal Bilge” takma adını vermişlerdir. Bilge karakteri, Sosyal Bilgiler dersinin tanımına, faydalarına ve insanın sahip olduğu farklı özelliklere değinmektedir. İnsanların birçok konuda birbirlerinden farklı olduğunu ifade eden Bilge karakteri, insanların kişilik özellikleri bakımından da birbirlerinden farklı olabileceğini söylemektedir. Bu karakter, kendisinin çok duygusal birisi olduğunu ve yardıma muhtaç kişiler gördüğünde çok üzüldüğünü söylemektedir. İnsanların birçok yönden farklı özelliğe sahip olduğunun altını çizen bu karakter, insanlarda bulunan bu farklılıklara saygı gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bilge karakteri, müziğe özel ilgi duyduğunu ve satranç oynamayı çok sevdiğini ifade etmektedir. Bu karakter meyvelerden vişneyi, sebzelerden ise domatesi çok sevmektedir. Bu karakter, müzik konusunda öğretmeninden teşvik aldığını söylemekte ve gitar çalmayı istemektedir.

Bilge Karakterini Niteleyen Adalet Değeri

“Beslenme, barınma, giyinme, eğitim, sağlıklı bir çevrede yaşama ve oyun oynama çocukların en temel ihtiyaçlarıdır. Bunlar aynı zamanda birer haktır.” (İSBDK; s. 152).

2.4.1.2. Engin, Şevval, Fatih, Eda, Duru, Yusuf ve Batuhan Karakterlerini Niteleyen Adalet Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bir değer olarak Adalet/Çocuk Hakları konusu işlenirken yararlanılan karakterler ise Engin, Şevval, Fatih, Eda, Duru, Yusuf ve Batuhan karakterleridir. Bu karakterler, çocuk haklarının ne/neler olduğu ve

bu konuda ne tür şeylere dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durulurken tercih edilmişlerdir.

Bu karakterlerden birincisi olan Engin isimli karakter, Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi'ne Malatya ilini temsil etmek üzere katılmıştır. Engin karakteri; kısa saçlı, esmer, mavi-çizgili gömlek giymiş bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Engin karakteri, Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi'nde çocuk haklarının neler olduğu konusuna dikkat çekmektedir. 18 yaşından küçük her insanın çocuk olduğunu ifade eden Engin karakteri, bu çocuklara karşı herhangi bir nedenden dolayı ayrımcılık yapılmaması ve hepsine Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde belirtilen haklardan yararlanmaları için özen gösterilmesi gerektiğini söylemektedir. Çocuk haklarının neler olduğunu sayan bu karakter, çocukların kendi haklarından yararlanabilmeleri için büyüklerin ve devletin bu konuda hassas davranmaları gerektiğinin altını çizmektedir. Engin karakteri, çocukların yetişkinler kadar güçlü ve tecrübeli olmadıkları için haklarını savunurken bazı olumsuz durumlarla karşılaşabileceklerini ancak bu engelleri aşacak güçte olduklarının altını çizmektedir. Son olarak bu karakter, hak konusundaki dayanaklarının Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi olduğunu söylemekte ve çocuklara, ne tür haklara sahip olduklarını bilmelerini tavsiye etmektedir.

Şevval karakteri de Çocuk Hakları Kongresi'nde konuşmuş ve düşüncelerini ifade etmiştir. Şevval karakteri; gülümseyen, sarışın, beyaz-pembe renklerinde tişört giymiş olan bir kız çocuğu olarak fotoğraflanmıştır. Şevval karakteri, öğretmenleri vasıtasıyla Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki haklarının neler olduğunu öğrendiklerini ve bu sözleşmeyi sınıftaki panoya astıklarını söylemektedir. Çocukların temel haklarından birisinin de yaşama hakkı olduğunu vurgulayan bu karakter, savaşlardan uzak bir hayat yaşamak istediklerinin de altını çizmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocukları koruduğunu ve herhangi bir istismara fırsat vermediğini vurgulayan bu karakter, devletlerin bünyesinde barındırdığı çocukların haklarını korumakla yükümlü olduklarını söylemektedir.

Çocuk Hakları Kongresi'nde konuşmuş ve düşüncelerini ifade etmiş olan bir diğer karakter ise Fatih karakteridir. Bu karakter; beyaz tenli, siyah kazak giymiş olan bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Bu karakter, çocukların düşüncelerini özgürce ifade etme hakkına sahip olduklarına dikkat çekmektedir. Yetişkinler tarafından çoğu

kez susturulduklarını ve bu davranışın hoş olmadığını söyleyen bu karakter, eve herhangi bir eşya alınacağı zaman çocukların fikirlerinin de alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Çocuk Hakları Kongresi'nde konuşmuş ve düşüncelerini ifade etmiş olan bir diğer karakter ise Eda karakteridir. Bu karakter; güleç yüzlü, sarışın, renkli kazak giymiş olan bir kız çocuğu olarak fotoğraflanmıştır. Bu karakter çocukların çalıştırılmamaları gerektiğini vurgulamaktadır. Çocukların okula gitmeleri, oyun oynamaları, dinlenmeleri ve sosyal aktiviteler yapıp eğlenmeleri gerekirken çalıştırılmalarının çok yanlış olduğunu söyleyen bu karakter, çocukların eğitim haklarının ellerinden alınmaması gerektiğini ifade etmektedir. Babasının çok başarılı bir öğrencisi olduğu halde tamircide çalıştığı için okula gelememesine üzüldüğünü söyleyen bu karakter, bu açıdan çocuklara yardım edilmesi gerektiğini söylemektedir.

Çocuk Hakları Kongresi'nde konuşmuş ve düşüncelerini ifade etmiş olan bir diğer karakter ise Duru karakteridir. Duru karakteri; güleç yüzlü, sarışın, pembe kazak giymiş olan bir kız çocuğu olarak fotoğraflanmıştır. Sosyal Bilgiler dersinde çocuk haklarının neler olduğunu öğrendiklerini söyleyen Duru karakteri, çocuk haklarının daha iyi kavranması için ayrı bir ders olarak verilmesi gerektiğinden söz etmektedir. Bu karakter, sokakta evsiz ve barksız kalan çocukların sorunları üzerinde durmaktadır. Yiyecek, giyecek ve barınacak yer bulamayan çocukları görünce çok üzüldüğünü söyleyen bu karakter, bu durumda olan çocuklara ülkemizdeki ve dünyadaki yöneticilerin çözüm bulmaları gerektiğinin de altını çizmektedir.

Çocuk Hakları Kongresi'nde konuşmuş ve düşüncelerini ifade etmiş olan bir diğer karakter ise Yusuf karakteridir. Bu karakter; durgun suratlı, beyaz tenli, mavi renkli kazak giymiş olan bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Bu karakter, çocukların sıcak ve samimi bir aile ortamına olan ihtiyaçlarıyla ilgili hakları üzerinde durmuştur. Doğumundan hemen sonra çocuğa bir isim verilmesi ve nüfus kütüğüne kaydedilmesi gerektiğinden söz eden bu karakter, ailelerin çocuklarına sahip çıkmaları gerektiğine de vurgu yapmaktadır. Bu karakter son olarak mahkeme kararı olmadan bir çocuğun ailesinden koparılmaması ve anne babanın boşanmaları durumunda çocukların her ikisi ile görüşebilme haklarının ellerinden alınmaması gerektiğinin altını çizmektedir.

Çocuk Hakları Kongresi'nde konuşmuş ve düşüncelerini ifade etmiş olan bir diğer karakter ise Batuhan karakteridir. Bu karakter; güleç yüzlü, kısa saçlı, beyaz tenli, kırmızı renkli kazak giymiş olan bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Bu karakter, engelli çocuklara karşı devletin görev ve sorumluluklarından bahs etmekte ve devletin çocukları geliştirici etkinlikler düzenlemesi gerektiğinin altını çizmektedir. Farklı özellik ve kültürlerle sahip olan çocukların ayrımcılıklarla karşılaşmamaları gerektiğinden bahs eden bu karakter, çocuk haklarından birisinin de eşitlik olduğunu vurgulamaktadır.

Engin, Şevval, Fatih, Eda, Duru, Yusuf ve Batuhan Karakterlerini Niteleyen Adalet/Çocuk Hakları Değeri

Engin: “İrk, dil, din, cins ayrımı yapılmaksızın her çocuk, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde belirtilen haklardan yararlanmalıdır. Her çocuk yaşama ve sağlıklı biçimde büyüme hakkına sahiptir. Sevgi ve ilgi görme, dengeli ve düzenli beslenme, dinlenme, özgürce oyun oynama ve barınma her çocuğun olmazsa olmaz hakları arasındadır.” (İSBDK; s. 153).

Şevval: “Tüm insanlar gibi bizlerin de en temel hakkı yaşama hakkıdır. Bu nedenle savaştan ve şiddetten uzak, sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşamak en doğal hakkımızdır.” (İSBDK; s. 154).

Fatih: “Çocuk hakları deyince aklıma, düşüncelerimi özgürce söyleyebilmem geliyor... Oysa ailemizi ilgilendiren kararlar alınırken bizler söz sahibi olmak ve düşüncelerimizi anlatmak istiyoruz.” (İSBDK; s. 154).

Eda: “Çocuklar özellikle eğitim haklarından eksiksiz olarak yararlanmalıdır.” (İSBDK; s. 155).

Duru: “Oysa her çocuğun beslenme, hastalıklara karşı aşılama ve nitelikli sağlık hizmeti alma hakkı vardır.” (İSBDK; s. 155).

Yusuf: “Çocuğun anne babasını bilme, onlarla birlikte yaşama ve onlar tarafından bakılma hakkı vardır. Bu nedenle ailesinin izni olmadan başka bir yere götürülemez.” (İSBDK; s. 156).

Batuhan: “...engelli çocuklar devletin de desteğiyle özel bakımdan yararlanma hakkına sahiptir... Önemli çocuk haklarından biri de eşitliktir. Çocuklar dili, dini, rengi, cinsiyeti veya soyu nedeniyle ayrımcılığa uğramamalıdır.” (İSBDK; s. 156).

Tablo 2. 1: Adalet Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Di	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Adalet	8	8	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Hak gözetme, ayrımcılık yapmama ve çocuk hakları.

Adalet değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sekiz karakter üzerinden aktarılmış ve sekiz farklı yerde vurgulanmıştır. Adalet değeri “Bilge, Engin, Şevval, Fatih, Eda, Duru, Yusuf ve Batuhan” isimli Karakterleri Niteleyen aktarılmıştır. Adalet değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. Karakterler cinsiyete göre eşit olacak tarzda seçilmiş ve dört kadın karakter, dört de erkek karakter kullanılmıştır. Adalet değeri genel olarak hak gözetme ve çocuk hakları bağlamında işlenmiştir.

2.4.2. Karakterleri Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.2.1. Bilge Karakterini Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeri

“Aile birliğini ve akrabalık bağlarını devam ettirebilmek için ailemizin geçmişini bilmemiz gerekir.” (İSBDK; s. 34).

2.4.2.2. Bilge’nin Babaannesi Karakterini Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Bilge’nin Babaannesi karakteridir. Ailenin en yaşlı üyelerinden birisi olan babaanne karakteri 1956 yılında doğmuştur. 1978 yılında evlenen bu karakter, ailenin birçok hatırasını yanında bulunduran birisidir. Bilge karakteri, öğretmeninin ödev olarak verdiği aile tarihi

çalışması için evin yaşlı üyelerinden birisi olması hasebiyle babaannesini tercih etmiş ve ona sorular sorarak gerekli bilgileri almıştır. Fotoğraftan ve metinden anlaşılacağı üzere 60 yaşının üzerinde olan babaanne karakteri; başörtülü, gülümseyen, uzun fistanın üzerine yecek giymiş olan ve ailenin hem hatıralarını saklayan hem de birçok konuda bilgi sahibi olan biridir.

Bilge'nin Babaannesini Karakterini Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeri

“Babaannem önce fotoğraf albümünü getirdi. Albümde çeşitli zamanlarda çekilmiş fotoğraflar vardı... Çantadan ilk olarak dedemin ilköğretim diplomasını çıkardı. Babaannemin getirdiği çantada başka ilginç belgeler de gördüm. Bunların arasında eve gelen mektuplar, çocuklarının ve yakınlarının düğün davetiyeleri vardı. Önümdeki yazılı belgeleri incelerken babamın askerdayken gönderdiği bir mektubu buldum.” (İSBDK; ss. 35-36).

2.4.2.3. Bilge'nin Babası Karakterini Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Bilge'nin babası karakteridir. Bu karakter aslen Polatlılı olup 1980 yılında doğmuştur. 1987 yılında okula başlamış, ilköğretim ve liseyi Ankara'da ve üniversiteyi ise Konya'da okumuştur. Ailesine bağlı birisi olan bu karakter, askerliği Kütahya'da yapmış ve askerlikten sonra ticarete atılmıştır. 2004 yılında üniversiteyi bitirmiş ve 2006 yılında evlenmiştir. Bu karakter 2009 yılında bir çocuk babası 2011 yılında ise iki çocuk babası olmuştur.

Bilge'nin Babası Karakterini Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeri

“O sırada henüz annemle evli olmayan babam, mektubunda ailesini ve evini çok özlediğini yazıyordu.” (İSBDK; s. 36).

2.4.2.4. Serçe Kuşu Karakterini Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Serçe kuşu karakteridir. Kitapta ismi belirtilmeyen bir kişi tarafından olay anlatılmaktadır. Bu kişi, pencereden dışarıyı seyrederken bahçede bulunan vişne ağacının sallandığını ve dikkat edince ağacın üzerinde iki tane serçe kuşunun bulunduğunu ifade etmektedir. Olaya daha da dikkat edince kuşların ev yapmaya çalıştıklarını fark eden bu şahıs,

gözlemlerini arkadaşlarıyla paylaşmak için hemen kalem-kâğıda sarılmış ve gördüğünü yazmaya başlamıştır. Serçelerin birkaç gün zarfında evlerini bitirdiğini ifade eden şahıs, anne serçenin yumurtalar üzerine oturduğunu söylemektedir. Birkaç gün sonra yavru serçelerin yumurtadan çıktığını gören bu şahıs, küçük serçelere büyük serçelerin ağızlarıyla yemek getirdiğini ifade etmektedir. Birkaç gün sonra ise büyük serçeler tarafından küçük serçelere uçuş talimi yapıldığını söyleyen şahıs, bu durumu izledikten sonra doğaya ve kuşlara olan sevgisinin ve duyarlılığının arttığını belirtmektedir.

Serçe Kuşu Karakterini Niteleyen Aile Birliğine Önem Verme Değeri

“Onun bir anne adayı olduğundan emindim. Günler sonra bir sabah kalktığımda serçeleri telaş içinde gördüm. Biri yuvada beklerken diğeri dışarı çıkıyor, yuvaya her gelişinde ağızda bir şeyler getiriyordu.” (İSBDK; s. 71).

Tablo 2. 2: Aile Birliğine Önem Verme Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Aile birliğine önem verme	4	4	İnsan ve hayvan karakterleri kullanılmıştır.	Bir ailenin üyesi olma, yakınlık, ailenin geçmişine ait hatıralar ve aile bağlarını kuvvetlendirmeye yönelik tavsiyeler.

Aile birliğine önem verme değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında dört karakter üzerinden aktarılmış ve dört farklı yerde vurgulanmıştır. Aile birliğine önem verme değeri kitapta “Bilge, Bilge’nin Babaannesi, Bilge’nin Babası ve Serçe Kuşları” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Söz konusu kitapta aile birliğine önem verme değeri işlenirken insan Karakterini Niteleyen yanında hayvan karakterleri de tercih edilmiştir. Değer işlenirken iki kadın karakter, bir erkek karakter, üç tane de hayvan karakter tercih edilmiştir. Aile birliğine önem verme değeri daha çok yardımlaşma, büyük ve küçük (kardeşler) kavramları üzerinden aile bağlarını kuvvetli tutmaya yönelik tavsiyeler bağlamında ele alınmıştır.

2.4.3. Karakterleri Niteleyen Azim Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.3.1. Bilge Karakterini Niteleyen Azim Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Azim Değeri

“Yağmur’un resim konusunda kendini geliştirmek için özel bir çaba harcamadığını düşünüyorum. Onun yerinde olsaydım okulumuzda açılan resim kursuna katılarak yeteneğimi daha ileriye taşırdım.” (İSBDK; s. 25).

2.4.3.2. Yürüme Engelli Kadın Karakterini Niteleyen Azim Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise yürüme engeli olan bir kadındır. Yürüme engelli kadının durumu Bilge Karakterini Niteleyen ağzıyla anlatılmaktadır. Sokakta yürürken bu kadına denk geldiğini söyleyen Bilge, yolların ve çevre şartlarının engellilere uygun bir tarzda yapılmadığı için engelli kadının çok zorlandığını söylemektedir. Kadının bu zorluklara rağmen pes etmeden hedeflediği yer olan bankamatiğe kadar geldiğini söyleyen Bilge, kadının bankamatik önünde olan küçük yükseltiden dolayı bankamatiğe tam yanaşamadığı ve yardım edecek birilerini yanına çekmek için etrafına bakındığını söylemektedir. Bu durumu gören ve yardım istediğini anlayan Bilge, engelli kadına yardım ettiğini söylemektedir. Bilge, kendisi de kadına yardım ettiği için çok mutlu olduğunu belirtmektedir. Bilge, engelli kadının yaşamını kimseye yük olmadan sürdürmek istediğini ama çevre şartlarının buna uygun olmadığını ifade ettiğini de söylemektedir. Bu olayın kendisini bu konularda daha hassas olmasını öğrettiğini söyleyen Bilge, çevre şartlarının engellilere daha uygun olması için yetkililere haber verdiğini belirtmektedir. Hatta Bilge karakteri, ihtiyacı olup da tekerlekli sandalyesi olmayanlar için okulda plastik kapak toplama kampanyası da başlatmıştır.

Yürüme Engelli Kadın Karakterini Niteleyen Azim/Zorluklara Katlanma Değeri

“Buna rağmen güçlkle de olsa bankamatiğin önüne kadar gelebildi.” (İSBDK; s.27).

2.4.3.3. Türkiye Milli Ampute Futbol Takımı Oyuncuları Karakterini Niteleyen Azim Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise 2017 Avrupa Ampute Futbol Şampiyonasında Türkiye Milli Ampute Futbol takımında yer alan 4 kişidir. 41 bin kişinin izlediği maçta, İngilizleri 2-1 yenen Türkiye Milli Ampute

Futbol takımı Avrupa şampiyonu olmuştur. Takımda yer alan bazı futbolcuların isimleri ve özellikleri şöyledir;

Osman Ç.: Takım kaptanı ve aynı zamanda gazi olan Osman, mayına basması sonucu sol bacağı diz altından kaybeden bir karakterdir.

Serkan D.: Doğuştan sol ayağı olmayan bir milli takım oyuncusudur.

Barış T.: Daha beş yaşındayken bir kaza sonunu ayağını kaybeden bir milli takım oyuncusudur.

Rahmi Ö.: Doğuştan beri sağ bacağı olmayan bir milli takım oyuncusudur.

İnsanların duygu ve düşünceleri farklı oldukları gibi dış görünüşüyle de farklı olabilirler, bu eksiklik değil farklılık olduğunu söyleyen Bilge, Türkiye Milli Ampute Futbol takımında bulunan bu oyuncuların kazandıkları bu maç ile bedensel engelin eksiklik değil, sadece farklılık olduğunu bize öğrettiklerini belirtir. Ayrıca bu 4 karakterin gösterdikleri azim ve çaba sonucunda zafere ulaştıklarını ve bu zaferin engelli insanların moralini yükselttiğini, onlara özgüven aşıladığını belirtmektedir.

Türkiye Milli Ampute Futbol Takımı Oyuncularının Karakterini Niteleyen Azim Değeri

“İnançlı ve azimli çalışmalarının sonunda zafere ulaşarak ülkemize büyük bir sevinç ve gurur yaşattılar.” (İSBDK; s. 30).

Tablo 2. 3: Azim Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Azim	6	3	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Azimli olma, çaba gösterme, sınırları zorlama ve başaracağına inanma.

Azim değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında altı karakter üzerinden aktarılmış ve üç farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta azim değeri, “Bilge, Yürüme Engelli Kadın, Ampute Futbol Milli Takımı Oyuncuları (Osman Çakmak, Serkan Dereli, Barış Telli, Rahmi Özcan)” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Azim değeri ele alınırken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. İnsan karakteri tercih edilirken iki kadın karakter, dört de erkek karakter kullanılmıştır. Azim değeri, İlkokul

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok bir işin olması için çaba göstermek, bir işin olması için sınırları zorlamak ve istenilen bir sonuç için gayret göstererek başarıya ulaşmak bağlamında ele alınmıştır.

2.4.4. Karakterleri Niteleyen Bağımsızlık Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.4.1. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Bağımsızlık Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise ismiyle, fotoğrafıyla ve özellikleri ile yer verilen Mustafa Kemal Atatürk karakteridir. Kitapta “Özgürlük ve Bağımsızlık” başlığı altında kendisine yer verilen bu karakter; siyah ceketli, beyaz gömlekli, kravatlı, başına kalpak takmış ve elini sırtında birleştiren, dik duruşlu, arkasında Türk bayrağı aslı olan birisi şeklinde fotoğraflanmıştır. Kitap, bu karakterin bağımsızlığı ne kadar önemseydiğini kanıtlamak için “Nutuk” adlı eserinden alıntılar yapmıştır. Kitapta bu karakterden şu şekilde söz edilmektedir; Mustafa Kemal Atatürk karakteri, birinci dünya savaşından sonra yurdunun işgal edildiği günlerde milli kurtuluş için çareler aramıştır. Bazı kişi ve gruplar gibi milli kurtuluş başka güçlü devletlerin himayesinde bulmamıştır. Bu karakter, yegâne kurtuluş çaresinin bağımsızlıkta olduğunu savunmuştur. Bu karakter, “milletinin özgürlüğünü ve bağımsızlığını her şeyin üzerinde tutan bir lider” olarak nitelendirilmektedir. Ona göre özgür bir millet olmanın temel şartlarından biri de bağımsız olmak ve bunu başarabileceğine inanmaktır, o buna inanan birisidir. Mustafa Kemal Atatürk karakteri, milli bağımsızlık düşüncesini uygulamak için Büyük Millet Meclisi’ni açan ve böylece millet egemenliğine geçen birisidir. Bu karakter, Meclisin açıldığı 23 Nisan gününü çocuklara armağan etmiştir. Bu karakter sayesinde her yıl “23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı” adıyla kutlamalar yapılmaktadır. Ayrıca bu kutlamalara dünyanın her tarafından çocuklar gelip bayramı şenlendirmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk karakteri Sosyal Bilgiler ders kitabının ilerleyen sayfalarında tekrar ele alınmıştır. Askeri kıyafetli, bıyıklı bir komutan şeklinde fotoğraflanan bu karakter, Milli Mücadeleyi başlatan kahramanlar arasında sayılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk karakteri, 1881 yılında Selanik’te doğmuştur. Askeri okullarda eğitim görmüş ve ülkesinin zor durumda olduğu yıllarda orduda görev almış birisidir. Bu karakter, birinci dünya savaşında Türkiye’yi bölmeye çalışan düşmanlara karşı çeşitli cephelerde görevler almıştır. Çeşitli başarılarla imza atan bu karakter, işgal

kuvvetlerinin işgallerini hiçe saymıştır. Bu karakter, ülkesinin savaştan başarı ile çıkacağına inanmış olan birisidir. 19 Mayıs 1919'da Millî Mücadele'yi başlatmak üzere Samsun'a çıkmış, ardından Anadolu'yu gezerek milli şuuru uyandırmaya çalışmıştır. Yaptığı çeşitli kongrelerde milli birlik-beraberliği vurgulamış ve 23 Nisan 1920'de Türk milletinin Ankara'ya gönderdiği vekillerle birlikte Büyük Millet Meclisini açmıştır. Böylece Ankara Milli Mücadelenin merkezi haline gelmiş ve Mustafa Kemal Atatürk Büyük Millet Meclisi'nin başına gelerek Milli Mücadeleye önderlik yapmıştır. Ülkenin zor günlerinde başkomutanlığa getirilen Mustafa Kemal, Türk milletinin de azim ve gayretiyle ordunun eksiklerini gidererek Sakarya Meydan Muharebesi'ni başlatmıştır. 22 gün süren bu savaşı Türk Ordusu kazanmıştır. Sakarya Zaferi ülkenin her yerinde kutlanmış ve TBMM, kazandığı bu zafer nedeniyle Mustafa Kemal Paşa'ya "Mareşal" rütbesini ve "Gazi" unvanını vermiştir.

Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Bağımsızlık Değeri

"Bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da ulus egemenliğine dayanan, tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak! ...Temel ilke, Türk ulusunun onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu ancak tam bağımsız olmakla sağlanabilir. Ne kadar zengin ve refah içinde yaşarsa yaşasın, bağımsızlıktan yoksun bir ulus uygar insanlık karşısında uşak olmaktan öteye gidemez... O hâlde, ya bağımsızlık ya ölüm! İşte, gerçek kurtuluşu isteyenlerin parolası bu olacaktır." (İSBDK; s. 167).

"Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir." (İSBDK; s. 167).

"Bütün cihan bilmelidir ki artık bu devletin ve bu milletin başında hiçbir kuvvet yoktur, hiçbir makam yoktur. Yalnız bir kuvvet vardır. O da millî egemenliktir." (İSBDK; s. 168).

2.4.4.2. Merve Özçelik ve Yonca Akçay Karakterlerini Niteleyen Bağımsızlık Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında birer karakter olarak ismi geçen iki kişi daha vardır; Merve Özçelik ve Yonca Akçay. Kitapta "Özgürlük ve Bağımsızlık" başlığı altında kendilerine yer verilen bu karakterlerin kendilerine ait fotoğraflarına yer verilmemiştir. Kitapta bu karakterlerden 23 Nisan gününde okullarda yapılmış olan kompozisyon çalışmalarına örnek vermek üzere söz edilmiştir. Bu karakterler yazdıkları yazılarından anlaşılacağı üzere Türk milletinin Kurtuluş Savaşı'nda kendi

bağımsızlıkları ve demokrasi için vermiş oldukları mücadeleye vurgu yapmışlardır. Kitapta kompozisyonları yazan Merve Özçelik ve Yonca Akçay karakterlerinin özellikleri hakkında pek fazla bilgi verilmemiştir.

Merve Özçelik ve Yonca Akçay Karakterlerini Niteleyen Bağımsızlık Değeri

Merve Özçelik: “En sonunda başardık. Binleri yendik ve meclisimizi açtık. Çünkü biz özgür olmalıydık. Kendi kararlarımızı kendimiz vermeli ve seçtiğimiz vekiller eliyle yine kendimiz uygulamalıydık.” (İSBDK; s. 169).

Yonca Akçay: “Cumhuriyet; özgürlüktür, kurtuluştur, diriliştir, birliktir, her şeydir.” (İSBDK; s. 169).

2.4.4.3. 15 Temmuz Kahramanları Karakterini Niteleyen Bağımsızlık Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise 15 Temmuz Kahramanları karakterleridir. Kitapta “Özgürlük ve Bağımsızlık” başlığı altında kendilerine yer verilen bu karakterlerin kendilerini temsil eden fotoğrafa yer verilmiştir. Fotoğrafta; halkı yarararak ilerlemeye çalışan tankı durdurmaya çalışan insanlara yer verilmiştir. Bu insanların ellerinde Türk Bayrağı bulunmaktadır. Hatta kimi insanlar tankı durdurmak için tankların önüne geçmiştir. Fotoğrafta bu şekilde görünen bu insanlara Sosyal Bilgiler ders kitabı “15 Temmuz Kahramanları” ismini vermiştir. Bu insanlar Milli iradeyi hiçe sayarak darbe yapmaya kalkışan yapılanmaya karşı koymuş ve bu karşı koyuş başarı ile sonuçlanmıştır. Darbeye kalkışanlar, kendi milletinin vergileriyle alınan silahların namlusunu kendi milletine doğrultmuştur. “15 Temmuz Kahramanları” bu darbe girişimine karşı mücadele vererek, muhtemel bir darbeyi başarısız kılmış ve demokrasiye sahip çıkmışlardır. Bağımsız yaşayabilmek için Cumhuriyet ve Milli iradeye sahip çıkmak gerektiğine içtenlikle inanan bu karakterler canlarını hiçe saymışlardır. Fakat bu darbe girişiminden zararsız çıkılmamıştır. 251 Türk vatandaşı şehit düşerken 2.196 Türk vatandaşı da yaralanarak gazi olmuştur. Türk milletinin bağımsızlığına sahip çıktığı 15 Temmuz 2016 günü ise tarihe “Demokrasi ve Millî Birlik Günü” olarak geçmiştir.

15 Temmuz Kahramanları Karakterini Niteleyen Bağımsızlık Değeri

“Vatandaşımız ülkemizin bağımsızlığını ve geleceğini korumak üzere sokaklara çıkarak darbecilere “dur” demiştir... Ülkemizin bağımsızlığını ve bireysel özgürlüklerimizi 15 Temmuz’da darbecilere karşı cesaretle direnenlere borçlu olduğumuzu unutmamalıyız.” (İSBDK; s. 169).

Tablo 2. 4: Bağımsızlık Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Bağımsızlık	4	6	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Vatanın bağımsızlığı, demokrasi, bireysel ve kitlesel özgürlük için fedakarlık ve cesaret

Bağımsızlık değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında dört karakter üzerinden aktarılmış ve altı farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta bağımsızlık değeri, “Mustafa Kemal Atatürk, Merve Özçelik, Yonca Akçay, 15 Temmuz Kahramanları” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Değer işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. İnsan karakteri içerisinde ise daha çok erkek karakterler kullanılmıştır. Bağımsızlık değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok vatan özgürlüğü ve demokrasi için fedakarlık, cesaret, kahramanlık ve bireysel özgürlük bağlamında ele alınmıştır.

2.4.5. Karakterleri Niteleyen Barış Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.5.1. Bilge Karakterini Niteleyen Barış Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Barış Değeri

“Bayram günlerinde herkes daha gülümseyen ve hoşgörülü olur. Öfke ve kırgınlıklar unutulur. Bu nedenle bizim kültürümüzde bayram denildiğinde akla en çok dargınların barışması gelir.” (İSBDK; s. 43).

Tablo 2. 5: Barış Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Barış	1	1	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Gülümseme, hoşgörü, geçimli olma ve öfkeyi unutma.

Barış değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bir karakter üzerinden aktarılmış ve bir yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta barış değeri, “Bilge” Karakterini Niteleyen aktarılmıştır. Değer işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. İnsan karakteri içerisinde ise sadece bir tane kadın karakter kullanılmıştır. İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en az vurgulanan değer barış değeridir. Barış değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok gülümseme, hoşgörü, öfke-kırgınlıkları unutma ve dargınların barışması bağlamında ele alınmıştır.

2.4.6. Karakterleri Niteleyen Başarı Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.6.1. Bilge Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“Bu insanlar yeteneklerini tanıyarak kendilerini geliştirmiş ve başarılı olmuşlardır.” (İSBDK; s. 23).

“Ben kendimi müzik alanında başarılı biri olarak görüyorum.” (İSBDK; s. 25).

“Bazı insanların önyargıları ile mücadele eden bedensel engelliler öyle başarılarla imza atıyorlar ki diğer engellilerin moral ve ilham kaynağı oluyorlar.” (İSBDK; s. 29).

2.4.6.2. Ayça Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise ismiyle, resmiyle ve özellikleri ile yer verilen Ayça karakteridir. Kitapta “Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri Yapabilirim?” sorusu altında kendisine yer verilen Ayça karakteri; kapalı tenli, gözlüklü, başında kurdele olan kısa saçlı bir kız öğrencisi şeklinde fotoğraflanmıştır. Satranç oynamayı çok seven Ayça, okuldaki satranç kurslarına özenle devam eden birisidir. Okuldaki satranç maçlarında arkadaşlarıyla

mücadeleli maçlar yaptığını söyleyen Ayça, şu ana kadar turnuvalara katılmadığını fakat bundan sonra katılarak madalyalar kazanmak istediğini söylemektedir. Satranç oyununu çok sevdiğini söyleyen Ayça, ilerde hangi iş ile uğraşırsa uğraşsın satranç oynamaya devam edeceğini belirtmektedir. Ayrıca bu karakter, satranç oyununu diğer arkadaşlarına da tavsiye etmektedir.

Ayça Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“Şimdiye kadar herhangi bir turnuvaya katılmadım. Ancak artık turnuvalara katılmak ve madalyalar kazanmak istiyorum.” (İSBDK; s. 19).

2.4.6.3. Zehra Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise Zehra karakteridir. Bu karakter; uzun saçlı, mavi tişörtlü ve elinde keman olan bir kız çocuğu şeklinde fotoğraflanmıştır. Zehra karakteri, altı yaşından beri keman çalmaktadır. Keman çalmayı çok sevdiğini ifade eden Zehra, nota bilgisinde eksiklikleri olduğunu söylemektedir. Fakat bu nota eksikliğinin giderilmesi gerektiğinin de altını çizmektedir. Bu eksikliğini ise şu anda müzik öğretmeni ile gidermeye çalıştığını söyleyen Zehra, ileride konservatuar eğitimi almayı planladığını ifade etmektedir. Ayrıca bu çalışmalarını vasıtasıyla ileride başarılı bir müzisyen olarak dünyaca ünlü senfoni orkestralarında çalmayı hedeflemektedir.

Zehra Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“Böylece başarılı bir müzisyen olarak dünyaca ünlü senfoni orkestralarında çalmayı hayal ediyorum.” (İSBDK; s. 20).

2.4.6.4. April Deniz Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise April Deniz karakteridir. 13 yaşında olduğunu belirten April Deniz, beş yaşından beri resim yapmaktadır. İlk resimlerini sulu boyalarla yaptığını söyleyen April, daha sonraları bu resimlerini teyzesinin almış olduğu pastel boyalarla yapmaya devam etmiştir. Hayalindekileri resimlerine aktardığını söyleyen April Deniz, ailesinin yapmış olduğu resimleri çok beğendiğini söylemektedir. Hatta o kadar çok resim yapmaktadır ki annesi kâğıt yetiştirmekte zorlanmaktadır. Bu arada bir anısına da yer veren April, şunları söylemektedir: Bir gün ağaçların mor renkle boyadığını ve öğretmenin buna itiraz

ederek “Ağaçlar mor değildir.” tarzında çıkış yaptığını söyleyen April Deniz, buna karşılık olarak “Benim hayalimdeki ağaçlar mordur.” diye cevap verdiğini ifade etmektedir. April Deniz, resim yarışmasına göndereceği bir resme öğretmeni müdahale ettiğini ve istemediği tarzda boyadığını söylemektedir. Bunun üzerine April Deniz, eve gelince öğretmenin müdahale ettiği boyayı kazımak ve yeniden düzenlemek için sabahlara kadar uğraştığını söylemektedir. Hatta bu davranışını gören annesi pes etmesi için ısrar etmişse de April Deniz buna aldırış etmeden resmi bitirmiş ve bu resim uluslararası yarışmada iki yüz kırk beş bin resmin arasından ikinci seçilmiştir. Daha iki yaşındayken renkler ve geometrik şekillere ilgi duyduğunu ifade eden April, ailesinin de bu konudaki ilgisini sezmiş ve onu bu noktaya teşvik etmiştir. Picasso, Dali, Bedri Rahmi Eyüpoğlu gibi ressamı seven April, katıldığı yarışmalardan da dereceler almıştır. Şu ana kadar üç kişisel sergi açmış olan April, resim dışında kitap okumak, yüzmek, taşları boyamak bir de yemek yapmaktan büyük zevk aldığını ifade etmektedir.

April Deniz Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“Yarışmalara resimler gönderdim. Biri Türkiye birinciliği aldı, diğeri dünya ikinciliği. Bugüne kadar 9, 11 ve 12 yaşlarında olmak üzere üç kişisel sergi açtım.” (İSBDK; s. 22).

2.4.6.5. Carlos Tiscar Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise ürün tasarımcısı Carlos Tiscardır. Her şey küçük bir çocukken başladığını söyleyen ürün tasarımcısı Tiscar, küçükken evde bulunan malzemelerden değişik şeyler yaptığını ifade etmektedir. Daha 7 yaşında iken bezleri kullanarak oyuncak yapan Tiscar, annesinin üzerinde elbise yıkadığı tahta ile çeşitli maceralar yaşadığını ve oyunlar oynadığını söylemektedir. 10-11 yaşlarında iken büyüteç ve karton kutular kullanarak projeksiyon yaptığını ifade eden Tiscar, bu yaptığı işten zevk aldığını da eklemektedir. Valencia’daki sanat okulunu bitirdikten sonra İtalya’ya giden Tiscar, Milano’da bulunan tasarım okulunda da tasarımlar yapmıştır. Ayrıca basit malzemelerden yeni şeyler yapmanın, araba tasarlamaktan geri kalmadığını ifade etmektedir. Tasarım kavramına âşık olduğunu söyleyen Tiscar, tasarımcılığı seçmesinde anne ve babasının ilgilendikleri işlerin etkisinin büyük olduğunu belirtmektedir. Yani Babasının teknik haritalar çizip, annesinin ise iç mimarlıkla ilgilenmesi onu tasarımcılığa iten sebepler arasındadır.

Arkadaşlarının aksine olarak modern bir evde yaşadığını ifade eden Tiscar, bu durumun tasarımcılık için lehine sonuçlar verdiğini söylemektedir.

Carlos Tiscar Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“10-11 yaşlarındayken büyüteç ve karton kutu kullanarak televizyondaki görüntüyü duvara yansıtan bir projektör yaptım.” (İSBDK; s. 23).

2.4.6.6. Türkiye Milli Ampute Futbol Takımı Oyuncuları Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu azim, inanç ve çaba değeri altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Türkiye Milli Ampute Futbol Takımı Oyuncuları Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“Bu şampiyonada Ampute Futbol Milli Takımımız 41 bin kişinin izlediği final maçında İngiltere’yi 2-1 yenerek Avrupa şampiyonu oldu.” (İSBDK; s. 29).

“Milli takımımızın oyuncuları kazandıkları başarıyla bedensel engelliliğin bir eksiklik değil sadece farklılık olduğunu göstermiş oldular.” (İSBDK; s. 30).

“Onlar zafere ulaşarak ülkemize büyük bir sevinç ve gurur yaşattılar.” (İSBDK; s. 30).

2.4.6.7. Bilgenin Dedesi Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Bilge Karakterini Niteleyen dedesidir. Dede karakteri, 1954 yılında doğmuş ve 1978 yılında evlenmiş olan biridir. İlkokul yıllarında gördüğü dersler içerisinde en çok matematik dersinde başarılı olan bu karakter, posta pullarına meraklıdır. Hatta bu pullardan oluşan bir koleksiyonu da vardır. Aslen Polatlılı olan Dede karakteri, Ankara’da postanede memur olduğu için ilk olarak 1984 yılında Ankara’ya yalnız olarak gitmiştir. Cebeci semtinde kiralık ev bulduktan sonra ailesini de getirtmiştir. Dede karakteri, 32 yıl burada hizmet verdikten sonra Polatlı’ya geri dönmüştür. Eşinin Bilge’ye aile tarihi hakkında bilgi vermek için açtığı çantada ise kendisine ait köstekli saat ve posta pulları çıkmıştır.

Bilgenin Dedesi Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“Okuyunca dedemin en çok matematik dersinde başarılı olduğunu öğrendim.” (İSBDK; s. 36).

2.4.6.8. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bağımsızlık değerinin altında verilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“Çanakkale Cephesi’nde kazandığı zaferden dolayı halk arasında “Anafartalar Kahramanı” olarak tanındı.” (İSBDK; s. 49).

“TBMM, kazandığı bu zafer nedeniyle Mustafa Kemal Paşa’ya “Mareşal” rütbesini ve “Gazi” unvanını verdi.” (İSBDK; s. 56).

2.4.6.9. Kazım Karabekir Paşa Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Kazım Karabekir Paşa karakteridir. Bu karakter askeri kıyafetli, askeri şapkalı ve bıyıklı bir komutan şeklinde fotoğraflanmıştır. Milli Mücadelenin önde gelen isimlerinden olan bu karakter, 1882 yılında İstanbul’da doğmuştur. 1905’te Harp Akademisini bitirmiş ve ardından Manastıra atanmıştır. Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşlarında çeşitli görev ve başarılarla imza atmış olan bir karakterdir. Ermeniler, dış devletlerin de isteği ve yardımı üzerine Ermeni bir devlet kurmak için Doğu Anadolu’ya saldırmışlardır. Ermenilere karşı Erzurum’da 15. Kolordu komutanı Kazım Karabekir Paşa mücadele etmiştir. Bu karakter Doğu Anadolu’ya saldıran Ermenileri başarılı bir şekilde uzaklaştırmıştır. Ve Gümrü Antlaşması’yla bu savaşı sona erdirmiştir. Bu antlaşma Ankara hükûmetinin uluslararası alanda kazandığı ilk siyasi başarı olması hasebiyle önemlidir. Yardımsever ve vatansever olan Kazım Karabekir Paşa karakteri, Erzincan ve Erzurum bölgelerinde savaşta yetim ve öksüz kalan iki bin kadar çocuğu evlatlık edinmiştir. Bu çocuklara eğitim vererek çeşitli sanat dallarında gelişmeleri için çaba sarf etmiştir. Kazım Karabekir Paşa Karakterini Niteleyen gayreti ile bu çocukların bir kısmı marangoz, bir kısmı ressam ve diğer bir kısmı da oymacılık ile uğraşarak bu dallarda ilerlemişlerdir. Kazım Karabekir Paşa karakteri bu çocukları eğitirken ceza sistemini uygulamamıştır. Onların yeteneklerini engellemeyecek bir sistem kurmuştur. Olumsuz hareketi bulunan

bir çocuğa Paşa'nın birkaç öğüdü yetmiştir. Bu çocukların en önemli özellikleri ise yaşadıkları ortamdan dolayı dürüst ve doğru sözlü olmalarıdır.

Kazım Karabekir Paşa Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“Kâzım Karabekir Doğu Anadolu'ya giren Ermenileri başarılı bir taarruzla bugünkü doğu sınırlarımızın ötesine attı.” (İSBDK; s. 51).

2.4.6.10. Osmaniyeli Tayyar Rahmiye Hanım Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Osmaniyeli Tayyar Rahmiye Hanım karakteridir. Bu karakter, Milli Mücadele dönemindeki kadın kahramanlar arasında sayılmıştır. Osmaniyeli Tayyar Rahmiye Hanım Karakteri eski elbiseler giymiş başörtülü bir kadın şeklinde fotoğraflanmıştır. Milli Mücadele döneminin Güney Cephesi'nde Adana'yı işgal eden Fransız kuvvetlerine karşı savaşan bu karakter, 1890'da Osmaniye'de doğmuştur. İşgalci Fransız kuvvetlerine karşı kurduğu ve gönüllülerden oluşan birliğin liderliğini yapan bu karaktere cesurca hareketlerinden dolayı “Tayyar” lakabı verilmiştir. 1 Temmuz 1920'de Fransızlara karşı düzenlediği saldırıda şehit edilmiştir. Kendisi görmese de bu saldırı başarı ile neticelenmiştir.

Osmaniyeli Tayyar Rahmiye Hanım Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“Silah arkadaşları onun başlattığı taarruzu zaferle sonuçlandırıp düşman karargâhını ele geçirdiler.” (İSBDK; s. 52).

2.4.6.11. Ali Saip Bey Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Ali Saip Bey karakteridir. Ali Saip Bey karakteri, Milli Mücadele döneminde Urfa ilinde vatanını korumak için çalışan bir karakterdir. Kitapta takım elbiseli, bıyıklı ve kalpaklı birisi şeklinde fotoğraflanmıştır. 1885'te doğan bu karakter, Harp Okulunu bitirmiş ve Urfa Jandarma Komutanlığında görev yapmıştır. Bu karakter, Milli bir teşkilat kurarak Fransızların Urfa'dan atılması için gayret sarf etmiştir. Bu gayretlerinden dolayı kendisine “Ursavaş” soyadı verilen Ali Saip Bey karakteri, 1939'da Adana'da vefat etmiştir. Fransızlarla girdikleri bir savaş sonunda savaş alanını gezerek acıklı ifadeler sarf etmiştir.

Ali Saip Bey Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“Bu katkılarından dolayı Atatürk tarafından kendisine “Ursavaş” soyadı verildi.” (İSBDK; s. 53).

2.4.6.12. Şahin Bey Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise asıl adı Mehmet Sait olan Şahin Bey karakteridir. Kitapta bu karakterin bizzat fotoğrafına yer verilmemiştir. Fakat karakteri temsil etmesi için bir heykele yer verilmiştir. Karakter heykelde; askeri kıyafetli, sağ elini düşmana “Dur!” der gibi yukarı kaldıran, üzerinde fişeklik bulunan ve sol elinde silah bulunan birisi şeklinde takdim edilmiştir. Milli Mücadele döneminde Antep’i savunan ve bu uğurda canını veren kahraman bir karakter olan Şahin Bey karakteri, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşlarında çeşitli görevler almış ve farklı cephelerde savaşmıştır. Bu savaş ve cephelerde gösterdiği başarılarından dolayı subaylığa yükselmiştir. Ardından Fransızların Antep’i işgal etmelerinden dolayı Kilis Kuvay-ı Millîye’in başına getirilmiştir. Şahin Bey, kendisinden Antep yolunu açmasını isteyen Fransız Komutanlığına yazdığı mektupta “topraklarından gitmelerini aksi halde canlarına kıyacaklarını” yazmıştır. Bu süre zarfında Fransızların Antep’te bulunan kuvvetlerine destek vermelerini engellemeye çalışmış ve bu noktada başarılı olmuştur. 26 Mart 1920’de ise Fransızların Kilis-Antep yolunu açmak için yaptıkları saldırıda üç gün mücadele verdikten sonra şehit edilmiştir. Bu kahraman karakter, şehit edildiği için halk çok üzülmüştür. Ve bu kahraman için ağıtlar yakmışlardır. Şahin Bey şehit olduktan sonra da halk mücadeleye devam etmişse de açlık ve cephanesizlik yüzünden 9 şubat 1921’de teslim olmak zorunda kalmışlardır. Güney Cephesi’ndeki bu mücadele Sakarya Zaferi’ne kadar devam etmiştir. Bu zaferin sonunda işgal kuvvetleri bu toprakları kazanamayacaklarını anlayınca TBMM hükümeti ile Ankara antlaşmasını imzalamış ve topraklardan geri çekilmişlerdir.

Şahin Bey Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“Gösterdiği başarılarından dolayı subaylığa yükseltildi.” (İSBDK; s. 54).

2.4.6.13. İsmet İnönü Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise İsmet İnönü karakteridir. Bu karakter ellili yaşlarında, askeri kıyafetli ve bıyıklı birisidir. Bu

karakter, 1884'te İzmir'de doğmuştur. Ayrıca 1903'te Harp Okulundan, 1906'da da Harp Akademisinden birincilikle mezun olmuştur. Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşı'nda çeşitli cephelerde savaşan bu karakter, Batı Cephesi'nin Komutanlığını yapmış ve Mudanya Mütarekesi görüşmelerinde ve Lozan Barış Konferansı'nda Türkiye'yi temsil etmiştir. Batı Cephesi'ndeki İnönü zaferleriyle de ünlenen bu karakter Türk milletinin TBMM'ye ve düzenli orduya güvenini arttırmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk başbakanı olan İsmet İnönü karakteri, Atatürk'ün ardından Cumhurbaşkanı olmuş ve bu vazifesi 1950 yılına kadar sürmüştür. İsmet İnönü karakteri 1973 yılında vefat etmiştir.

İsmet İnönü Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“1903'te Harp Okulundan, 1906'da da Harp Akademisinden birincilikle mezun oldu... Albay İsmet Bey komutasındaki düzenli ordu birlikleri Batı Cephesi'ndeki ilk başarılarını İnönü Savaşlarında kazandı. İnönü zaferleri Türk milletinin TBMM'ye ve düzenli orduya güvenini artırdı. Mustafa Kemal, İsmet Paşa'ya çektiği kutlama telgrafında “Siz orada yalnız düşmanı değil milletin ters giden talihini de yendiniz.” Diyerek kazanılan zaferlerin önemini vurguladı.” (İSBDK; s. 56).

2.4.6.14. Fevzi Paşa Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Fevzi Paşa karakteridir. Genelkurmay Başkanı olan bu karakter, üzerinde askeri kıyafet olan, bıyıklı ve başında kalpak bulunan birisi şeklinde fotoğraflanmıştır. Fevzi Paşa karakteri, 1876 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Harp Akademisini bitirdikten sonra ordunun çeşitli mevkilerinde görev yapmış olan bu karakter Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşlarına katılmıştır. İlk mecliste bakan olarak görev yapan Fevzi Paşa karakteri, ardından Genelkurmay Başkanlığı da yapmıştır. Millî Mücadele'ye verdiği hizmetten dolayı TBMM tarafından mareşalliğe yükseltilmiştir.

Fevzi Paşa Karakterini Niteleyen Başarı Değeri

“Millî Mücadele'ye yaptığı bu katkıları nedeniyle Mustafa Kemal'in teklifi üzerine TBMM tarafından mareşalliğe yükseltildi.” (İSBDK; s. 57).

Tablo 2. 6: Başarı Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Başarı	17	19	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Yeteneği geliştirme, birinci olma, sonuç alma, icat yapma, rakibini yenme, zafere ulaşma, engelleri aşma ve takdir görme.

Başarı değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 17 karakter üzerinden aktarılmış ve 19 farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta başarı değeri, “Bilge, Ayça, Zehra, April Deniz, Carlos Tiscar, Ampute Futbol Milli Takımı Oyuncuları, Bilgenin Dedesi, Mustafa Kemal Atatürk, Kazım Karabekir, Osmaniyeli Tayyar Rahmiye Hanım, Ali Saip Bey, Şahin Bey, İsmet İnönü, Fevzi Paşa” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Değer işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. İnsan karakteri içerisinde ise beş tane kadın karakter, on iki tane de erkek karakter kullanılmıştır. Başarı değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok herhangi bir alana ait yeteneği geliştirme, başarı elde etme, birinci olma, sonuç alma, icat yapma, rakibini yenme, zafere ulaşma, engelleri aşma, savaşlardan zafer elde etme, rütbe kazanma ve takdir görme bağlamlarında ele alınmıştır.

2.4.7 Karakterleri Niteleyen Bilimsellik Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.7.1. Bilge Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için burada tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Araştırmalar yapmayı ve yeni bilgiler öğrenmeyi çok seviyorum” (İSBKD; s. 10).

“Bunun üzerine ben de ailemizin en yaşlı üyelerinden olan babaannem ile bir sözlü tarih çalışması yapmaya karar verdim... İlk olarak görüşme sırasında soracağım soruları bir kâğıda yazdım. Daha sonra babaannemin bu sorulara vereceği cevapları sesli ve yazılı olarak kaydedebileceğim araç gereçlerimi hazırladım. Babaannemi dikkatlice

dinleyip kısa notlar alıyor, bir yandan da onun konuşmasını cep telefonuma kaydediyordum. Böylece onun söylediği hiçbir sözü kaçırmamaya çalışıyordum.” (İSBDK; s. 35).

“Ben Sosyal Bilgiler dersinde “Ülkeleri Tanıyalım” konusu işlenirken Finlandiya’nın ve Ürdün’ün önemli özelliklerini araştırdım. Edindiğim bilgileri görsel materyallerle destekleyerek sınıfımızda sundum.” (İSBDK; s. 174).

“Ancak aile tarihimizi kitaplarda veya başka bir yerde hazır hâlde bulamayız. Bu nedenle onu kendimiz araştırıp ortaya çıkarmalı ve yazmalıyız.” (İSBDK; s. 34).

2.4.7.2. Efe Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise Efe karakteridir. Kısa kol turuncu tişört giyen Efe Karakterini Niteleyen kitaptaki fotoğrafta yanında köpeği de vardır. Hayvanlara ve hayvanlar içerisinde ise özellikle köpeklere özel ilgi duyduğunu söyleyen Efe, köpek türleri ve bu köpek türlerinin özellikleri hakkında sanal ağda araştırmalar yaptığını söylemektedir. Başboş ve kimsesiz hayvanların sokaklarda kimsesiz olmaları ve yiyecek bulamamalarına üzüldüğünü ifade eden Efe’yi sahipsiz hayvanlara araba çarpma ihtimali de korkutmaktadır. Bu durumdan kendisinin de sorumlu olduğunu ifade eden Efe, bu soruna çözüm önerileri üzerinde çalıştığını belirtmektedir.

Efe Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Köpek türleri ve bu türlerin özellikleriyle ilgili genel ağda araştırmalar yapıyorum.” (İSBDK; s. 20).

2.4.7.3. Mardin Evleri ve Kasımiye Medresesi Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Mardin evleri ve Kasımiye Medresesidir. Sosyal Bilgiler ders kitabında Mardin evleri ve Kasımiye Medresesi tanıtılmıştır. Ardından bu Karakterleri Niteleyen bazı değerler aktarılmıştır. Metinden Mardin evlerinin; kayalıkların güney yamacı üzerine kurulduğu, teraslar halinde yükseldiği, evlerin birbirlerinin manzarasını örtmediği, mutfak bölümünün yiyeceklerin çabuk bozulmaması için kuzey yöne konumlandırıldığı ve bu evlerin yapılışında süslemelere dikkat edildiği anlaşılmaktadır. Kasımiye Medresesinin ise;

Artuklular döneminde yapılmaya başlandığını fakat Moğol saldırıları nedeniyle yapımı ertelenmiş olup 15. yüzyılda Akkoyunlu hükümdarı Kasım Bey tarafından tamamlandığı anlaşılmaktadır. Kasımiye medresesi Mardin'in en önemli eğitim merkezlerinden biridir. Bu medrese birinci dünya savaşına kadar faaliyet göstermiştir. Medrese iki katlı olarak inşa edilmiştir. Etrafında cami ve türbeler yer almaktadır. 700 yıllık geçmişi olan medresede on biri alt katta ve on ikisi üst katta olmak üzere toplamda yirmi üç ders odası bulunmaktadır. Bu derslikler güneş ışığı ile aydınlanmaktadır. Bununla birlikte medresede hem dini hem de fen bilimleri okutulmuştur. Medresenin duvarlarında bazı bilimlerin resimleri de yer almaktadır. Metinden anlaşılabacağı üzere dersliklere giden kapıların boyları kısa tutulduğu anlaşılmaktadır. Bunun nedeninin ise öğretmenlerin huzuruna hürmetle girmek için olduğudur. Zamanın etkisi Medresenin bazı yerlerinde tahripler meydana getirmiştir.

Mardin Evleri Ve Kasımiye Medresesi Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Geleneksel Mardin evlerinin ön cepheleeri güneeye bakar. Mutfak bölümü ise yiyeceklerin daha serin bir ortamda saklanması amacıyla kuzey yönünde konumlandırılmıştır.” (İSBDK; s. 41).

2.4.7.4. Zeynep Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğerkarakter ise Zeynep karakteridir. Bu karakter fotoğraftan anlaşılabacağı üzere gür saçlı, beyaz tenli, üzerinde beyaz bir tişört olan bir kız çocuğudur. Metinde özelliklerine pek yer verilmeyen bu karakter, geçmişte oynanan çocuk oyunlarına karşı meraklı ve ilgili birisi olduğu söylenebilir.

Zeynep Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Ben geçmişte oynanan çocuk oyunları ile ilgili bir araştırma yaptım. Aile büyüklerimden ve çevremdeki diğerkarakterlerden insanlardan çocukluklarında oynadıkları oyunları anlatmalarını istedim.”(İSBDK; s. 44).

2.4.7.5. Güneş, Kutup Yıldızı, Yosun, Karınca, Mezarlık, Saat, Pusula ve GPS Teknolojisi Karakterlerini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğerkarakter ise yukarıda isimleri geçen karakterlerdir. Kitapta öğrencilere yer-yön bulmayı öğretmek için bu karakterlerden söz edilmiştir. Dolayısıyla bu karakterlerin kendine has özelliklerinden

az söz edilmiştir. Bu karakterlerin yer-yön bulmak için nasıl kullanılabileceği üzerinde durulmuştur. Güneş karakterinden söz edilirken yer-yön bulmada hem direkt hem de bir çubuk vasıtasıyla kullanılabileceği üzerinde durulmuştur. Kutup Yıldızı karakterinden söz edilirken halk arasındaki isminin “Demirkazık” olduğu ve yer-yön bulmada nasıl kullanılabileceğinden söz edilmiştir. Metinden bu yıldızın diğer yıldızlara göre daha parlak olduğu ve Küçükayı takımyıldızının birinci yıldızı olduğu anlaşılmaktadır. Yosun karakterinden söz edilirken açık havada veya ormanlık bölgelerde yer-yön bulmak için ağaç gövdelerinin, taş ve kayaların kuzeye bakan tarafının genellikle yosunlarla kaplı olduğu ifade edilmiştir. Karınca karakterinden söz edilirken yuvalarından çıkardıkları toprakları genellikle kuzey yönüne biriktirdikleri ve buna bakarak yer-yön bulunabileceği ifade edilmiştir. Mezarlık ve diğer karakterlerin de yer-yön bulmada kullanılabileceği üzerinde durulmuştur.

Güneş, Kutup Yıldızı, Yosun, Karınca, Mezarlık, Saat, Pusula ve GPS Teknolojisi Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Yönleri bulabilmek için güneşten de yararlanırsınız. Bunun için sabahleyin ayakta durup sağ kolumuz güneşin doğduğu yöne bakacak şekilde kollarımızı açarız. Bu durumda sağ kolumuz doğu, sol kolumuz batı yönünü gösterir. Yüzümüzü döndüğümüz taraf kuzey yönü, arkamız ise güney yönüdür.” (İSBDK; s. 63).

“Yüzümüzü Kutup Yıldızı’na döndüğümüzde önümüz kuzeyi, arkamız güneyi, sağımız doğuyu, solumuz ise batıyı gösterir.” (İSBDK; s. 64).

“Ağaç gövdelerinin, taşların ve kayaların kuzeye bakan tarafı genellikle yosunlarla kaplıdır. Bu durumda yosunlu tarafın kuzey yönünü gösterdiği dikkate alınırsa diğer yönler de kolayca bulunabilir.” (İSBDK; s. 64).

“Karıncalar yer altından çıkardıkları toprakları yuvalarının ağzına yığarlar. Bu toprak yığını ağırlıklı olarak yuva girişinin kuzeyinde bulunur. Yuvanın açık olan ağzı ise güney yönüne bakar.” (İSBDK; s. 65).

“Mezarlıklara bakılarak da yön belirlemesi yapılabilir. Ülkemizdeki Müslüman mezarlıklarında mezarın baş kısmı batı, ayak kısmı doğu yönünü gösterir.” (İSBDK; s. 65).

“Yönümüzü kolumuzdaki saat yardımıyla da bulabiliriz. Bunun için saatimizin akrebinin güneşin bulunduğu yöne doğru tutmamız yeterli olacaktır. Bu durumda saatin 12 noktası ile akrep arasındaki açının tam ortasından geçtiği varsayılan çizgi, güneyi gösterir.” (İSBDK; s. 65).

“Pusula yatay olarak tutulduğunda renkli uç daima kuzeyi gösterir. Kuzey yönünü belirlediğimizde diğer yönleri kolayca bulabiliriz. Yüzümüzü kuzeye dönersek arka tarafımız güney, sağımız doğu, solumuz batı olur.” (İSBDK; s. 66).

“Dünya yörüngesinde dönen uydular üzerinden çalışan GPS teknolojisi, GPS alıcısı bulunan cep telefonları aracılığıyla kullanılır. Her yerde ve tüm hava koşullarında çalışabilen GPS teknolojisi kullanıcısına yer tarifi de yapabilir.” (İSBDK; s. 66).

2.4.7.6. Rüzgâr Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Rüzgâr karakteridir. Bu karakter fotoğrafta siyah tişört giyen bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Bolu’da yaşayan Rüzgâr, yaşadığı yerde hava olaylarını gözlemlemiş ve bu konu hakkında notlar alarak tabla çizmiştir. Meraklı ve araştırmacı biri olan Rüzgâr karakteri, babasına sorular sorup cevaplar alan birisidir.

Rüzgâr Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Rüzgâr, babasının bu açıklaması üzerine Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü hakkında genel ağ üzerinden araştırma yaptı. Araştırmasının sonucunda şu bilgilere ulaştı:...” (İSBDK; s. 76).

2.4.7.7. Kübra Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Kübra karakteridir. Pembe tişört ve güleç bir yüzle fotoğraflanan bu karakter, öğretmeni ve arkadaşlarıyla birlikte siyasi ve fiziki haritaları incelemiştir. Bu haritalar üzerinden yaşadıkları yer olan Samsun ve ilçelerini bulmuşlardır. Bulundukları yeri bulan Kübra ve arkadaşları, ardından bulundukları yerin etrafında bulunan yerleri de tespit etmeye başlamışlardır. Bu karakter ve arkadaşları haritaların üzerinde yer alan lejanttan da yararlanarak bulundukları yer hakkında bilgi sahibi olmuşlardır.

Kübra Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Kübra ve arkadaşları öğretmenleriyle coğrafya atlasındaki Türkiye siyasi haritasını incelediler... Arkadaşlarımla haritanın sağ alt köşesindeki renk basamaklarını incelediğimizde bu rengin sıfırdan iki yüz metreye kadar olan yükseklikleri ifade ettiğini öğrendik.” (İSBDK; ss. 77-78).

2.4.7.8. Caner Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Caner karakteridir. Bu karakter, hafif uzun saçlı, gri tişörtlü bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Caner karakteri, kendisinin teknolojik ürünlerden yararlandığını söylemektedir. Aynı şekilde çevresindeki insanların da teknolojik ürünlerden faydalandığını söylemektedir. Bu karakter, çevresinde kullanılan teknolojik aletleri gruplara ayırmış ve özelliklerini araştırarak arkadaşları ile paylaşmıştır. Caner’e göre teknolojik ürünler yedi gruptan oluşmaktadır. Bunlar; beslenmede teknoloji (Buzdolabı, ocak, fırın), temizlikte teknoloji (çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, elektrik süpürgesi), eğlenme ve bilgi edinmede teknoloji (bilgisayar, tablet, radyo), haberleşmede teknoloji (telefon), ulaşımda teknoloji (metro, minibüs), sağlıkta teknoloji (ilaç, stetoskop, tansiyon aleti, endoskop kamera, röntgen, tomografi, ultrason, mr) ve eğitimde teknolojidir (bilgisayarlar, etkileşimli tahtalar, projeksiyon aletleri, fotokopi makineleri, yazıcılar, ses cihazları).

Caner Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Yemeklerimizi, sebzelerimizi, meyvelerimizi, et ve süt ürünlerimizi buzdolabında saklarız. Eğer buzdolabımız olmasaydı gıdalarımız kısa sürede bozulurdu.” (İSBDK; s. 95).

“Annem ve babam ise haberleri, açık oturumları ve yarışma programlarını izliyorlar. Böylece ülkemizdeki ve dünyadaki gelişmeler hakkında bilgi ediniyorlar... Annem ve babam bilgisayarı genellikle genel ağıdan gazete okumak için kullanıyorlar.” (İSBDK; s. 96).

“...telefonlar üzerinden faturalarımızı ödüyor, bankacılık işlemlerimizi yapabiliyoruz.” (İSBDK; s. 96).

“... ben okuluma servis minibüsüyle gidip geliyorum. Annem ve babam ise iş yerlerine giderken metroyu kullanıyorlar.” (İSBDK; s. 97).

“Okullarımızda kullandığımız bilgisayarlar, etkileşimli tahtalar, projeksiyon aletleri, fotokopi makineleri, yazıcılar, ses cihazları bu ürünlerdendir.” (İSBDK; s. 97).

2.4.7.9. Antalyalı Hasan Amca Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Antalyalı Hasan Amca karakteridir. Bu karakterin bizzat fotoğrafına yer verilmemiştir. Bunun yerine o zamanın insanların ve yolcu kamyonlarının fotoğraflarına yer verilmiştir. Hasan Amca, eski zamanda yolculuk yapmanın zorluklarından bahs eden ve bugüne oranla ne denli zorluklar yaşandığını anlatan bir karakterdir. Çektiği bu hatıralarını anlatırken de Burdur ile Antalya arasında yaptığı seyahatlerde nasıl zorluk ve zahmetlere maruz kaldığını söylemektedir. Hasan Amca elli-altmış yıl önce seyahat etmenin bugüne göre çok zor olduğunu, yolculukların arkası örtülü posta kamyonları ile yapıldığını, yolculuk esnasında yolcuların eşyalarının üstüne oturduklarını, seyahat süresince zorlu virajların olduğunu, yolculuk süresinin uzun olduğunu, araçların sık sık arıza verdiğini ve bazen yolculara “‘Biraz itiverin de çıkalım.’ diye seslenip ancak yolcuların yardımıyla arabaların rampayı çıkabildiğini söyleyen birisidir.

Antalyalı Hasan Amca Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Kırkgöz mevkiinden sonra zorlu virajların başladığı ünlü Çubuk Beli gelirdi. O devrin ilkel vasıtaları ile burayı geçmek büyük bir başarı sayılırdı... Antalya’dan sabah 08.00’de hareket eden bir araç, Alanya’ya sekiz saatte ancak varabilirdi. Antalyalı tüccarlar yol iyi olmadığı için Alanya’ya deniz yolu ile gitmeyi tercih ederlerdi... Otobüsler, kamyon kasasından dönüştürülmüş araçlardı... Antalya’dan çıkan böyle bir araba, 6-7 saatte Korkuteli’ye varırdı... Bu arabalar yolda sık sık arıza yapar, yokuşlarda arabaların radyatörleri su kaynatırdı. ” (İSBDK; s. 99).

2.4.7.10. Humprey Davy, Warren de la Rue, Thomas Edison ve Peter Hewitt Karakterleri Niteleyen Bilimsellik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Humprey Davy, Warren de la Rue, Thomas Edison ve Peter Hewitt karakterleridir. Kitapta bu karakterler aydınlatma teknolojisinin tarih içerisindeki gelişiminden bahs edilirken

emek veren kişiler olarak bahs edilmektedirler. Bu karakterlerden sadece Thomas Edison ve Peter Hewitt'in fotoğraflarına yer verilmiştir. Thomas Edison yaşça olgun, takım elbiseli ve elinde ampul tutan birisi şeklinde fotoğraflanmıştır. Peter Hewitt ise aynı şekilde elinde icat ettiği floresanı tutan, bıyıklı ve koltukta oturan birisi şeklinde fotoğraflanmıştır. Humprey Davy ve Warren de la Rue ampulün icadına yönelik ilk çalışmalar vermelerine rağmen tarihe Thomas Edison ampule katkıda bulunmuş en önemli isim olarak geçmiştir. Bunun nedeni Humprey Davy ve Warren de la Rue'nin yapmış oldukları çalışmaların malzemesinin pahalı ve ilkel olmasından kaynaklanmaktadır. Thomas Edison ise sabırlı çalışmalarının meyvelerini almış olan bir karakterdir. Aynı zamanda daha ucuz malzemelerden daha uzun yanan ampulü icat etmiş olan birsidir. Kitapta Thomas Edison'un ardından aydınlatma sahasında çeşitli çalışmalar yapan bir diğer karakter ise Peter Hewitt karakteri olarak gösterilmiştir. Bu karakter floresan lambaların başlangıcı olan mavimsi beyaz ışık yayan cıvalı buhar lambasını icat etmiştir. Bu karakterin ardından çeşitli çalışmalar sonucunda aydınlatma teknolojisi gelişmiş ve bugünkü halini almıştır.

Humprey Davy, Warren de la Rue, Thomas Edison ve Peter Hewitt Karakterlerinin Bilimsellik Değeri

“Ampulün icadına yönelik ilk çalışmaları 1802 yılında İngiliz Humprey Davy (Hampri Devi) başlattı... 1840 yılında Warren de la Rue (Varın dö la Ru), Davy'nin bu yöntemini geliştirdi. Rue platin teli vakumlanmış cam tüp içine yerleştirerek daha verimli bir ışık elde etti... Lambanın gelişimine katkıda bulunmuş en önemli isim Thomas Edison (Tamis Edison) oldu... 1901'de Peter Hewitt (Pitr Hevit) floresan lambaların başlangıcı olan mavimsi beyaz ışık yayan cıvalı buhar lambasını icat etti.” (İSBDK; ss. 104-105).

2.4.7.11. Claude Chappe, Samuel Morse, Alexander Graham Bell ve Martin Cooper Karakterleri Niteleyen Bilimsellik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Claude Chappe, Samuel Morse, Alexander Graham Bell ve Martin Cooper karakterleridir. Kitapta bu karakterlerin tamamına ait fotoğraflara yer verilmiştir. Fakat Claude Chappe zamanında fotoğraf makinesi bulunmadığı için onun fotoğrafı temsili olarak gösterilmiştir. Diğer üç karakter ise yaşlı, takım elbiseli ve icat ettiği alet ile beraber fotoğraflanmıştır. Ayrıca

kitabta Claude Chappe ve Samuel Morse karakterlerinin kendi telgraf sisteminde kullandıkları alfabelere de yer verilmiştir. Kitapta bu karakterler, iletişim teknolojisinin tarih içerisindeki gelişiminden bahs edilirken bu noktada emek veren kişiler olarak bahs edilmektedirler. Kitapta anlatılanlara göre iletişim teknolojisi alanında bir önceki karakterin eksik yaptığı bir boşluğu bir sonraki karakter gidermiş ve iletişim teknolojisi bugünlere bu şekilde gelmiştir. Kitapta Claude Chappe işaretli telgraf sistemini, Samuel Morse elektrikli telgraf sistemini, Alexander Graham Bell telefonu ve Martin Cooper ise telsiz telefonunun mucidi olarak bahs edilmektedir.

Claude Chappe, Samuel Morse, Alexander Graham Bell ve Martin Cooper Karakterlerinin Bilimsellik Değeri

“Bir teknoloji ürünü olarak ilk mesaj iletme makinesi 1793’te Fransız Claude Chappe (Kuloud Şape) tarafından icat edildi... İşaretle haberleşme sistemi 1840’lardan itibaren yerini Amerikalı mucit Samuel Morse’un (Samuel Mors) elektrikli telgrafına bıraktı... Amerikalı mucit Alexander Graham Bell (Aleksandır Gıraham Bel) elektrik akımının ses titreşimlerinin etkisiyle değiştiğini keşfetti... 1973 yılında Martin Cooper (Martin Kupır) telsiz teknolojisini geliştirerek cep telefonuna dönüştürdü.” (İSBDK; ss. 106-107).

2.4.7.12. Joseph ve Etienne Montgolfier Kardeşler, Henri Giffard, Ferdinand von Zeppelin, John Montgomery, Orville ve Wilbur Wright Karakterlerini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Joseph ve Etienne Montgolfier Kardeşler, Henri Giffard, Ferdinand von Zeppelin, John Montgomery, Orville ve Wilbur Wright karakterleridir. Bu karakterlerden sadece Wrihg Kardeşler Karakterini Niteleyen fotoğrafına yer verilmiştir. Kitapta bu karakterler, uçak teknolojisinin tarih içerisindeki gelişiminden bahs edilirken bu noktada emek veren kişiler olarak bahs edilmektedirler. Kitapta anlatılanlara göre uçak teknolojisi alanında bir önceki karakterin eksik yaptığı bir boşluğu bir sonraki karakter gidermiş ve uçak teknolojisi bugünlere bu şekilde gelmiştir. Bu karakterlerin kişilik özelliklerinden pek bahs edilmemiştir. Bunun yerine bu karakterlerin uçak teknolojiye verdikleri emek ve gayretlerinden bahs edilmiştir.

Joseph ve Etienne Montgolfier Kardeşler, Henri Giffard, Ferdinand von Zeppelin, John Montgomery, Orville ve Wilbur Wright Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Fransa’da yaşayan Joseph ve Etienne Montgolfier Kardeşler 1783’te ilk defa balonla uçmayı başardılar... 1852 yılında Fransız mühendis Henri Giffard Paris’ten 30 km uzaklıktaki Trappes’e uçmayı başardı. Bu hava aracı Alman mucit Ferdinand von Zeppelin tarafından daha da geliştirildi ve onun adıyla tanındı... 1883 yılında Amerikalı John Montgomery kontrol edilebilir ilk planörü yaptı... Orville ve Wilbur Wright kendilerinden önceki motorsuz araçlarla yapılan uçuşa denemelerinden aldıkları ilhamla ilk motorlu uçağı yaptılar.” (İSBDK; ss. 108-109).

2.4.7.13. George Mestral Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise George Mestral karakterleridir. Bu karakter takım elbiseli ve elinde cırt cırtlı bantla fotoğraflanmıştır. Aynı zamanda elektrik mühendisi olan Mestral, düğmelerin çabuk kopmasından şikâyetçi olan birisidir. Bu karakter bir gün köpeğiyle beraber gezmeye çıkarken pıtrakların pantolonuna ve köpeğinin bacaklarına takıldığını fark eder. Bu durumun sebebini analiz ederek çeşitli sonuçlara varmıştır. Ve pıtrakların çoraba yapışma yönteminden yararlanarak bir tarafı kancalı diğer tarafı ise yumuşak halkalardan oluşan naylonun bulunduğu cırt cırtı icat etmiştir. Bu karakter 1955’te yaptığı cırt cırtın patentini almıştır.

George Mestral Karakterini Niteleyen Bilimsellik Değeri

“Mestral, doğada gördüğü bu durumu iki parçayı birbirine yapıştırma yöntemi olarak kullanmaya karar verir. Yapması gereken parçalardan birinin yüzeyini sert minik kancalarla diğerini ise bu kancaların takılacağı yumuşak halkalarla kaplamaktır... Sabırla sürdürdüğü çalışmalarının sonucunda biri kancalı diğeri ilmekli iki şerit üretmeyi başararak 1955 yılında cırt cırtın patentini alır.” (İSBDK; s. 110).

2.4.7.14. Fatma, Neslihan, İlker ve Dilek Karakterlerini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Fatma, Neslihan, İlker ve Dilek karakterleridir. Bu karakterler bilimsellik değerini aktarmak için tercih edilmişlerdir. Bu karakterler tasarlamak istedikleri yeni icatlarıyla güncel sorunları

çözmek için gayret gösteren karakterlerdir. Bu karakterlerden birincisi olan Fatma; beyaz tişörtlü, esmer, saçları geriye doğru bağlı ve gülümseyen bir kız çocuğudur. Fatma, ayağı üşüyen insanlar için bir ürün tasarlamış olan birisidir. İkinci karakter olan Neslihan; pembe tişörtlü, sarışın, saçları taralı fakat bağlanmamış bir kız çocuğudur. Bu karakter saçların tarak ile taranmasının ardından kirlenen tarağın kolayca temizlenebilmesi için bir ürün tasarlamıştır. Üçüncü karakter olan İlker; açık mavi gömlekli, kısa saçlı ve gülümseyen bir erkek çocuğudur. Bu karakter, okuma yazma bilmeyen veya görme engelli insanların ilaçların üzerindeki yazıları okuyamaması sorununu ortadan kaldırmak için tasarımıda bulunmuştur. Tasarladığı “Konuşan İlaç Kutusu” ile bu soruna merhem olmak için gayret sarf eden birisidir. Son karakter olan Dilek ise uzun saçlı bir kız çocuğu olarak fotoğraflanmıştır. Bu karakterin tasarlamış olduğu ürün yaz tatilinde boğulan insanlara yöneliktir. Bu karakter tasarlamış olduğu “Cankurtaran Balon” ile yüzlerce insanın boğulmasını engelleme gayreti içerisinde olan birisidir.

Fatma, Neslihan, İlker ve Dilek Karakterlerini Niteleyen Bilimsellik Değeri

Fatma: “Tasarladığım yeni ürün ile artık ayaklarınız hiç üşümeyecek. Nasıl mı? Anlatayım.” (İSBDK; s. 111).

Neslihan: “Saçlarımızı taradıkça kopan saç telleri ve kepek parçacıkları fırçanın dişleri arasında birikir. İşte ben tasarladığım ürün ile saç fırçalarının kolayca temizlenebilmesini amaçladım.” (İSBDK; s. 111).

İlker: “... Hasta okuma yazma bilmeyen veya görme engelli biri olabilir. Bu insanlar ilaç kutusundaki uyarı ve açıklamaları okuyamazlar. Böyle olunca da ilacı yanlış kullanıp zarar görebilirler. Ben böyle durumların yaşanabileceğini düşünerek yeni bir ürün tasarladım. Okulumuzda düzenlenen proje yarışmasına da “Konuşan İlaç Kutusu” adını verdiğim bu ürünle katıldım.” (İSBDK; s. 112).

Dilek: “bilgisizlik ve dikkatsizlik nedeniyle pek çok insan boğularak hayatını kaybediyor. Ben tasarladığım bileklik ile bu üzücü olayları en aza indirmek istedim.” (İSBDK; s. 112).

Tablo 2. 7: Bilimsellik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Bilimsellik	36	31	İnsan ve cansız varlık karakterleri kullanılmıştır.	Araştırma yapma, teknolojiyi ve bilgiyi gündelik hayatta kullanma ve yeni şeyler tasarlama.

Bilimsellik değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında otuz altı karakter üzerinden aktarılmış ve otuz bir farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta bilimsellik değeri, “Bilge, Efe, Mardin Evleri, Kasımiye Medresesi, Zeynep, Güneş, Kutup Yıldızı, Yosun, Karınca, Mezarlık, Saat, Pusula, GPS Teknolojisi, Rüzgâr, Kübra, Caner, Antalyalı Hasan Amca, Çeşitli Alanlarda Uzman Bilim İnsanları, Fatma, Neslihan, İlker ve Dilek” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Değer işlenirken insan Karakterini Niteleyen yanında cansız varlık karakterlerinden de yararlanılmıştır. İnsan karakteri içerisinde daha çok erkek karakterler kullanılmıştır. Bilimsellik İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en çok vurgulanan ikinci değerdir. Bilimsellik değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok araştırma yapma, yeni bilgiler öğrenme, görüşmeler yoluyla bilgi toplama, bilgiyi ortaya çıkartma, var olan bilgiyi gündelik hayatta kullanma, inceleme yapma, teknolojiyi iyi kullanma ve insanlığın yararına olacak yeni şeyler tasarlama bağlamında ele alınmıştır.

2.4.8. Karakterleri Niteleyen Çağdaşlık Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.8.1. Bilge Karakterini Niteleyen Çağdaşlık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Çağdaşlık Değeri

“Ancak değişimin gücü çocuk oyunlarını da etkilemiş ve zaman içinde bazı oyunlar ortadan kalkarken bazıları şekil değiştirmiştir.” (İSBDK; s. 44).

“Teknoloji sadece çocuk oyunlarını değil oyuncakları da değiştirmiştir. Bugün çoğu el yapımı oyuncağın yerini fabrikalarda üretilen yapbozlar, uzaktan kumandalı arabalar, plastik bebekler, robotlar ve bilgisayar oyunları almıştır.” (İSBDK; s. 48).

“Tekerlek tarih boyunca pek çok değişiklikten geçirilerek her defasında daha kullanışlı hâle getirilmiştir.” (İSBDK; s. 98).

2.4.8.2. Hasan Karakterini Niteleyen Çağdaşlık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu dayanışma değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Hasan Karakterini Niteleyen Çağdaşlık Değeri

“Geleneksel çocuk oyunlarımız arasında bazı değişikliklerle günümüze kadar gelebilmiş olanlar da vardır. Aşıkların yerini zamanla mermerden veya demirden yapılan bilyeler almıştır. Günümüzde ise bu oyunda genellikle renkli cam misketler kullanılmaktadır.” (İSBDK; s. 46).

“Çocuklar geçmişin topaç oyununu bugün teknolojik ürünler olan çekmeli topaçlarla oynuyorlar.” (İSBDK; s. 47).

Tablo 2. 8: Çağdaşlık Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Çağdaşlık	2	5	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Geleneksellik, Gelişme, ilerleme, modernleşme ve yenilenme.

Çağdaşlık değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında iki karakter üzerinden aktarılmış ve beş farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta çağdaşlık değeri, “Bilge ve Hasan” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Değer işlenirken sadece insan karakterinden yararlanılmıştır. İnsan karakteri içerisinde ise bir kadın karakter bir de erkek karakter kullanılmıştır. Çağdaşlık değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok oyun-oyuncak alanında gerçekleşen modernleşme ve teknoloji aletlerinde oluşan yenilenmeler bağlamında ele alınmıştır.

2.4.9. Karakterleri Niteleyen Çalışkanlık Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.9.1. Bilge Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

“Bu nedenle şarkı söyleme ve müzik aleti çalma yeteneklerimi geliştirmek amacıyla hafta sonları gitar kursuna devam ediyorum.” (İSBDK; s. 25).

2.4.9.2. Büşra Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise Büşra karakteridir. Büşra karakteri sarışın ve güleç yüzlü bir kız çocuğu olarak fotoğraflanmıştır. 9 Nisan 2009'da 3 kilo 18 gram ağırlığında Kırşehir'de doğan Büşra, isminin anlamının “Sevinçli haber” olduğunu ifade etmektedir. Bu ismi kendisine veren kişinin anneannesi olduğunu da belirten Büşra, anne ve babasından da bahsetmektedir. Annesinin 1980 yılında doğduğunu ifade eden Büşra, annesinin bankada çalıştığını söylemektedir. Babasının ise 1979'da doğduğunu ve lokanta işleten bir esnaf olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Büşra'nın kendisinden 4 yaş küçük bir erkek kardeşi ve kendisinden 3 yaş büyük bir ablası vardır. 10 aylıken yürümeye başladığını söyleyen Büşra, 1 yaşını doldurduğunda kısa cümleler kurmaya başladığını söylemektedir. Bu karakter, 3 yaşına geldiğinde yemeyi kendisi yemeye başlamış ve kardeşi doğduktan bir süre sonra anaokuluna başlamıştır. Ev dışında kutladığı ilk doğum gününü anaokulunda kutlayan Büşra, bir süre sonra Ahi Evran İlkokulu'na başlamıştır. İkinci sınıfa geçtikten bir süre sonra ise Kırşehir'den Antalya'ya gitme mecburiyetinde kalmışlardır. Büşra ve ailesi yaz tatilinde halasının düğününe katılmak üzere Almanya'ya babaannesi ve dedesinin yanına gitmişlerdir. Ve bu seyahatte ilk kez uçağa binme fırsatı yakalamıştır. Antalya'da Dumlupınar İlkokulu'na başlayan Büşra, bir gün okul bahçesinde oynarken düşüp kolunu kırmış fakat buna rağmen derslerden geri kalmamıştır. Bu yıl 4. sınıfa giden Büşra karakteri, okulunu, öğretmenini ve arkadaşlarını çok sevdiğini ifade etmekte ve ileride diş hekimi olmak istemektedir.

Büşra Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

“Kolum iyileşene kadar kalem tutmakta biraz zorlandım ama derslerimden geri kalmadım.” (İSBDK; s. 17).

2.4.9.3. Emre Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise Emre karakteridir. Emre, mavi-kısa tişörtlü bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır.

Küçüklüğünden beri elinden kâğıt ve kalemin düşmediğini ifade eden Emre'nin ilgi alanı otomobil tasarımıdır. Derslerinden arta kalan zamanlarda hayalindeki arabaları çizmek ile meşgul olan Emre, tasarladığı otomobil tasarımlarını çeşitli dergilere göndermektedir. Yaptığı çizimleri yerli ve yabancı tasarımcılar tarafından beğenilen Emre, bu durum karşısında mutlu olduğunu ifade etmektedir. Dünyaca tanınan otomobil tasarımcısı tarafından imzalı bir kitap da hediye alan Emre'nin gelecekteki en büyük hayali meşhur bir tasarımcı olmak ve hayalindeki çizimleri gerçek otomobillere dönüştürmektir.

Emre Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

“Derslerimden fırsat buldukça hayalimdeki arabaların çizimlerini yapıyorum.” (İSBDK; s. 19).

2.4.9.4. Ceyhun Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise Ceyhun karakteridir. Yüzme elbisesi ile fotoğraflanan Ceyhun'un özel ilgi alanı yüzmedir. Yaz tatilinde dedesinin yazlığına geçip orada yüzdüğünü söyleyen Ceyhun, kış mevsiminde ise belediyenin açtığı yüzme kursuna giderek orada yüzdüğünü ifade etmektedir. Ayrıca kendisine yüzme noktasında yardımcı olan kurs öğretmeninin yardımıyla yüzme işini daha da ileriye götürme gayreti içerisinde olan birisidir.

Ceyhun Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

“Kurs öğretmenimin de katkılarıyla her geçen gün daha iyi yüzüyorum.” (İSBDK; s. 20).

2.4.9.5. Zehra Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Zehra Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

“Şimdilik bu eksikimi müzik öğretmenimin yardımıyla gidermeye çalışıyorum.” (İSBDK; s. 20).

2.4.9.6. April Deniz Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

April Deniz Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

“O resmi bitirmek için sabaha kadar uğraşmışım.” (İSBDK; s. 21).

2.4.9.7. Türkiye Ampute Milli Futbol Takımı Oyuncu Karakterlerini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu azim değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Türkiye Ampute Milli Futbol Takımı Oyuncuları Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

“Onlar yaşadıkları olumsuzluklara rağmen en büyük tutkuları olan futboldan vazgeçemediler.” (İSBDK; s. 30).

2.4.9.8. Serçe Kuşları Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu aile birliğine önem verme değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Serçe Kuşları Karakterini Niteleyen Çalışkanlık Değeri

“Çalışkan serçeler yuvanın yapımını birkaç günde tamamladılar.” (İSBDK; s. 71).

Tablo 2. 9: Çalışkanlık Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Çalışkanlık	8	8	İnsan ve hayvan karakterleri kullanılmıştır.	Çabalama ve herhangi bir spor alanında gayret gösterme.

Çalışkanlık değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sekiz karakter üzerinden aktarılmış ve sekiz farklı yerde vurgulanmıştır. Söz konusu kitapta çalışkanlık değeri, “Bilge, Büşra, Emre, Ceyhun, Zehra, April Deniz, Ampute Futbol Oyuncuları ve Serçe Kuşları” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Değer işlenirken insan karakterlerin yanında hayvan karakterlerinden de yararlanılmıştır. İnsan karakterleri içerisinde hem

kadın hem de erkek karakterler kullanılmıştır. Hayvan karakterleri tercih edilirken Serçe kuşları tercih edilmiştir. Çalışkanlık değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok müzik aleti çalmak için çabalama, herhangi bir spor alanında gayret gösterme ve yuva kurmaya çalışma bağlamında ele alınmıştır.

2.4.10. Karakterleri Niteleyen Dayanışma Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.10.1. Büşra Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu çalışkanlık değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Büşra Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri

“Altıncı yaş günümü anaokulunda arkadaşlarımla birlikte kutladım.” (İSBDK; s. 17).

“Yaz tatiline girince hep birlikte Antalya’daki evimize yerleştik. Tatilde halamın düğününe katılmak üzere Almanya’da oturan babaannem ve dedemin yanına gittik.” (İSBDK; s. 17).

“Okul bahçesinde arkadaşlarımla oynarken...” (İSBDK; s. 17).

2.4.10.2. Ayça Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Ayça Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri

“Orada arkadaşlarımla çekişmeli maçlar yapıyorum.” (İSBDK; s. 19).

2.4.10.3. Bilge Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri

“Eskiden ülkemizde oynanan çocuk oyunlarını incelediğimizde bunların çoğunlukla evin dışında, bahçede, sokakta veya boş bir alanda oynandığını görürüz. Bu oyunlar, aynı anda birden fazla çocuğun katıldığı grup oyunlarıdır.” (İSBDK; s. 44).

2.4.10.4. Zeynep Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bilimsellik değerin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Zeynep Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri

“Biz çocukluğumuzda çelik çomak, beştaş, seksek, körebe, saklambaç, yakan top, istop, aç kapıyı bezirgânbaşı, dalye gibi oyunlar oynardık. Salıncakta sallanır, ip atlar, çember çevirir, uçurtma uçururduk.” (İSBDK; s. 44).

2.4.10.5. Hasan Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Hasan karakteridir. Bu karakter beyaz tenli, kısa saçlı ve açık yeşil tişörtlü bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Metinde özelliklerine pek yer verilmeyen bu karakter, babasından çocuk oyunları ile ilgili soru sorarak öğrendiği bazı bilgileri arkadaşlarına anlatma gayreti içerisinde olan birisidir. Bu karakter arkadaşlarına eskiden oynanan çeşitli oyunlar hakkında bilgi vermektedir.

Hasan Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri

“Oyuncu bir kiremit bile olsa yıkmayı başardığı anda takım arkadaşlarıyla birlikte etrafa kaçar. Ebe olan takımın oyuncuları ise topla kendi aralarında paslaşarak kaçanları vurmaya çalışırlar. Bu sırada kaçan oyuncular bir yandan vurulmamaya dikkat ederken diğer yandan kiremitleri tekrar üst üste dizmek için fırsat kollarlar.” (İSBDK; s. 45).

“Saklambaçta oyuncular, aralarında sayışarak bir ebe belirler. Ebe, yüzünü duvara dönerek yüksek sesle saymaya başlar. Bu sırada diğer oyuncular etraftaki uygun yerlere saklanırlar.” (İSBDK; s. 45).

2.4.10.6. Ezgi, Sevgi ve Cemil Karakterlerini Niteleyen Dayanışma Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Ezgi, Sevgi ve Cemil karakterleridir. Bu karakterler, bir gruba ait olmak kazanımı işlenirken tercih edilmişlerdir. Bu karakterlerden birincisi olan Ezgi karakteri; sarışın, çizgili mavi gömlek giymiş ve saçları geriye doğru bağlanmış olan bir kız çocuk olarak fotoğraflanmıştır. İki arkadaşı ile bir araya gelerek “Üreten Çocuk” adını verdikleri bir

topluluk oluşturdıklarını söyleyen Ezgi karakteri, bu topluluk ile amaçlarının bireyleri sadece tüketen değil aynı zamanda üreten bireyler olmaya teşvik etmek olduğunu belirtmektedir. Okuldaki arkadaşlarını bu doğrultuya sevk etmek için çeşitli sloganlar kullandıklarını söyleyen Ezgi karakteri, bu çalışmayla amaçlarının bireyleri teknolojinin esiri durumundan çıkarıp teknolojinin sahipleri durumuna getirmek olduğunu ifade etmektedir. Bu karakter “Üreten Çocuk” adını verdikleri topluluğu kurmalarında, ülkemizde ve dünyamızda yaygınlaşan “Maker (Meykır) Çocuk” denilen hareketin etkili olduğunu söylemektedir. Bu harekete dâhil olan çocukların küçük yaşlardan itibaren el becerilerini geliştirerek ve özgür hayal gücünü kullanarak yeni ürünler icat etmeye çalıştıklarını söyleyen bu karakter, bu tarzdaki çalışmalarla geleceğin teknolojisinde söz sahibi olabileceklerinin altını çizmektedir. Ezgi karakteri, bu çocukların şarj makinelerinin kabloları bozulduğunda yenisini almayıp onu tamir ettiklerini ve onu tamir ederken de “şarj makinesinin kablosunu nasıl kopmaz hale getirebiliriz?” sorularını sorarak yeni yönelimler peşinde olduklarını da vurgulamaktadır. Maker olmanın temelinde bozmak olduğunu vurgulayan bu karakter, bu topluluğa giren çocukların ana sınıfında kâğıttan uçak yaparken ilerleyen zamanlarda bu uçağa motor takarak daha güzel uçurabileceklerini söylemektedir. Yani kısacası “Üreten Çocuk” adını verdikleri topluluğa giren çocuklar, olanla yetinmeyip yeni icatlar peşinde koşmaktadırlar.

Bir gruba mensup olmak kazanımı işlenirken tercih edilen bir diğer karakter ise Sevgi karakteridir. Sevgi karakteri; kumral, mavi yeleğin altına çizgili tişört giymiş, saçları geriye doğru bağlanmış bir kız çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Sevgi karakteri, bu yıl bir köy okulu ile kardeş olduklarını ve bu köy okulu için kermes düzenlediklerini söylemektedir. Kermes düzenleme komitesinde kendisinin de bizzat bulunduğunu ifade eden Sevgi karakteri, müdür yardımcılarının başkanlığında yapılacak olan kermeste; oyuncak, kırtasiye malzemeleri, süs eşyaları, çiçek, top, tişört, takı gibi ürünler ile çeşitli yiyecekler satmayı kararlaştırdıklarını ifade etmektedir. Ayrıca kermes düzenleme komitesinde tiyatro kulübüne mensup bir arkadaşları oldukları için velilere biletli bir tiyatro gösterisi de sunabileceklerini söyleyen bu karakter, yapılan hazırlıklardan sonra kermesi düzenlediklerini ve büyük bir ilgi gördüklerini söylemektedir. Kermesten elde edilen gelir ile kardeş okullarına kışlık giysiler alarak onları ziyaret ettiklerini söyleyen Sevgi karakteri, kardeş okulda bulunan arkadaşları ile

tanışmanın kendilerine büyük bir mutluluk verdiğini ifade etmektedir. Hediyelerini verdikten sonra beraber oyun oynadıklarını ve lezzetli yemekler yediklerini söyleyen bu karakter, kendi okul bültenlerinde yayınlamak üzere fotoğraflar çektiklerini söylemektedir. Ayrıca bu ziyaretlerinin dostluk ve dayanışma duygularını güçlendirdiğini de belirtmektedir. Son olarak bu karakter, kardeş okullarında bulunan arkadaşlarını kendi okullarına davet ettiklerini vurgulamaktadır.

Bir gruba mensup olmak kazanımı işlenirken tercih edilen bir diğer karakter ise Cemil karakteridir. Cemil karakteri; kumral tenli, koyu renkli gömleğin altına beyaz tişört giyen, gülümseyen ve saçlarını sağa doğru tarayan bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Okullarında faaliyet gösteren Okuma Çemberi Topluluğu'nun bir üyesi olduğunu söyleyen bu karakter, bu grubun amacının öğrencilerin seçtikleri bir kitaptan okudukları bölümlerle ilgili yaptıkları bir tartışma etkinliği ortamı oluşturmak olduğunu söylemektedir. Bu suretle öğrencilerde okuma alışkanlığı ve okuduğunu anlama becerisinin geliştiğini söyleyen bu karakter, ayda bir toplanarak bu etkinliği yaptıklarını söylemektedir. Öğretmenlerinin de yardımıyla okunacak kitaplar ve rollerin belirlendiğini söyleyen bu karakter, genellikle sorgulayıcı, lider, ressam, anlatıcı, araştırmacı, sözcük avcısı, karakter ustası, gözlemci ve film eleştirmeni gibi rollerin bulunduğunu ifade etmektedir. Kendi kitaplarını rollerine uygun okuduktan sonra bir araya gelerek tartıştıklarını söyleyen bu karakter, kendi aralarında olan tartışma bittikten sonra kitaplarını diğer gruplara anlattıklarını söylemektedir. En son “Kedilerin Kaybolma Mevsimi” adlı kitabı bu sisteme göre okuduklarını söyleyen bu karakter, yılda en az altı kitap okuduklarını belirtmektedir. Bununla birlikte diğer grupların kitap özetlerini de dinlediklerini söyleyen Cemil karakteri, bu etkinlikle iletişim kurma, ekiple çalışma yapma, kendini ifade etme, bölmeden dinleme ve dinlerken göz temasını sürdürme gibi çeşitli beceriler kazandıklarının da altını çizmektedir.

Ezgi, Sevgi ve Cemil Karakterlerinin Dayanışma Değeri

Ezgi: “Okulumuzda iki arkadaşımınla birlikte “Üreten Çocuk” adını verdiğimiz bir topluluk kurduk. Topluluğumuzun amacı arkadaşlarımızı sadece tüketen değil aynı zamanda üreten bireyler olmaya teşvik etmektir. Biz başlattığımız bu hareketle “Kendi Projeni Yap”, “Kendin Yap”, “Sen de Yap” gibi sloganları kullanarak okulumuz öğrencileri arasında üretme kültürünü yaymak istiyoruz. Böylece toplumumuzda

teknolojiyi sadece kullanan değil üreten, teknolojinin esiri değil sahibi olan insanların çoğalmasına katkıda bulunmayı hedefliyoruz.” (İSBDK; s. 163).

Sevgi: “Bu yıl okulumuz bir köy ilkokulu ile kardeş oldu. Ardından da kardeş okul öğrencileri yararına bir kermes düzenledi. Hazırlıklarımızı tamamladıktan sonra okulumuzda büyük bir kermes düzenledik. İki gün süren kermeste yardımseverlik duygusuyla hareket eden öğrenci arkadaşlarımızdan ve velilerimizden büyük destek gördük. Satışlardan ve tiyatro gösterisinden elde edilen gelire kardeş okuldaki ihtiyacı olan öğrenci arkadaşlarımıza kışlık giysiler aldık. Ayrıca elimizde çeşitli kitapları, satranç ve tangram takımlarıyla birlikte kardeş okulumuzu ziyaret ettik.” (İSBDK; s. 164).

Cemil: “Okulumuzda faaliyet gösteren Okuma Çemberi Topluluğu’nun bir üyesiyim. Okuma Çemberi, öğrencilerin seçtikleri bir kitaptan okudukları bölümlerle ilgili yaptıkları bir tartışma etkinliğidir... Okuma Çemberi etkinliği sürecinde iletişim kurma, ekiple çalışma yapma ve kendimizi ifade etme imkânı buluyoruz.” (İSBDK; s. 165).

2.4.10.7. Hakan Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer ise karakter ise Hakan karakteridir. Bu karakter çocuklara teknolojinin zararlarını öğretmek ve farkındalık oluşturmak için tercih edilmiştir. Hakan karakteri; renkli tişörtlü, gülümseyen bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Hakan; telefon, televizyon ve bilgisayar gibi teknolojik ürünleri kullanırken dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu teknolojik ürünlerin yanlış kullanılması durumunda zarar görülebileceğini dile getiren Hakan karakteri, teknolojik ürünlerin nasıl kullanılması gerektiğini söylemektedir. Bu karakter, teknolojik ürünler nasıl kullanılır, kullanılırken nasıl oturulur, zaman kavramı nasıl değerlendirilir, nasıl kullanılırsa sağlığa zararı en aza iner gibi birçok noktaya dikkat çekmeye çalışmaktadır.

Hakan Karakterini Niteleyen Dayanışma Değeri

“Özellikle gelişme çağında olan bizler, bilgisayara bağımlı kalırsak arkadaşlık ilişkileri kurmakta zorlanırsınız. Arkadaşlarımızla oynamaya zaman bulamaz ve sosyal yönümüzü geliştiremeyiz.” (İSBDK; s. 115).

Tablo 2. 10: Dayanışma Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Dayanışma	9	12	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Birlikte olma, beraber hareket etme, grup ile oyun oynama ve kulübe üye olma.

Dayanışma değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında dokuz karakter üzerinden aktarılmış ve on iki farklı yerde vurgulanmıştır. Dayanışma değeri “Büşra, Ayça, Bilge, Zeynep, Hasan, Ezgi, Sevgi, Cemil ve Hakan” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Dayanışma değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. Karakterler cinsiyete göre dengesiz olacak tarzda seçilmiş ve altı bayan, üç de erkek tercih edilmiştir. Dayanışma değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok birlikte olma, beraber hareket etme, grup ile oyun oynama ve faaliyet gösteren bir kulübe üye olma bağlamında ele alınmıştır.

2.4.11. Karakterleri Niteleyen Duyarlılık Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.11.1. Bilge Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

“Onun yerinde olsaydım okulumuzda açılan resim kursuna katılarak yeteneğimi daha ileriye taşırdım.” (İSBDK; s. 25).

“Düşünsenize onların da bizler gibi evlerin parklarında koşup oynadıkları mahalleleri vardı. Okula gidiyor, öğretmenlerini ve arkadaşlarını çok seviyorlardı. Her biri geleceğe yönelik hayaller kuruyor; öğretmen, mühendis, doktor, sanatçı olmak istiyordu. Oysa şimdi bu hayallerinin çok uzağındaydılar. Ben kendimi onların yerine koyunca içinde bulundukları durumu daha iyi anlıyorum.” (İSBDK; s. 26).

“Kendimi onların yerine koyarak bu insanlara yardımcı olmaya karar verdim.” (İSBDK; s. 27).

“Böyle durumlarla karşılaştığımda bende empati kurup kendimi onların yerine koyuyor ve çok üzülüyorum.” (İSBDK; s. 26).

“Büyüklerimin desteğiyle ilgili kuruluşlara ulaşarak cadde ve sokaklarda engellilerin hayatını kolaylaştıracak düzenlemeler yapılmasını istedim.” (İSBDK; s. 27).

“Kökleri tarihin derinliklerine uzanan Türk milleti zengin bir kültüre sahiptir. Misafire kahve ikram etmek, dinî bayramlarda büyüklerin ellerini öpmek, hastaları ziyaret etmek, sünnet ve düğün törenleri yapmak millî kültür öğelerimizdendir. Ayrıca hepimizin evinde millî kültürümüzü yansıtan eşyalar ve sanat eserleri vardır.” (İSBDK; s. 38).

“Millî kültürümüzü yansıtan öğeleri yalnızca evlerimizde değil çevremizde de görebiliriz. Bunlar mahallemizdeki tarihî bir yapı, şehrimizin meydanındaki bir anıt veya çarşıda, pazarda satılan el işi ürünler olabilir. Millî kültür öğelerimizi görebileceğimiz yerlerden biri de pek çok şehrimizde bulunan etnografya müzeleridir.” (İSBDK; s. 40).

“Millî kültür değerlerimiz içinde bayramlarımızın ayrı bir yeri vardır. Ben bayramları çok seviyorum. Kuzenlerim ve mahalledeki arkadaşlarımla birlikte bayram heyecanını günler öncesinden yaşamaya başlıyoruz.” (İSBDK; s. 43).

“Diğer yandan alışverişlerimizde yerli mal tercih etmeliyiz. Üzerinde “Türk Malı” veya “Made in Turkey” (Türkiye’de Üretilmiştir.) yazıları bulunan ürünleri alarak ülkemiz ekonomisine katkıda bulunmalıyız. Barkod numarası 868 ve 869 ile başlayan ürünlerin Türkiye’de üretildiğini bilmeliyiz.” (İSBDK; s. 135).

2.4.11.2. Efe Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bilimsellik değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Efe Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

“Sahipsiz kedi ve köpeklerin sokaklarda başıboş dolaşmasına, yiyecek bulamamasına ve soğukta üşümesine çok üzülüyorum. Onlara araba çarpma ihtimali beni oldukça endişelendiriyor.” (İSBDK; s. 20).

2.4.11.3. Aslı Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Aslı karakteridir. Bu karakter; gülümseyen ve üzerinde mavi bir elbise olan bir kız çocuğu olarak

fotoğraflanmıştır. Bu karakter, kültürel mirasa merakı olan birisidir. Kitapta bu karaktere ait başka özelliklere yer verilmemiştir.

Aslı Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

“...bu bir kahve değirmenidir. Bizim gençliğimizde neredeyse her evde bir kahve değirmeni vardı. O zamanlar kahve pazardan çekirdek şeklinde alınır, evde kavrulur, daha sonra da bu değirmenlerde elle çekilirdi.” (İSBDK; s. 38).

“Anneannemin ve annemin anlattıklarından öğrendim ki kahve önemli kültür öğelerimizden biridir. Kahve pişirme ve sunuş tarzımız bile kendimize özgüdür. Bu şekilde yapılan kahveye Türk kahvesi denir.” (İSBDK; ss. 38-39).

“Evimizin yatak odasında annemin çeyiz sandığı duruyor. Ceviz ağacından yapılmış, üzeri oymalarla süslenmiş bu sandığa annem çok önem verir. Ona bunun nedenini sorduğumda bana şunları anlattı: “Kızım, genç kızların çeyiz hazırlamaları ve çeyizlerini bu şekilde sandıkta saklamaları Türk kültüründe bir gelenektir.” (İSBDK; s. 39).

“Öğrendiğime göre çeyiz sandığı pek çok geleneği de beraberinde yaşatarak günümüze kadar taşımış. Bunlardan biri olan çeyiz serme geleneğine göre gelinin çeyizi düğünden birkaç gün önce kız evinde sergiye çıkarılmış. Böylece mahalledeki genç kızlar ve kadınlar gelinin çeyizini görürlermiş.” (İSBDK; s. 39).

2.4.11.4. Merve Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Merve karakteridir. Merve karakteri kültürel mirasa duyarlı olan bir karakterdir. Halıları ile meşhur Ispartalı olduğunu söyleyen Merve, Isparta’da bulunan ve kültürel değerleri sunan etnografya müzesini gezdiğini söylemektedir. Bununla birlikte misafirlerini gezdirmek için ikinci kez gezme fırsatını yakaladığını da ifade etmektedir. Burayı gezerken edindiği bilgileri arkadaşlarına sunan Merve, kültürel değerlere duyarlı olma noktasında rol-model olma görevini üstlenmektedir.

Merve Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

“Halı Salonu adı verilen bölümünde meşhur Isparta halılarının yanı sıra ülkemizin çeşitli yerlerinde dokunan halılar sergileniyor. Bunlar arasında Doğu Anadolu, Uşak,

Gördes, Çanakkale, Bergama, Antalya, Nevşehir, Kırşehir, Kayseri ve Konya yörelerine ait halılar yer alıyor.” (İSBDK; s. 40).

“ Halı Salonu’nda Isparta’ya özgü bir ürün olan gül yağının üretiminde kullanılan damıtma kazanı da bulunuyor. Müzedeki bir diğer bölüm Etnografik Eserler Salonu’dur. Burada kız isteme sahnesi, kına gecesi, çalgıcılar ve kına töreninde ikram edilen bulgur aşının hazırlanışı mankenlerle canlandırılmıştır.” (İSBDK; s. 40).

“Etnografik Eserler Salonu’nda Yöröklere ait toprak ev, hamur tahtasında yufka açan Yörök kadını, halı dokuyan genç kız, çıkırıktaki ip eğiren Yörök erkeği gibi öğeler yer almakta. Vitrinlerde ise çeşitli aydınlatma araçları, gülabdanlar, buhurdanlıklar, kadın ve erkek giysileri ile mutfak ve kahve kültürünü yansıtan kap-kacaklara yer verilmiştir.” (İSBDK; s. 40).

2.4.11.5. Mehmet Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Mehmet karakteridir. Mehmet karakteri; mavi kapüşonun altına turuncu bir kazak tercih eden gözlüklü bir erkek çocuğu olarak fotoğraflanmıştır. Mardin’de yaşadığını ifade eden Mehmet, Mardin’in kayalık bir tepenin güney yamacına birbiri üzerinde yükselen teraslar hâlinde inşa edildiğini söylemektedir. Geleneksel Mardin evlerinin ön tarafı güneye baktığını, kuzey yönünde ise yiyeceklerin çabuk bozulmaması için mutfak konumlandırıldığını söyleyen Mehmet, evlerin birbirinin manzarasını kapatmayacak şekilde dizayn edildiğinin de altını çizmektedir. Metinden anlaşılacağı üzere tarihe ve kültürel değerlere duyarlı olan Mehmet, Mardin ve Mardin’de bulunan Kasımiye Medresesi hakkında arkadaşlarına bilgi vermekte ve onları bu noktada duyarlı olmaları gerektiğini söylemektedir.

Mehmet Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

“Zengin ve köklü bir geçmişe sahip olan Mardin’de eski Mardin evlerinin yanı sıra başka tarihî mekânlar da vardır. Bunlardan biri de Kasımiye Medresesi’dir. Bu medreseye yerel tarih çalışması yapmak üzere bir okul gezisi düzenledik.” (İSBDK; s. 41).

“Medrese gezimiz sırasında öğretmenimizin rehberliğinde küçük bir drama etkinliği de gerçekleştirdik. Böylece medresedeki geçmiş yaşantıları canlandırarak

kendimizi burada bulunmuş olan tarihî kişilerin yerine koymaya çalıştık.” (İSBDK; s. 42).

“Kasımiye Medresesi’ni gezerken başta giriş kapısı olmak üzere bu tarihî yapının bazı bölümlerinin tahrip olduğunu gördük. Kültürel mirasımıza karşı duyarlı olmamız gerektiğini bir kez daha düşünerek medreseden ayrıldık.” (İSBDK; s. 42).

2.4.11.6. Serçe Kuşu Karakterlerini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu aile birliğine önem verme değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Serçe Kuşları Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

“Vişne ağacındaki sevimli serçeler hayatıma renk kattı. Onları tanıdıktan sonra kuşlara ve doğaya olan sevgimin daha da arttığını hissettim. Böylece doğadaki varlıklara ve doğal çevreye duyarlı olmamız gerektiğini daha iyi anladım.” (İSBDK; s. 72).

2.4.11.7. Eda Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Eda karakteridir. Bu karakter sarı saçlı, pembe üstlü ve güleç yüzlü birisi şeklinde fotoğraflanmıştır. Trabzon’da yaşadığını ifade eden Eda, bulunduğu yerde en fazla meydana gelen doğal afetin heyelan olduğunu söylemektedir. Heyelanın tanımına, meydana geliş şekline ve sebeplerine değinen Eda’nın bu noktadaki hassasiyeti de gözden kaçmamaktadır.

Eda Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

“Heyelanın zararlarından korunmak için kayma tehlikesi olan yerlere evler yapılmamalıdır.” (İSBDK; s. 83).

2.4.11.8. Özcan Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Özcan karakteridir. Bu karakter siyah kıvrıkcık saçlı, esmer tenli ve pembe tişörtlü birisi şeklinde fotoğraflanmıştır. Bingöl’de yaşadığını ifade eden bu karakter, Bingöl’de en fazla yaşanan doğal afetin çığ olduğunu belirtmektedir. Çığın tanımına ve oluşum nedenlerine de yer veren bu karakter, çığ oluşumunu ve zararlarını en aza indirmek için tavsiyeler de bulunmaktadır.

Özcan Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

“Çığın zararlarından korunmak için kar yağışının fazla olduğu eğimli araziler ağaçlandırılmalıdır. Çığ tehlikesi olan yerlerde perdeleme yapılmalıdır. Buralardan geçerken gürültü çıkarıcı hareketlerden kaçınılmalıdır.” (İSBDK; s. 83).

2.4.11.9. Büşra Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Büşra karakteridir. Bu karakter kumral saçlı, mavi tişörtlü ve güleç yüzlü bir kız çocuğu olarak fotoğraflanmıştır. Rizeli olduğunu belirten Büşra karakteri, yaşadığı yerde yağışın fazla olması nedeniyle doğal afet olarak en fazla sel yaşandığını ifade etmektedir. Yıl boyunca özellikle de ilkbahar aylarında yağışın fazla olması sel ihtimalini arttırdığını söyleyen Büşra karakteri bu konu hakkında duyarlı olunmasını gerektiğini ifade etmektedir.

Büşra Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

“Sel baskınlarını önlemek için özellikle doğal çevreye duyarlı olunmalıdır. Bu amaçla doğal bitki örtüsü özellikle de ormanlar korunmalı, dik yamaçlar teraslanarak eğim azaltılmalı ve akarsu kenarlarına yerleşmeler kurulmamalıdır.” (İSBDK; s. 84).

2.4.11.10. Arda Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Arda karakteridir. Kumral saçlı, beyaz tişörtlü bir erkek çocuğu olarak fotoğraflanan Arda karakteri, Antalya'nın deniz kıyısındaki ilçesi Demre'de yaşadığını ifade etmektedir. Bulunduğu yerde en fazla meydana gelen hava olayının fırtına olduğunu söyleyen Arda, fırtınanın meydana gelme sebeplerini ve sonuçlarını ifade etmektedir. Fırtına meydana geldiğinde orada yaşayan insanlara pek çok zararının olduğunu söyleyen Arda karakteri, bu duruma bazı çözüm önerileri de getirmektedir.

Arda Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

“Fırtınanın zararlarından korunmak için her şeyden önce yapıların sağlam inşa edilmesi gerekir. Diğer yandan erken uyarı sistemleri kurularak ve acil durum planları yapılarak yaklaşan kuvvetli fırtınalara karşı önlemler alınmalıdır.” (İSBDK; s. 84).

2.4.11.11. Esma Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Esma karakteridir. Bu karakter, saçları taralı, pembe-beyaz renkli tişört giyen birisi şeklinde fotoğraflanmıştır. Bu karakter Van'da yaşadığını söylemektedir. Yaşadığı yerin deprem bölgesinde yer aldığını ifade etmektedir. Tarih boyunca Van'da pek çok depremin meydana geldiğini belirten Esma karakteri, en son 2011 yılında büyük bir deprem yaşadıklarından bahs etmektedir. Esma, 2011 yılında yaşanan depremde pek çok mal kaybı ile beraber 644 kişinin hayatını kaybettiğini, 252 kişinin de enkazdan sağ olarak çıkarıldığını söylemektedir.

Esma Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

“...Önceden alacağımız önlemlerle depremin zararlarını en aza indirebilmemiz mümkündür... “Deprem öldürmez, bina öldürür.” diye bir söz vardır. Bu nedenle depremde korunmak için her şeyden önce binalarımızı sağlam zeminlere, depreme dayanıklı biçimde yapmalıyız.” (İSBDK; s. 84).

2.4.11.12. Âdem, Coşkun, Selin ve Nihat Karakterlerini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Âdem, Coşkun Selin ve Nihat karakterleridir. Bu karakterler yaşadıkları bölgelerde ne tür ekonomik faaliyetlerin yapıldığını ifade etmektedirler. Bu karakterlerden birincisi olan Âdem karakteri; kısa saçlı, mavi-siyah renkteki kareli gömleğin altına beyaz bir tişört giyen, sarışın bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Ailesi ile birlikte yaşadığını vurgulayan Âdem karakteri, taş kömürünün yoğun bulunduğu Zonguldak'ta yaşadığını belirtmektedir. Kömürün kendileri için çok önemli olduğunu söyleyen bu karakter, kömüre öneminden dolayı “Kara Elmas” denildiğinin de altını çizmektedir. Kömür doğal madenin hem komşu evler hem de komşu illerin ekonomik faaliyetlerinin başında geldiğini söyleyen Âdem karakteri, bu faaliyetlerin Zonguldak ve çevresinde kentleşmenin ve sanayileşmenin yolunu açtığını belirtmektedir. Babasının bir maden mühendisi olduğunu söyleyen bu karakter, maden mühendislerinin, bulunan madenlerin işletilmeye elverişli olup olmadığına karar verdiklerini belirtmektedir. Âdem karakteri, taş kömürünün kalorisi yüksek olduğu için genellikle demir-çelik fabrikalarında kullanıldığı bilgisini de vermektedir.

İkinci karakter olan Coşkun karakteri; gri tişörtlü, sarışın ve şapkalı bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Fındık tarımının yoğun yapıldığı Ordu ilinin Perşembe ilçesinde yaşadığını söyleyen Coşkun karakteri, bölgede yaklaşık olarak üç yüz bin ailenin fındık üretimiyle uğraştığını belirtmektedir. Fındığın nasıl hasat edildiğiyle ilgili bilgiler de veren Coşkun karakteri, fındık üretiminden elde edilen gelirin genel olarak aile bütçesine yettiğini söylemektedir. Fakat bazı olumsuz hava koşullarında üretimin düştüğünü de belirtmektedir. Fındık üreten çiftçilerin yanı sıra fındık eksperliği yapan meslek gruplarının da bulunduğunu ifade eden Coşkun karakteri, üretilen fındıkların yakın çevrelerinde bulunan fındık kırma ve işleme tesislerinde değerlendirildiğini ifade etmektedir.

Üçüncü karakter olan Selin karakteri; sarı tişört giyen, sarışın ve gülümseyen bir kız çocuğu olarak fotoğraflanmıştır. Ailesi ile birlikte Antalya’da yaşadığını söyleyen Selin karakteri, Antalya’nın tarihî eserleri, sıcak iklimi, kumsalları ve diğer doğal güzellikleriyle önemli bir turizm merkezi olduğunu altını çizmektedir. Turizmin Antalya’da başlıca ekonomik faaliyetler arasında olduğunu söyleyen Selin karakteri, aşçılar, servis elemanları, bahçıvanlar, animatörler, tur operatörleri gibi birçok meslek grubunun bu durumdan istifade ettiğini belirtmektedir. Özellikle turist rehberliğinin revaçta olduğunu söyleyen bu karakter, babasının da bir turist rehberi olduğunu söylemektedir. Antalya ve çevresinde ilgi gören bir diğer meslek grubunun seracılık olduğunu belirten bu karakter, bu bölgelerde hava şartlarının uygunluğu seracılık faaliyetlerine sebep olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bu karakter, seracılık faaliyetleri neticesinde yaz sebzelerinin kış ayında bile yenebildiğini söylemektedir.

Dördüncü karakter olan Nihat karakteri; mavi tişörtlü, sarışın ve gülümseyen bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Bu karakter sanayi tesislerinin yoğun bulunduğu İzmit’te yaşamaktadır. Bu karakter, İzmit’te otomobil, yedek parça, cam, ilaç, kâğıt, lastik, dokuma, beyaz eşya, gübre, makine gibi çeşitli sanayi dallarında üretim yapan çok sayıda sanayi kuruluşu olduğunu belirtmektedir. Yaşadığı bölgede sanayi ve ticaretin yoğun yapılan ekonomik faaliyetler arasında olduğunu söyleyen bu karakter, bulunduğu bu bölgenin nüfus olarak da yoğun olduğunu ifade etmektedir. Bunun bir sonucu olarak tüketimin de diğer bölgelere oranla daha fazla olduğunun da altını çizmektedir.

Âdem, Coşkun, Selin ve Nihat Karakterlerinin Duyarlılık Değeri

Âdem: “Zonguldak’ta yaşıyorum. Buralarda kara elmas olarak bilinen taş kömürü biz Zonguldaklılar için çok önemlidir. İlimizde benim ailem de dâhil olmak üzere binlerce aile geçimini bu doğal kaynaktan sağlıyor.” (İSBDK; s. 127).

Coşkun: “Ben ülkemizde fındık tarımının en yaygın olduğu yerlerden biri olan Ordu ilimizin Perşembe ilçesinde yaşıyorum. Bölgemizde fındık üretimiyle uğraşan, aralarında benim ailemin de olduğu 300 bin aile bulunmaktadır.” (İSBDK; s. 128).

Selin: “Antalya’da yaşıyoruz. İlimiz tarihî eserleri, sıcak iklimi, kumsalları ve diğer doğal güzellikleriyle önemli bir turizm merkezidir. Antalya’ya gelen turistler genellikle otellerde ve tatil köylerinde konaklarlar.” (İSBDK; s. 129).

Nihat: “İzmit’te yaşıyorum. İzmit’te petrol rafinerisi ve petrokimya tesislerinin dışında çeşitli sanayi dallarında üretim yapan çok sayıda sanayi kuruluşu vardır. Bunlar otomobil, yedek parça, cam, ilaç, kâğıt, lastik, dokuma, beyaz eşya, gübre, makine ve gıda maddeleri üreten fabrikalardır.” (İSBDK; s. 130).

2.4.11.13. Yasin Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Yasin karakteridir. Yasin karakteri; gülümseyen, pembe gömleğin altına beyaz tişört giyen bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Bu karakter, herhangi bir ürün alınırken fiş, fatura ve garanti belgesinin alınmasının öneminden bahs etmektedir. Alışverişlerden sonra fişlerin alınmaması durumunda devletin vergi gelirlerine olumsuz yönde etkisi olduğunu vurgulayan Yasin karakteri, alacağımız ürünlerde garanti belgesi alınmasının öneminden de bahs etmektedir. Garanti belgesi alınması durumunda ürünlerde meydana gelen sorunların satıcı firma tarafından giderileceğini söyleyen Yasin karakteri, bu noktada satıcı firma ile anlaşmazlık durumunda tüketicinin “Tüketici Sorunları Hakem Heyetine” başvurması gerektiğini vurgulamaktadır. Reklamların etkisinde kalınmaması gerektiğini söyleyen bu karakter, pahalı ürünlerin yetkili satıcılardan alınması, alınan ürünlerin etiketlerinin mutlaka incelenmesi ve sağlığa zararlı maddeler kullanıldığı takdirde alınmaması gerektiğinin altını çizmektedir.

Yasin Karakterini Niteleyen Duyarlılık Değeri

“Çünkü alışveriş sonrasında alacağımız belgenin üzerindeki miktar yazar kasa aracılığıyla kayıtlara geçer. Devlet de bu kayıtlar üzerinden vergi toplar. Fiş veya fatura alınmadığında ise satış işlemi kayıtlara geçmez. Bu da devlete ödenmesi gereken paranın satıcının kasasında kalması ve vergi gelirlerinin azalması anlamına gelir.” (İSBDK; s. 136).

2.4.11.14. Ülke Karakterlerini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Ülke karakterleridir. Ülke ve ülkelerin özelliklerinden bahs edilerek çeşitli kazanım ve değerler aşılacak istenmiştir. Yedinci ünite de toplamda yirmi tane ülke ele alınmıştır. Bu ülkelerden bazılarını ayrıntılı bir şekilde bahs edilmişken bazılarını ise yüzeysel olarak (sadece belirgin özelliklerine) değinilmiştir. Ele alınan ülkelerin isimleri sırasıyla şu şekildedir; Finlandiya, Ürdün, Bulgaristan, Yunanistan, Nahcivan, Gürcistan, Ermenistan, İran, Irak, Suriye, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Macaristan, Japonya, Tayland ve Çin’dir. Finlandiya ve Ürdün ülkelerine “Ülkeleri Tanıyalım” başlığı altında; Bulgaristan, Yunanistan, Nahcivan, Gürcistan, Ermenistan, İran, Irak ve Suriye ülkelerine “Komşularımız” başlığı altında; Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan ülkelerine “Türk Cumhuriyetleri” başlığı altında; Macaristan, Japonya, Tayland ve Çin ülkelerine ise “Farklı Kültürler” başlığı altında işlenmiştir. İsimleri sayılan ülkelerin başkentlerine, haritadaki yerlerine, nüfuslarına, komşu ülkelerine, fiziki özelliklerine, milli dillerine, ülkelerin geçim kaynaklarına, ülkelerin en dikkat çekici özelliklerine, yıllık sıcaklık değerlerine, ülke insanların sevdiği yiyecekler, ülke insanların kişilik özelliklerine ve eğitim metotlarına değinilmiştir. Değerler eğitimi açısından bakıldığında kitapta ismi geçen ülke ve özelliklerine değinilmesinin temel amacı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndan da anlaşılacağı üzere “kültürel mirasa duyarlılık ve saygı” değerlerini aşılaktır.

Ülke Karakterlerini Niteleyen Duyarlılık Değeri

Finlandiya: “Fin eğitimindeki en ilgi çekici uygulamalardan biri çocukların ineklere ve köpeklere kitap okumasıdır. Çocuklar ellerindeki kitaplarla hayvanların

yanına gidiyor ve kitaplarını okumaya başlıyorlar. Onlar da çocukları ilgiyle dinliyor.”(İSBDK; s. 175).

Ürdün: “Ürdün’e özgü hediyelik eşyaların başında Lut Gölü’nden elde edilen sabun ve cilt bakım ürünleri gelir. Ülkeyi ziyaret edenler rengârenk yöresel kıyafetlere, çeşitli esanslara ve içi kum dolu vazolara da ilgi göstermektedir.” (İSBDK; s. 176).

Türkiye: “Ülkemiz başta siyasi, askerî ve ekonomik konular olmak üzere her alanda bu Türk devletini desteklemektedir.” (İSBDK; s. 187).

Tablo 2. 11: Duyarlılık Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Duyarlılık	17	34	İnsan, hayvan ve ülke karakterleri kullanılmıştır.	Empati kurma, milli kültüre karşı duyarlı olma, hayvanlara ve doğaya karşı duyarlı olma.

Duyarlılık değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında on yedi karakter üzerinden aktarılmış ve otuz dört farklı yerde vurgulanmıştır. Duyarlılık değeri “Bilge, Efe, Aslı, Merve, Mehmet, Serçe Kuşları, Eda, Özcan, Büşra, Arda, Esmâ, Âdem, Coşkun, Selin, Nihat, Yasin ve Ülke” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Duyarlılık değeri işlenirken insan karakterlerinin yanında hayvan karakterleri ile ülke karakterlerine de yer verilmiştir. Karakterler cinsiyete göre eşit olacak tarzda seçilmiş ve yedi kız öğrenci, sekiz de erkek öğrenci tercih edilmiştir. Hayvan karakteri olarak serçe kuşları tercih edilmiştir. Bunun yanında ülke karakterlerine de yer verilerek karakter çeşitliliğine gidilmiştir. İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en çok vurgulanan değer duyarlılık değeri olduğu görülmüştür. Duyarlılık değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok empati kurma, engelli insanlara karşı hassas olma, milli kültüre karşı duyarlı olma, alışveriş yaparken yerli mallarını tercih etme, hayvanlara karşı duyarlı olma, tarihi eserlere karşı duyarlı olma ve doğaya karşı duyarlı olma bağlamında ele alınmıştır.

2.4.12. Karakterleri Niteleyen Dürüstlük Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.12.1. Bilge Karakterini Niteleyen Dürüstlük Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Dürüstlük Değeri

“Ancak bu konuda Yağmur kadar yetenekli olmadığını görüyorum.” (İSBDK; s. 25).

“Öğretmenim de iyi bir müzik kulağına sahip olduğumu söyleyerek beni doğruluyor.” (İSBDK; s. 25).

2.4.12.2. Zehra Dürüstlük Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Zehra Karakterini Niteleyen Dürüstlük Değeri

“Kemanı daha iyi çalabilmek için daha fazla nota bilgisine ihtiyacım olduğunu biliyorum.” (İSBDK; s. 20).

Tablo 2. 12: Dürüstlük Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Dürüstlük	2	3	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Kişisel eksiklikleri görmek ve başkasının güzelliklerini söylemek.

Dürüstlük değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında iki karakter üzerinden aktarılmış ve üç farklı yerde vurgulanmıştır. Dürüstlük değeri “Bilge ve Zehra” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Dürüstlük değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. Karakterler cinsiyete göre eşit olacak tarzda seçilmemiş olup sadece iki bayan karakter kullanılmıştır. Dürüstlük değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok kendi eksikliklerini görmek ve başkasının güzelliklerini aktarmak bağlamında ele alınmıştır.

2.4.13. Karakterleri Niteleyen Estetik Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.13.1. Carlos Tiskar Karakterini Niteleyen Estetik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Carlos Tiskar Karakterini Niteleyen Estetik Değeri

“Sınıf arkadaşlarımdan hepsi klasik tarzda döşenmiş evlerde otururken biz modern görünüme sahip bir evde yaşıyorduk. Mobilyalarımız, duvar kâğıtlarımız hep modern tarzdaydı.” (İSBDK; s. 24).

2.4.13.2. Mardin Evleri ve Kasımiye Medresesi Karakterini Niteleyen Estetik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bilimsellik değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Mardin Evleri ve Kasımiye Medresesi Karakterini Niteleyen Estetik Değeri

“Mardin evlerinin dış cephelerinde sütunlar, kapılar, pencereler ve cumba adı verilen çıkıntılar vardır. Evlerin dış duvarlarında dikkat çeken önemli ayrıntılardan biri de taş süslemelerdir. Oya gibi işlenmiş bu süslemelerde en çok üzüm salkımı, güvercin, lale ve karanfil motifleri kullanılmıştır.” (İSBDK; s. 42).

2.4.13.3. Hasan Karakterini Niteleyen Estetik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu dayanışma değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Hasan Karakterini Niteleyen Estetik Değeri

“Aşık kemikleri çeşitli kök boylarıyla boyanır ve ortalarına kurşun dökülerek ağırlaştırılmış.” (İSBDK; s. 45).

Tablo 2. 13: Estetik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Estetik	3	3	İnsan ve cansız varlık karakterleri kullanılmıştır.	Modern eşyalar ve süslü-sanatlı tarihi mekânlar.

Estetik değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında üç karakter üzerinden aktarılmış ve üç farklı yerde vurgulanmıştır. Estetik değeri “Carlos Tiscar, Mardin Evleri-Kasımiye Medresesi ve Hasan” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Estetik değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmemiştir. Bunun yanında cansız varlık karakterlerinden de yararlanılmıştır. İnsan karakteri seçilirken sadece erkek karakterler tercih edilmiştir. Estetik değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok modern eşyalar ve süslü-sanatlı tarihi mekânlar bağlamında ele alınmıştır.

2.4.14. Karakterleri Niteleyen Mutluluk Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.14.1. Bilge Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

“Bu nedenle hepimiz onlara teşekkür etmeliyiz.” (İSBDK; s. 30).

“Gittiğim her evde bana verilen şeker, mendil ya da harçlıklarla mutlu olurum.” (İSBDK; s. 43).

2.4.14.2. Emre Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu çalışkanlık değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Emre Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

“Çizimlerimi beğenen yerli ve yabancı otomobil tasarımcılarından teşvik edici mektuplar aldığımnda çok mutlu oluyorum.” (İSBDK; s. 19).

2.4.14.3. Yürüme Engelli Kadın Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu azim değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Yürüme Engelli Kadın Karakterini Niteleyen Mutluluk Değeri

“Teklifimi gülümseyerek karşıladı.” (İSBDK; s. 27).

“O da bana teşekkür etti.” (İSBDK; s. 27).

Tablo 2. 14: Mutluluk Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Mutluluk	3	5	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Teşekkür etme, memnun olma ve sevinme.

Mutluluk değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında üç karakter üzerinden aktarılmış ve beş farklı yerde vurgulanmıştır. Mutluluk değeri “Bilge, Emre ve Yürüme Engelli Kadın” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Mutluluk değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. Karakterler cinsiyete göre eşit olacak tarzda seçilmemiş ve iki bayan, bir tane de erkek karakter tercih edilmiştir. Mutluluk değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok teşekkür etme, verilen hediyeden memnun olma ve emeklerin karşılığı alındığında sevinme bağlamında ele alınmıştır.

2.4.15. Karakterleri Niteleyen Özgünlük Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.15.1. Bilge Karakterini Niteleyen Özgünlük Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Özgünlük Değeri

“Yeni kimlik kartımızı aldık. Artık bütün resmi işlemlerimizde nüfus cüzdanımıza göre daha güvenli ve taklit edilemeyecek olan yeni kimliğimizi kullanacağız.” (İSBDK; s. 12).

2.4.15.2. Emre Karakterini Niteleyen Özgünlük Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu çalışkanlık değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Emre Karakterini Niteleyen Özgünlük Değeri

“Gelecekte ben de onun gibi ünlü bir tasarımcı olmak ve çizimlerimin gerçek otomobillere dönüştüğünü görmek istiyorum.” (İSBDK; s. 19).

2.4.15.3. April Deniz Karakterini Niteleyen Özgünlük Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

April Deniz Karakterini Niteleyen Özgünlük Değeri

“Bir gün ağaçları mor renkli yaptım. O gün bir resim öğretmeni “Ağaçlar hiç mor olur mu?” dedi. Ben de “Hayalimdeki ağaçlar mor .”dedim.” (İSBDK; s. 21).

“Öğretmenim hiç istemediğim şekilde resmin bir yerini boyadı. Eve geldiğimde o boyayı çıkarıncaya kadar çok uğraştım. Yaptığım hiçbir çalışmaya müdahale edilmesini istemem. Bir resim yapmışsam o her şeyi ile bana ait olmalı.” (İSBDK; s. 21).

Tablo 2. 15: Özgünlük Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Özgünlük	3	4	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Taklitten uzat olma ve kendine özgü olma.

Özgünlük değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında üç karakter üzerinden aktarılmış ve dört farklı yerde vurgulanmıştır. Özgünlük değeri “Bilge, Emre ve April Deniz” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Özgünlük değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. Karakterler cinsiyete göre eşit olacak tarzda seçilmemiş ve iki bayan, bir tane de erkek karakter tercih edilmiştir. Özgünlük değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok taklitten uzat olma, kendine özgü olma ve yapılan işin özgün olması bağlamında ele alınmıştır.

2.4.16. Karakterleri Niteleyen Özgürlük Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.16.1. Fatih Karakterini Niteleyen Özgürlük Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Fatih Karakterini Niteleyen Özgürlük Değeri

“Çocuk hakları deyince aklıma, düşüncelerimi özgürce söyleyebilmem geliyor... Oysa ailemizi ilgilendiren kararlar alınırken bizler söz sahibi olmak ve düşüncelerimizi anlatmak istiyoruz.” (İSBDK; s.154).

2.4.16.2. Eda Karakterini Niteleyen Özgürlük Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Eda Karakterini Niteleyen Özgürlük Değeri

“Ayrıca her çocuk yaşına uygun eğlenme etkinliklerinde bulunmalı, kültür ve sanat hayatına özgürce katılmalıdır.” (İSBDK; s.155).

2.4.16.3. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Özgürlük Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bağımsızlık değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Özgürlük Değeri

“Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir.” (İSBDK; s. 167).

2.4.16.3. 15 Temmuz Kahramanları Karakterini Niteleyen Özgürlük Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bağımsızlık değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

15 Temmuz Kahramanları Karakterini Niteleyen Özgürlük Değeri

“Ülkemizin bağımsızlığını ve bireysel özgürlüklerimizi 15 Temmuz’da darbecilere karşı cesaretle direnenlere borçlu olduğumuzu unutmamalıyız.” (İSBDK; s. 169).

Tablo 2. 16: Özgürlük Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Özgürlük	4	4	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Fikir özgürlüğü, etkinliklere özgür katılma ve hür olma.

Özgürlük değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında dört karakter üzerinden aktarılmış ve dört farklı yerde vurgulanmıştır. Özgürlük değeri “Fatih, Eda, Mustafa Kemal Atatürk, 15 Temmuz Kahramanları” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Özgürlük değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. Karakterler cinsiyete göre eşit olacak tarzda seçilmemiş olup daha çok erkek karakterler tercih edilmiştir. Özgürlük değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok fikir özgürlüğü, etkinliklere özgür katılma, hür olma, kişisel ve kitlesel özgürlük bağlamında ele alınmıştır.

2.4.17. Karakterleri Niteleyen Sabır Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.17.1. Serçe Kuşu Karakterlerini Niteleyen Sabır Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu aile birliğine önem verme değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Serçe Kuşları Karakterini Niteleyen Sabır Değeri

“Onun bir anne adayı olduğundan emindim. Yumurtlamıştı ve şimdi de sabırla yavrularının yumurtadan çıkacağı günü bekliyordu.” (İSBDK; s.71).

2.4.17.2. Thomas Edison Karakterini Niteleyen Sabır Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bilimsellik değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Thomas Edison Karakterini Niteleyen Sabır Değeri

“Edison defalarca başarısızlığa uğramasına rağmen denemelerinden vazgeçmedi. Bu sabırlı çalışmalarının sonunda da karbon teli kullandığı, uzun süre yanan, yüksek verimli lambayı üretti.” (İSBDK; s. 104).

2.4.17.3. George Mestral Karakterini Niteleyen Sabır Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bilimsellik değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

George Mestral Karakterini Niteleyen Sabır Değeri

“Sabırla sürdürdüğü çalışmalarının sonucunda biri kancalı diğeri ilmekli iki şerit üretmeyi başararak 1955 yılında cırt cırtın patentini alır.” (İSBDK; s. 110).

Tablo 2. 17: Sabır Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Sabır	3	3	İnsan ve hayvan karakterleri kullanılmıştır.	Sabırla bekleme ve tekrar tekrar deneme.

Sabır değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında üç karakter üzerinden aktarılmış ve üç farklı yerde vurgulanmıştır. Sabır değeri “Serçe Kuşları, Thomas Edison, George Mestral” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Sabır değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmemiş olup hayvan karakterlere de yer verilmiştir. Karakterler cinsiyete göre eşit olacak tarzda seçilmemiş olup sadece erkek karakterler tercih edilmiştir. Sabır değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok bir işin sonucunu sabırla bekleme, tekrar tekrar deneme ve çabuk vazgeçmeme bağlamında ele alınmıştır.

2.4.18. Karakterleri Niteleyen Sağlık Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.18.1. Ahmet ve Ahmet’in Annesi Karakterlerini Niteleyen Sağlık Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğeri ise karakter ise Ahmet ve Ahmet’in Annesi karakterleridir. Bu karakterler, “Bir ürün nasıl alınır? Ürün alınırken nelere dikkat edilir? sorularının cevabı verilirken tercih edilmiş olan karakterlerdir. Bu karakterlerden olan Ahmet; kısa saçlı, esmer, kısa kollu beyaz gömlek giyen bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Annesi ise; kot ceketli, saat takan, güler yüzlü bir kadın olarak fotoğraflanmıştır. Bir pazar günü annesi ile birlikte alış verişe çıkmaya hazırlanan Ahmet, ilk önce alacakları ürünlerin listesini hazırlamaktadır. Ahmet, ardından annesinden de müsaade alarak kendi ihtiyaç duyduğu ürünleri de listenin

sonuna ekler. Markette annesi ile birlikte evde listeye yazdıkları ürünleri alan Ahmet, bir yandan da annesinden bir ürün alınırken nelere dikkat edilmesi gerektiğini öğrenmeye çalışmaktadır. Annesi oğlu Ahmet'i "Ürün alınırken temizliğe ve sağlığa önem vermesi, sebze ve meyve alınırken tazeliğe ve temizliğe dikkat etmesi, ürünlerin son kullanım tarihlerine bakması, ürünleri diğer marketlerde bulunan ürünlerle kıyaslaması -fiyatlarını karşılaştırması- ve eğer herhangi bir haksızlığa uğrarsa hakkını alması gerektiği" gibi çeşitli noktalardan bilgilendirmektedir. Aynı zamanda bu bilgileri öğretmeninden de öğrendiğini söyleyen Ahmet, ürünlerin "İçindekiler Kısımına" ve "Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının izni ile TSE damgasının" olup olmadığına dikkat edilmesinin önemini vurgulamaktadır.

Ahmet ve Ahmet'in Annesi Karakterlerini Niteleyen Sağlık Değeri

"Oğlum, temizliğe ve sağlıklı olmaya önem vermeliyiz. Bu nedenle sebze, meyve gibi gıdaları alırken bunların tazeliğine ve temizliğine dikkat etmeliyiz." (İSBDK; s.135).

2.4.18.2. Şevval Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Şevval Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri

"...sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşamak en doğal hakkımızdır." (İSBDK; s.154).

2.4.18.3. Caner Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bilimsellik değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Caner Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri

"Hastalıkların teşhisinde stetoskop, tansiyon aleti, endoskop kamera vb. ile röntgen, tomografi, ultrason, MR vb. cihazlardan yararlanılır." (İSBDK; s. 97).

2.4.18.4. Duru Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Duru Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri

“Çocukların barınacak bir yer bulamayıp sokakta kalmaları ve yeterince beslenememeleri gerçekten çok üzücü bir durum. Oysa her çocuğun beslenme, hastalıklara karşı aşılama ve nitelikli sağlık hizmeti alma hakkı vardır.” (İSBDK; s.155).

2.4.18.5. Batuhan Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Batuhan Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri

“...engelli çocuklar devletin de desteğiyle özel bakımdan yararlanma hakkına sahiptir... Devlet çocukların kişiliklerini, zihinsel ve bedensel yeteneklerini geliştirme hakkını gözetir.” (İSBDK; s. 156).

2.4.18.6. İsimli Karakteri Niteleyen Sağlık Değeri

Kitapta bu karakterin özelliklerine yer verilmemiştir

İsimli Karakteri Niteleyen Sağlık Değeri

“Başka bir deyişle sağlıklı biçimde hayatta kalabilmemiz su içmemize, yemek yememize ve olumsuz hava şartlarından korunmamıza bağlıdır.” (İSBDK; s. 122).

2.4.18.7. Hakan Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu dayanışma değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Hakan Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri

“Ancak birçoğumuz bu harika araçları yanlış kullanarak farkında olmadan sağlığınıza zarar veriyoruz... Uzun süre bilgisayar başında oturmak baş, göz ve kulak ağrısı; baş dönmesi, kan basıncında yükselme, sinirlilik ve yorgunluk yapabilir. Ayrıca omuz ve boyun tutulmaları ile bel ağrısına da neden olabilir.” (İSBDK; s. 115).

2.4.18.8. Yasin Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu duyarlılık değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Yasin Karakterini Niteleyen Sağlık Değeri

“Bu ürünlerin etiketlerini mutlaka incelemeliyiz ve sağlığa zararlı malzemelerden yapılıp yapılmadıklarına bakmalıyız.” (İSBDK; s. 136).

Tablo 2. 18: Sağlık Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Sağlık	9	8	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Temizlik, yiyeceklerin tazeliği, sağlıklı bir çevrede yaşama, iyi beslenme ve hastalıklara karşı aşılama.

Sağlık değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında dokuz karakter üzerinden aktarılmış ve sekiz farklı yerde vurgulanmıştır. Sağlık değeri “Ahmet ve Ahmet’in Annesi, Şevval, Caner, Duru, Batuhan, İsimsiz Karakter, Hakan ve Yasin” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Sağlık değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. Karakterler cinsiyete göre eşit olacak tarzda seçilmemiş olup daha çok erkek karakterler tercih edilmiştir. Sağlık değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok temizlik, yiyeceklerin tazeliği, sağlıklı bir çevrede yaşama, iyi beslenme, hastalıklara karşı aşılama, nitelikli sağlık hizmeti alma, olumsuz hava şartlarından korunma ve ürünlerin etiketlerini inceleme bağlamında ele alınmıştır.

2.4.19. Karakterleri Niteleyen Saygı Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.19.1. Bilge Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

“Çevrenizdeki insanları incelediğinizde de her birinin dış görünüşü ve davranışlarıyla diğerlerinden ayrıldığını fark edersiniz. Geçmişte yaşayan insanlar da dâhil olmak üzere bu insanların hepsi biriciktir.” (İSBDK; s. 11).

“İnsanlar fiziksel özellikleriyle olduğu kadar ilgi alanları ile de başkalarından ayrılırlar. Ailenizdeki, okulunuzdaki ve yakın çevrenizdeki insanların ilgi alanlarının farklı farklı olduğunu görürsünüz.” (İSBDK; s. 19).

“İnsanlar yetenekleri, beğenileri ve kişilik özellikleri ile de diğer insanlara göre farklılık gösterirler. Bu farklılıkların kişisel özelliklerimizden ve beğenilerimizden kaynaklandığını bilmeli ve bunu doğal karşılamalıyız.” (İSBDK; s. 25).

“Renkler gibi toplumu meydana getiren insanlar da farklı farklıdır. Kimi insanlar çok hareketli iken kimileri çok sakin...” (İSBDK; s. 28).

“İnsanlar karakterleriyle olduğu gibi duygu ve düşünceleri ile de birbirinden ayrılırlar. Farklı hobilerle ilgilendikleri gibi farklı spor kulüplerinin taraftarları da olabilirler. Farklı görüşleri savunup değişik hayat tarzlarını benimseyebilirler. Bu çeşitlilik doğal karşılanmalı ve bir zenginlik olarak görülmelidir.” (İSBDK; s. 28).

“Her insan saygıya değer bir varlıktır. Bu nedenle insanların farklılıkları bir ayrışma ve baskı nedeni haline getirilmemelidir. Hiçbir insan farklılıkları nedeniyle suçlanma, dışlanma alay ve aşağılanmayla karşı karşıya bırakılmamalıdır..” (İSBDK; s. 29).

“Ayrıca onların ve bütün engellilerin farklılıklarına saygılı olmalıyız.” (İSBDK; s. 30).

“Bayramlar akrabalarımıza ve çevremizdeki insanlara karşı olan sevgimizi ve saygımızı göstermemize fırsat sunar.” (İSBDK; s. 43).

“Bayramlarda küçükler büyüklerin ellerinden öperken büyükler de onlara çeşitli hediyeler verirler. Bu güzel geleneklerimiz aile bireyleri arasındaki saygıyı, aile birliğini ve akrabalık bağlarını güçlendirir.” (İSBDK; s. 43).

“Bu manzaraları gördüğümüzde “Rahat rahat kaşıkla yemek varken neden böyle yiyorlar?” diye sorabiliriz. Ancak böyle sorular sormak yerine bu yeme şeklinin insanlığın kültürel mirasının bir parçası olduğunu düşünüp o kültürlere saygı duymalıyız.” (İSBDK; s. 194).

“Ülkeler arasındaki farklılıklar ayrışma, dayatma ve çatışma nedeni değil birer zenginlik kaynağı ve ilerleme aracı olarak görülmelidir. İnsan kendisinden farklı olana saygılı olursa karşısındaki de ona saygı duyar. Aksi hâlde aynı karşılığı alır ve karşılıklı saygı yerini çatışmaya bırakır.” (İSBDK; s. 194).

“Farklılıklara saygı gösterildiği ölçüde insanlar arasındaki düşmanlık duyguları ve ön yargılar ortadan kalkar. Böylece barışın ve sevginin hâkim olduğu, insan onurunu yücelten bir dünya kurulur.” (İSBDK; s. 194).

2.4.19.2. Mardin Evleri ve Kasımiye Medresesi Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bilimsellik değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Mardin Evleri ve Kasımiye Medresesi Karakterini Niteleyen Saygı Değeri

“Ayrıca hiçbir evin diğerinin manzarasını kapatmamasına dikkat edilmiştir. Bu durum, Kültürümüzde komşuluk hakkına ne kadar saygı gösterildiğinin bir kanıtıdır.” (İSBDK; s. 41).

“Medresenin en dikkat çekici özelliklerinden biri yüksekliği bir metreden biraz fazla olan derslik kapılarıydı. Öğretmenimiz bunun nedeninin öğrencinin hocasının huzuruna girerken başını öne eğmesini sağlamak olduğunu söyledi.” (İSBDK; s. 42).

2.4.19.3. Ülke Karakterleri Üzerinden Saygı Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu duyarlılık değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Ülke Karakterlerini Niteleyen Saygı Değeri

Macaristan: “Macaristan’da en çok rastlanan erkek isimlerinden biri sultan anlamına gelen “Zoltan”dır. Osmanlı Dönemi’nden kalan bu ismin yanı sıra “İmre” ve “Attila” da yaygın olarak kullanılan isimlerdendir... Bu festivallerden en ilginç her yıl ocak ve şubat aylarında düzenlenen Budapeşte Uluslararası Sirk Festivali’dir. Mutfaklarıyla gurur duyan Macarların dünyaca ünlü yemeği gulaştır... Macaristan’a özgü yemekler olan paprika soslu tavuk ve paprikalı balık çorbası en sevilen yemekler arasındadır. Macar mutfağının değişmez lezzetlerinden biri de kahvaltılarda bile tüketilen turşudur... Davet edildiğiniz eve çiçek veya çikolata gibi hediyeler götürmeniz beklenir ve bu oldukça nazik bir hareket olarak kabul edilir. Ayrıca eve ayakkabı ile girmek uygun bir davranış olarak görülmez. ” (İSBDK; ss. 188-189-190).

Japonya: “Japon yemeklerinin çoğu çiğ veya az pişmiş şekilde yenir. Meyveler ise kızartılarak tüketilir. Japon mutfağında aşırı baharatlı, tuzlu yemeklerle tatlıya rastlanmaz. Japonlar yemek yerken çatal, kaşık ve bıçak yerine çubukları kullanırlar. Çorbaları ise doğrudan doğruya kâseden içerler.” (İSBDK; ss. 191-192).

İskoçya: “İskoçya’da sadece erkeklerin giydiği yöresel kıyafete “kilt” adı verilir. Kiltin yanında ceket, yelek uzun çorap ve küçük çanta kullanılır.” (İSBDK; s. 193).

Hindistan: “Hintliler kıyafet olarak genellikle omuzlardan başlayıp ayaklara doğru sardıkları, Hindistan sarisi denilen dikişsiz kumaşları kullanırlar.” (İSBDK; s. 193).

Şili: “Şili’de elle hiçbir şey yenmez, masadaki bütün yiyecekler için her zaman çatal bıçak kullanılır.” (İSBDK; s. 194).

İngiltere: “İngiltere’de yemek servisinin masada oturan kişinin solundan yapılması bir gelenektir. Bu ülkede sağdan servis yapmak görgüsüzlük sayılır.” (İSBDK; s. 194).

Hindistan: “Hindistan’da sol elle yemek yemek hatta tabağa bile sol elle dokunmak görgü kurallarına aykırı bir hareket olarak kabul edilir.” (İSBDK; s. 194).

Tayland: “Taylandlılar selamlaşırken avuç içlerini birleştirir ve başparmaklarını çenelerine doğru yaklaşıtırlar. Bu arada diğer parmak uçları alınlarına değecek şekilde başlarını öne doğru eğerler.” (İSBDK; s. 195).

Çin: “Çin’in Tibet bölgesinde karşılıklı olarak dil çıkarmak oldukça kibar bir selamlaşmadır.” (İSBDK; s. 195).

Tablo 2. 19: Saygı Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Saygı	3	26	İnsan, cansız varlık ve ülke karakterleri kullanılmıştır.	Fiziksel özelliklere saygı, ilgi alanlarına saygı ve farklılıklara saygı.

Saygı değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında üç karakter üzerinden aktarılmış ve yirmi altı farklı yerde vurgulanmıştır. Saygı değeri “Bilge, Mardin Evleri-Kasımiye Medresesi ve Ülke” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Saygı değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmemiştir. Bunun yanında cansız varlık ve

ülke karakterlerine de yer verilerek karakter çeşitliliğine gidilmiştir. Karakterler çeşitliliğe göre eşit olacak tarzda seçilmiştir. Saygı, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en çok vurgulanan üçüncü değerdir. Saygı değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok fiziksel özelliklere saygı, ilgi alanlarına saygı, farklılıklara saygı, engellilere saygı, büyüklere saygı, farklı kültürlere saygı, komşu hakkına saygı ve öğreticiye saygı bağlamında ele alınmıştır.

2.4.20. Karakterleri Niteleyen Sevgi Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.20.1. Bilge Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“Ben sade bir tasarıma ve kullanışlı boyutlara sahip yeni kimlik kartımı çok sevdim.” (İSBDK; s. 15).

2.4.20.2. Büşra Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu çalışkanlık değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Büşra Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“Okulumu, öğretmenimi ve arkadaşlarımı çok seviyorum.” (İSBDK; s. 17).

2.4.20.3. Ayça Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu çalışkanlık değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Ayça Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“Satranç oynamayı çok seviyorum.” (İSBDK; s. 19).

2.4.20.4. Koray Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise Koray isimli karakterdir. Bordo kazak giyen Koray, fotoğraf çekmeyi sevmekte ve çekildiği fotoğrafta da elinde fotoğraf makinesi bulunmaktadır. Kendi bulunduğu okulunda fotoğrafçılık kulübüne üye olduğunu söyleyen Koray, okuldaki Fotoğrafçılık kursuna da

devam etmektedir. Bu karakter, fotoğrafçılık kursuna katılmayı arkadaşlarına da tavsiye etmektedir. Bu karakter, aile ve arkadaşlarının yanı sıra doğada bulunan ağaç, çiçek ve böceklerin fotoğraflarını çekmeyi de çok sevmektedir.

Koray Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“Ağaçların, çiçeklerin ve böceklerin fotoğraflarını çekmekten de çok hoşlanıyorum.” (İSBDK; s. 20).

“Fotoğraf çekmek benim özel ilgi alanım.” (İSBDK; s. 20).

2.4.20.5. Ceyhun Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu çalışkanlık değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Ceyhun Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“Yüzmeye ilgi duyuyorum.” (İSBDK; s. 20).

“Denizde yüzmeyi çok seviyorum.” (İSBDK; s. 20).

2.4.20.6. Efe Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bilimsellik değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Efe Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“Hayvanları özellikle köpekleri seviyorum.” (İSBDK; s. 20).

2.4.20.7. Zehra Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Zehra Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“Keman çalmayı çok seviyorum.” (İSBDK; s. 20).

2.4.20.8. April Deniz Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

April Deniz Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“Picasso, Miro, Bedri Rahmi Eyüpoğlu... gibi ressamı sevirim.” (İSBDK; s. 22).

2.4.20.9. Carlos Tiscar Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Carlos Tiscar Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“...tasarım kavramının kendisine âşık oldum.” (İSBDK; s. 23).

2.4.20.10. Yağmur Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise Bilge'nin sınıf arkadaşı olan Yağmurdur. Kitapta Yağmur, arkadaşı Bilge'nin ağzıyla anlatılmaktadır. Yağmur, satranç oynamayı ve resim çizmeyi çok seven birisidir. Ve bu konulara özel ilgisi olan bir karakterdir. Yağmurun çok güzel resimler çizdiğini söyleyen Bilge, kendisinin de güzel resim yapmak istediğini söylemektedir. Bilge, Yağmur'un resim çizmedeki başarısını tebrik etmekle beraber Yağmur'u bu konuda yeteri kadar çaba göstermediğini de söylemektedir. Hatta Bilge, Yağmur'un yerinde olduğu takdirde bu konulara özellikle ilgilenip, daha farklı şeyler yapacağını söylemektedir.

Yağmur Karakterini Niteleyen Sevgi Değeri

“O (Yağmur) ayrıca resim dersine özel ilgi duyuyor ve çok güzel resimler yapıyor.” (İSBDK; s. 25).

Tablo 2. 20: Sevgi Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Sev gi	10	12	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Eşyaya sevgi, insanlara ve hayvanlara karşı sevgi ve oyuna karşı sevgi.

Sevgi değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında on karakter üzerinden aktarılmış ve on iki farklı yerde vurgulanmıştır. Sevgi değeri “Bilge, Büşra, Ceyhan, Ayça, Koray, Efe, Zehra, April Deniz, Carlos Tiscar ve Yağmur” karakterleri

üzerinden aktarılmıştır. Sevgi değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. Karakterler cinsiyete göre eşit olacak tarzda seçilmemiş ve altı bayan karakter, üç de erkek karakter kullanılmıştır. Sevgi değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok eşyaya sevgi, insanlara karşı sevgi, oyuna karşı sevgi, hayvanlara karşı sevgi ve sanatkârlara karşı sevgi bağlamında ele alınmıştır.

2.4.21. Karakterleri Niteleyen Sorumluluk Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.21.1. Bilge Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri

“Bu nedenle sorumlu davranarak onlara acılarını hatırlatacak hareketlerden kaçınmalıyız.” (İSBDK; s. 26).

“Ailede günlük hayatın düzenli şekilde yürümesi için bizlerin de yerine getirmemiz gereken sorumluluklarımız vardır. Okulda yiyeceğimiz yemeği paketleme, kirlenen kıyafetlerimizi çamaşır sepetine atma ve odamızı toplama bu sorumluluklarımızdan bazılarıdır.” (İSBDK; s. 157).

“Sorumluluk duygusu çocukların öz güvenini artırır. Sorumluluk sahibi çocuklar kendi ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini gördükçe büyüklerinin yardımına giderek daha az gerek duyarlar. Böylece bağımsız davranma, karar verme ve eldeki kaynakları kullanma becerilerini geliştirirler.” (İSBDK; s. 157).

“Sorumluluk üstlenmeyi davranış hâline getirerek toplumsal hayata daha özgür ve etkin bireyler olarak katılırlar.” (İSBDK; s. 163).

2.4.21.2. Efe Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bilimsellik değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Efe Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri

“Bu konuda kendimi sorumlu hissediyor ve sokak hayvanlarının sorunlarına yönelik çözüm önerileri üretmeye çalışıyorum.” (İSBDK; s. 20).

2.4.21.3. Ayça Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Ayça Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri

“Okulumda açılan satranç kursuna düzenli olarak devam ediyorum.” (İSBDK; s. 19).

2.4.21.4. İsimsiz, Mutlu, Özgür, Melih ve Yaşlı Bilge Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise İsimsiz, Mutlu, Özgür, Melih ve Yaşlı Bilge karakterleridir. Bu karakterler, sorumluluk değeri işlenirken tercih edilmişlerdir. Bu karakterlerden birincisi olan İsimsiz karakteri, ismi söylenmemiş olup çizgi karakter şeklinde fotoğraflanmıştır. Bu karakter sabah erken kalkmakta zorlanan birisidir. Günlerden bir gün annesinin defalarca onu uyarıp çağırmasına rağmen uyanamayıp servise ve okula geç kalmaktadır. Bu durum karşısında kendi sorumsuzluğunun sonucuna katlanan bu karakter, öğretmenine açıklama yaparak özür dilemek durumun kalmıştır. Bu zor durumdan ders alan karakter artık erken uyuyup erken kalkmaya karar verdiğini söylemektedir.

Sorumluluk değeri işlenirken tercih edilen bir diğer karakter ise Mutlu karakteridir. Mutlu karakteri; sarışın, gülümseyen ve farklı renklere sahip bir kapüşon giymiş olan bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Sorumluluğu “kişinin kendi davranışlarının sonuçlarına sahip çıkmasıdır” diye tanımlayan bu karakter, ailesinden ısrarla kendisine kuş alınmasını talep etmektedir. Ailesi ise her defasında kendisinin bu sorumluluğu yerine getiremeyeceği bahanesi ileri sürülerek bu isteği reddedilmektedir. Anne ve babasının ileri sürdükleri “Evde kuş beslemek için sorumluluğunu yerine getiremezsin” görüşlerini her defasında reddeden Mutlu karakteri, en sonunda anne ve babasını ikna ederek eve kuş aldırıştır. Kardeşi ile de görüşüp fikirlerini soran Mutlu karakteri, sonunda göğsünde hafif beyazlığı olan, mavi renkli, güzel bir muhabbet kuşu edinmiştir. Kuşa “Maviş” ismini veren Mutlu ve kardeşi, kısa sürede kuş ile samimileşmişlerdir. Mutlu ve kardeşi evde muhabbet kuşları ile samimi vakitler geçirmektedirler. “Maviş” isimli muhabbet kuşunun eve gelmesiyle birlikte sorumluluğunun da arttığını söyleyen Mutlu karakteri, mümkün mertebe anne ve

babasına verdiği “Kuş’un sorumluluğunu ben alıyorum.” sözünü yerine getirmeye çalışmaktadır.

Sorumluluk değeri işlenirken tercih edilen bir diğerkarakter ise Özgür karakteridir. Özgür karakteri; sarışın, koyu renkli kazak giymiş ve uzunca saçları olan bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Eğitim ve öğretimin başında sınıf başkanı adayı olduğunu söyleyen bu karakter, arkadaşlarının da desteğıyle en yüksek oyu alarak sınıf başkanı olmuştur. Adaylık sürecinde arkadaşlarına sınıf başkanı seçilirse en güzel şekilde sorumluluğunu yerine getireceğıne söz veren Özgür karakteri, başkan olduğunda bu sözünü en güzel şekilde yerine getirmeye çabalamaktadır. Sorumluluğunu nasıl yerine getirdiğıne örnekler veren bu karakter, görevini yerine getirirken bazı fedakârlıklar da yaptığını söylemektedir. Fakat bu durumdan şikâyetçi olmadığını da belirtmektedir.

Sorumluluk değeri işlenirken tercih edilen bir diğerkarakter ise Melih karakteridir. Melih karakteri; sarışın, sarı-lacivert renklerinde kısa kol tişört giymiş ve kısa saçlı olan bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Masa tenisi oynamayı çok seven bu karakter, gittiğı okulun masa tenisi takımında oynamaktadır. Bu nedenle öğle araları ve beden derslerinde arkadaşlarıyla bol bol masa tenisi oynamaktadır. Çeşitli zamanlarda antrenmanlar da yaptığını söyleyen Melih karakteri, anne ve babasının “derslerinden geri kalırsın” düşüncesiyle ilk başta kendisinin okul takımına girmesine müsaade etmediklerini söylemektedir. Bu durum karşısında kendi payına düşen sorumluluğu harfîyen yerine getirebileceğıne ve derslerine daha çok çalışacağına ailesini ikna eden Melih karakteri, bu suretle okulun masa tenisi takımına dâhil olmuştur. Herhangi bir spor dalında okul takımına girmenin kişiye bazı sorumluluklar yükleyeceğini ifade eden bu karakter, kendisinin de okulun masa tenisi takımında bulunması sebebiyle bazı görev ve sorumlulukları bulunduğunu belirtmektedir. Oynanmak üzere tercih edilen herhangi bir okul takımında eğer kişi üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmezse kötü sonuçlarına katlanması gerektiğinin altını çizen Melih karakteri, bu noktayı takviye etmek üzere arkadaşının başına gelen durumu anlatmaktadır. Kendi rızasıyla okulun masa tenisi takımına giren arkadaşı Oktay’ın, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmediğı için öğretmenleri tarafından takımdan ihraç edildiğini örnek olarak gösteren Melih karakteri, ayrıca kişinin üzerine düşen sorumluluklara dikkat etmesi gerektiğini de vurgulamaktadır.

Bu ünite de sorumluluk değeri işlenirken son olarak bir hikâyeye yer verilmiştir. Hikâyede her türlü imkâna sahip olduğu halde çok sıkılan bir presten bahs edilmektedir. Çevresinde bulunan bütün arkadaşları bir iş ile meşgul olup eğlenirken bu prens hiçbir şey yapmayarak odasına kapanarak çok sıkıldığını söylemektedir. Oğlunun bu durumuna çok üzülen Hükümdar, ülkede bulunan büyük ve yaşlı bir bilgeden yardım ister ve bu soruna çözüm üretmesi için bir hafta süre verir. Bu durum karşısında ne yapacağını bilemeyen yaşlı bilge, dalgın dalgın yürürken sürüsünü otlatan bir çobana denk gelir. Köyden yiyecek getirme bahanesiyle sürüyü yaşlı bilgeye teslim eden çoban, köye erzak almaya gider. Bu sırada uçurumdan aşağıya bir koyun düşer ve yaşlı bilge bu koyunu kurtarmak için büyük çaba gösterir. Sonunda koyunu kurtarır. Koyunu kurtardıktan sonra koyunu kurtarma çabasının Hükümdarın oğlu ile ilgili mevzuyu kendisine unutturduğunu ve dolayısıyla stresten kurtulduğunu ders alan yaşlı bilge, Hükümdar'a gelerek bu olaydan çıkardığı dersi söyler. Ve Hükümdara, oğluna taşıyabileceği sorumluluklar yüklerse oğlu bulunduğu olumsuz durumdan kurtulacağını söyler.

İsimsiz, Mutlu, Özgür, Melih ve Yaşlı Bilge Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri

İsimsiz: “Sorumluluğumu yerine getirmemenin sonucunu yaşayıp görmüştüm. O günden sonra bir daha aynı durumda kalmamak için erken yatıp erken kalkmaya karar verdim.” (İSBDK; s. 158).

Mutlu: “Ancak onun evimize gelişiyle birlikte sorumluluklarımın arttığını da belirtmeliyim. Anneme ve babama söz verdiğim gibi ona ben bakıyorum. Yemini ve suyunu veriyor, güneşlenmesi ve temiz hava alması için onu balkona çıkarıyorum. Bu nedenle belli zamanlarda evde bulunmaya dikkat ediyorum.” (İSBDK; s. 159).

Özgür: “Sınıf defterini her sabah müdür yardımcımızın odasından alıyor ve derslerin bitiminde yine ona teslim ediyorum. Sınıf yoklamasının alınmasında ve ödevlerin kontrolünde öğretmenimize yardımcı oluyorum. İdarecilerimizin ve öğretmenlerimizin sınıfa yönelik duyuru ve açıklamalarını arkadaşlarıma iletiyorum. Sınıf listesinden okul nöbetçilerini belirliyor ve bu konuda ilgili müdür yardımcımızı bilgilendiriyorum.” (İSBDK; s. 160).

Melih: “Kendilerine takıma girme kararımın bana yeni sorumluluklar yüklediğinin farkında olduğumu söyledim. Derslerime daha çok çalışarak masa tenisine ayırdığım zamanı telafi edeceğime söz verdim... Masa tenisi veya başka bir spor dalında okul takımına girme kararı vermekle üzerinize çeşitli sorumluluklar da almış oluyorsunuz. Antrenmanlara zamanında gelmek ve spor kıyafetleriyle katılmak, öğretmeni dinlemek, verilen taktikleri disiplinli bir şekilde uygulamak bu sorumlulukların bazılarıdır.” (İSBDK; s. 161).

Yaşlı Bilge: “Hükümdarım, eğer oğlunuzun can sıkıntısından kurtulmasını, hayata bağlanmasını istiyorsanız ona bir sorumluluk yükleyin. Zamanını alan bir meşguliyet verin. Oğlunuza yükleyeceğiniz sorumluluk ne derece ciddi, bu sorumluluğun sonuçları ne derece ağır olursa oğlunuz kendini o ölçüde can sıkıntısından kurtaracaktır.” (İSBDK; s. 162).

2.4.21.5. Emre ve Özge Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer ise karakter ise Emre ve Özge karakterleridir. Bu karakterler çocuklara teknolojinin zararlarını öğretmek ve farkındalık oluşturmak için tercih edilmişlerdir. Bu karakterlerden birinci olan Emre; kapalı renkte bir kazak giyen, kısa saçlı, ve sarışın bir erkek çocuğu olarak fotoğraflanmıştır. Bu karakter 112 servisinin hayati önemine vurgu yapmaktadır. Ayrıca 112 servisini gereksiz yere meşgul eden aramalardan uzak durulması gerektiğinden bahs etmektedir. Hatta bazı gereksiz aramaların insanların hayatına mal olabileceğine dikkat çekmektedir. İkinci karakter olan Özge; gür saçlı bir kız çocuğu olarak fotoğraflanmıştır. Genel ağda rast geldiği “ Antalya’da Yapılan Anadolu Rallisi’nin Bilançosu Ağır Oldu... Anadolu Rallisi sırasında koruma altında bulunan alageyikler zarar gördü. Neslinin son örnekleri yalnızca Antalya’da kalan 44 alageyikten hamile olan 7’si ralli otomobillerinin çıkardığı motor gürültüsü nedeniyle düşük yaparak öldü.” içerikli habere çok üzüldüğünü söyleyen Özge, bu noktaya dikkat çekerek daha duyarlı olunması gerektiğini ifade etmektedir.

Emre ve Özge Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Emre: “Ancak bazı sorumsuz kişiler gereksiz yere 112’yi arayarak bu merkezde çalışanları meşgul ediyorlar... Belki de gereksiz aramalarının yol açtığı gecikme nedeniyle bir hastanın hayatını kaybetmesine neden oluyorlar.” (İSBDK; s. 117).

Özge: “İnsanlar teknolojiyi yanlış kullanıyor. Onların bu sorumsuzluğu nedeniyle yaban hayvanlarının sayısını artırmak mümkün olmuyor.” (İSBDK; s. 118).

2.4.21.6. Neşe ve Neşe'nin Babası Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Neşe ve Neşe'nin Babası karakterleridir. Neşe karakteri; sarı kazaklı, kızıl saçlı ve yeşil tokalı bir kız çocuğu olarak fotoğraflanmıştır. Bu karakterler, “Para nasıl ve hangi durumlarda kullanılması gerekir?” sorusunun cevabı verilirken kullanılmışlardır. Neşe karakteri, babasından haftalık otuz beş TL harçlık alan birisidir. Neşe karakteri, haftalık olarak verilen bu parayı iki gün içerisinde har vurup harman savurarak bitirir ve babasından yeniden harçlık istemeye karar verir. Lakin babası bu durumu onamaz ve “parasını ihtiyacına göre, tasarruflu ve yerinde kullanması gerektiğini” söyleyerek bu isteğini reddeder. Bu durumda babasının haklı olduğunu gören Neşe karakteri, yaptığına üzülür ve bir daha yapmamaya söz verir. Babası ise Neşe'nin kusurunu görüp düzeltmeye çabalamasına çok sevinerek bu ayki bütçeyi beraber hazırlamayı teklif eder ve aylık bütçeyi beraber hazırlamaya başlarlar. Bütçeyi hazırlarken babası Neşe'ye “Bütçenin, gelir ve giderin ne olduğu, paranın nasıl kullanılması gerektiği, önceliğin temel ihtiyaçlara ayrılması gerektiği” gibi tavsiyelerde bulunur ve bu tavsiyelere uygun bir aylık bütçe oluştururlar. Ardından babası artan parayı bir kenara ayırmaları gerektiğini ve zor günler için kullanacaklarını söyler. Aylık bütçe hazırlandıktan sonra Neşe de kendi haftalık bütçesini bu kural ve tavsiyelere uyarak hazırlar. Neşe son olarak para harcanırken nelere dikkat edilmesi gerektiğine vurgu yaparak sözüne son verir.

Neşe ve Neşe'nin Babası Karakterlerini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Neşe: “Sorumluluk duygusuyla hareket ederek zorunlu ihtiyaçlarımıza öncelik vermeli, ihtiyacımız olmayan şeyleri satın almamalıyız.” (İSBDK; s. 141).

Neşe'nin Babası: “Sorumsuzca hareket edip gelirlerinden daha fazla harcama yapan ailelerin borçlanmak zorunda kalacaklarını unutmamalıyız.” (İSBDK; s. 139).

2.4.21.7. Finlandiya Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu saygı değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Finlandiya Karakterini Niteleyen Sorumluluk Değeri

“Finlandiyalılar ailelerine bağlı, misafirperver, sorumluluk sahibi, güvenilir ve dürüst insanlardır.”

Tablo 2. 21: Sorumluluk Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Sorumluluk	13	16	İnsan ve ülke karakterleri kullanılmıştır.	Sorumlulukları yerine getirme ve sahipsiz hayvanlara karşı sorumlu olma.

Sorumluluk değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında on üç karakter üzerinden aktarılmış ve on altı farklı yerde vurgulanmıştır. Sorumluluk değeri “Bilge, Efe, Ayça, İsimsiz, Mutlu, Özgür, Melih, Yaşlı Bilge, Emre, Özge, Neşe-Neşenin Babası ve Finlandiya” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Sorumluluk değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmemiştir. Bununla birlikte ülke karakterlerine de yer verilmiştir. İnsan karakteri tercih edilirken dört bayan karakter, yedi de erkek karakter kullanılmıştır. Sorumluluk değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok aile içindeki sorumlulukları yerine getirme, sahipsiz hayvanlara karşı sorumlu olma, kişisel hayatındaki görevlere karşı bilinçli olma, görevini tam olarak yerine getirme, 112 hattını sorumsuzca meşgul etmeme ve parayı yerinde kullanma bağlamında ele alınmıştır.

2.4.22. Karakterleri Niteleyen Tasarruf Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.22.1. Bilge Karakterini Niteleyen Tasarruf Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Tasarruf Değeri

“... tutumlu olmalı, gereksiz yere para harcamamaya dikkat etmeliyiz. Ayrıca paramızın tamamını kullanmayıp ihtiyaçlarımızı karşıladıktan sonra kalan kısmını biriktirmeye çalışmalıyız.” (İSBDK; s. 138).

“Yiyebileceğimizden fazla gıda almak, elbise ve ayakkabılarımızı çabuk eskitmek, aşırı su tüketmek, lambayı boş yere yakmak birer israftır.” (İSBDK; s. 143).

2.4.22.2. Ahmet ve Ahmet’in Annesi Karakterlerini Niteleyen Tasarruf Değeri

Bu karakterlerin karakterizasyonu sağlık değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Ahmet ve Ahmet’in Annesi Karakterlerini Niteleyen Tasarruf Değeri

“Alışverişte karar verirken göz önünde bulundurulması gereken önemli bir konu da fiyattır. Bu nedenle alacağımız ürünün fiyatını birkaç yere sorarak gerçek değerinin ne olduğunu öğrenmeliyiz. Aynı kalitedeki ürünlerden ucuz olanını tercih etmeliyiz. Ayrıca aile bütçemizde açık oluşturacak şekilde aşırı ve gereksiz harcamalardan kaçınmalıyız.” (İSBDK; s. 135).

2.4.22.3. Neşe ve Neşe’nin Babası Karakterlerini Niteleyen Tasarruf Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Neşe ve Neşe’nin Babası karakterleridir. Neşe karakteri; sarı kazaklı, kızıl saçlı ve yeşil tokalı bir kız çocuğu olarak fotoğraflanmıştır. Bu karakterler, “Para nasıl ve hangi durumlarda kullanılması gerekir?” sorusunun cevabı verilirken kullanılmışlardır. Neşe karakteri, babasından haftalık otuz beş TL harçlık alan birisidir. Neşe karakteri, haftalık olarak verilen bu parayı iki gün içerisinde har vurup harman savurarak bitirir ve babasından yeniden harçlık istemeye karar verir. Lakin babası bu durumu onamaz ve “parasını ihtiyacına göre, tasarruflu ve yerinde kullanması gerektiğini” söyleyerek bu isteğini reddeder. Bu durumda babasının haklı olduğunu gören Neşe karakteri, yaptığına üzülür ve bir daha yapmamaya söz verir. Babası ise Neşe’nin kusurunu görüp düzeltmeye çabalamasına çok sevinerek bu ayki bütçeyi beraber hazırlamayı teklif eder ve aylık bütçeyi beraber hazırlamaya başlarlar. Bütçeyi hazırlarken babası Neşe’ye “Bütçenin, gelir ve giderin ne olduğu, paranın nasıl kullanılması gerektiği, önceliğin temel ihtiyaçlara ayrılması gerektiği” gibi tavsiyelerde bulunur ve bu tavsiyelere uygun bir aylık bütçe oluştururlar. Ardından babası artan parayı bir kenara ayırmaları gerektiğini ve zor günler için kullanacaklarını söyler. Aylık bütçe hazırlandıktan sonra Neşe de kendi haftalık bütçesini bu kural ve tavsiyelere uyarak hazırlar. Neşe son olarak para harcanırken nelere dikkat edilmesi gerektiğine vurgu yaparak sözüne son verir.

Neşe ve Neşe'nin Babası Karakterlerini Niteleyen Tasarruf Değeri

Neşe: “Paramızın sınırsız olmadığını bilmeli ve kendimi kontrol ederek ihtiyacım olmayan ürünleri almamalıyım... İhtiyaçlarımızı bütçemizde bizim için ayrılan parayı dikkate alarak belirlemeliyiz. Gıda maddelerini yiyeceğimiz kadar almalı, israf etmemeliyiz.” (İSBDK; ss. 138-139-140-141).

Neşe'nin Babası: “... İhtiyaçlarını sıraya koymalı, harcamalarını buna göre yapmalı, parayı denetimli harcamalıydın... Artan paramızı harcamayıp tasarruf edeceğiz. Çünkü önümüzdeki günlerde hiç hesapta olmayan acil ihtiyaçlarımız ortaya çıkabilir.” (İSBDK; ss. 138-139-140-141).

2.4.22.4. Efe, Ecem ve Zeliha Karakterlerini Niteleyen Tasarruf Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Efe, Ecem ve Zeliha karakterleridir. Bu karakterler, ekmek, su, elektrik gibi konularda dikkatli ve tasarruflu davranılması gerektiği ifade edilirken tercih edilmişlerdir. Bu karakterlerden birincisi olan Efe karakteri, ekmek israfına dikkat çekmektedir. Bu karakter; sarışın, beyaz gömlekli ve gülümseyen bir erkek çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Okulda düzenlenen “Ekmek İsrafını Önleme” yarışmasına slogan bularak katıldığını söyleyen Efe karakteri, bu konu için genel ağda araştırma yaptığını söylemektedir. Bu karakter, araştırma sırasında açlık ve fakirlikten dolayı bazı yerlerde çocukların hayatını kaybettiğinin altını çizmektedir. Ekmek israfının temel nedeninin ihtiyaçtan fazla ekmek alınması olduğunu vurgulayan bu karakter, yarışmaya “Gözün değil karnın doysun, ekmek yiyeceğin kadar olsun.” sloganı ile katılmıştır. Ekmek israfını önlemek adına çeşitli çözüm yolları sunan Efe karakteri, ekmek israfını azaltmanın bir yolunun da paketli ekmek tüketimini yaygınlaştırmak olduğunu savunmaktadır. Son olarak bu karakter evde yapılan yemeklerin de israf edilmemesi gerektiğinin altını çizmektedir.

Tasarruf değerine vurgu yapmak üzere kullanılan bir diğer karakter ise Ecem karakteridir. Ecem karakteri; mavi gömlekli, kısa saçlı, sarışın ve gülümseyen olan bir kız çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Bu karakter suyun israf edilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Her ne kadar dünyanın dörtte üçü su olsa da içilebilir tatlı suyun çok az olduğunu ve dolayısıyla su kullanılırken israftan kaçınılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu karakter, insanları bu noktada hassas davranmaları gerektiğinin de altını çizmektedir. Su tasarrufu için yapılabilecek bazı davranışları da sıralayan bu

karakter, bu davranışların hayatları boyunca devam edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

Tasarruf değerine vurgu yapmak üzere kullanılan bir diğer karakter ise Zeliha karakteridir. Bu karakter elektriğin israf edilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Zeliha karakteri; beyaz tişörtlü, gülümseyen, uzun ve gür saçlı bir kız çocuk olarak fotoğraflanmıştır. Elektriğin günlük hayatta en fazla israf edilen kaynaklar arasında olduğunu vurgulayan bu karakter, kolayca kullanılabilir bir kaynak olduğu için sanki hiç tükenmeyecek gibi algılanılmasının yanlış olduğunu vurgulamaktadır. Ülkemizde elektrik genellikle kömür, petrol, doğal gaz gibi tükenbilir maddelerden elde edildiği için dolayısıyla elektrik te tükenip bitebileceğini iddia etmektedir. Elektrik israfını önlemek adına çeşitli yöntemler sunan bu karakter, aile de bulunan kişilerin de bu noktada bilgilendirilmeleri gerektiğini söylemektedir. Bu karakter son olarak tasarruf ile birlikte verimliliğe dikkat çekmekte ve “Salondaki iki lambadan birini söndürmek tasarruf, aynı aydınlatma için daha az enerji tüketen bir ampul kullanmak ise verimlilik.” ifadesini kullanmaktadır.

Sosyal Bilgiler ders kitabı; ekmek, su ve elektrik israfından sonra kâğıt, giysi ve zaman israfına da değinmiştir. Ancak bu israflara değinirken herhangi bir karakter kullanılmamış olduğundan buraya alınmamıştır.

Efe, Ecem ve Zeliha Karakterlerini Niteleyen Tasarruf Değeri

Efe: “Yiyebileceğimiz kadar ve küçük gramajlı ekmek satın almalıyız. Bayat ekmekleri atmak yerine kızartma, tost yapabilir; çorbaya katabilir, köfte harcı olarak kullanabilir, ekmek tatlısı yapabilir ve böylece değerlendirebiliriz... Evimizde pişen yemekleri de israf etmemeliyiz. Yiyebileceğimiz çeşitte ve miktarda yemek pişirmeli, artan yemekleri daha sonra tüketmek üzere doğru koşullarda saklamalıyız.” (İSBDK; s. 144).

Ecem: “Bozuk muslukları tamir ettirmeli ve böylece suyumuzun boşa akmasının önüne geçmeliyiz. Ayrıca dişlerimizi fırçalarken veya ellerimizi sabunlarken musluğu açık bırakmamalıyız. Duş süresini mümkün olduğunca kısa tutmalı, sebze ve meyvelerimizi yıkadığımız suyu biriktirerek bu suyla çiçeklerimizi sulayıp balkonumuzu yıkamalıyız. Diğer yandan tuvaletimizdeki sifonu gereksiz yere kullanmamalıyız.” (İSBDK; s. 145).

Zeliha: “Lambaları ve elektrikle çalışan ev aletlerini gereksiz yere açık bırakmamalıyız. Fırınımız çalışırken kapağını sık sık açmamalıyız. Aynı şekilde buzdolabımızın kapağının açık kalmamasına dikkat etmeliyiz.” (İSBDK; s. 146).

Tablo 2. 22: Tasarruf Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Tasarruf	8	8	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	İsraf yapmama, tutumlu olma ve bütçeye uygun hareket etme.

Tasarruf değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sekiz karakter üzerinden aktarılmış ve sekiz farklı yerde vurgulanmıştır. Tasarruf değeri “Bilge, Ahmet, Ahmet’in Annesi, Neşe, Neşe’nin Babası, Efe, Ecem ve Zeliha” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Tasarruf değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. Karakterler cinsiyete göre eşit olacak tarzda seçilmemiş ve beş bayan, üç de erkek karakter tercih edilmiştir. Tasarruf değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok israf yapmama, tutumlu olma, biriktirme yapma, bütçeye uygun hareket etme ve ekmeği-suyu-elektriği boş yere kullanmama bağlamında ele alınmıştır.

2.4.23. Karakterleri Niteleyen Temizlik Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.23.1. Caner Karakterini Niteleyen Temizlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bilimsellik değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Caner Karakterini Niteleyen Temizlik Değeri

“Temizlik deyince akla ilk gelen ürünler bulaşık ve çamaşır makineleridir... Her geçen gün daha da gelişen elektrik süpürgeleri yardımıyla evimizi en küçük toz zerreciklerinden bile arındırabiliriz.” (İSBDK; s. 95).

2.4.23.2. İsimsiz Karakterleri Niteleyen Temizlik Değeri

Kitapta bu karakterlerin özelliklerine yer verilmemiştir.

İsimsiz Karakterleri Niteleyen Temizlik Değeri

“...elbise, ayakkabı, defter, kitap, dergi, sözlük ve ansiklopedilerimizi temiz tutmalıyız.” (İSBDK; s. 141).

“Bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkıp yayılması ihtimaline karşı temizlik kurallarına uyunuz, uymayanları uyarınız.” (İSBDK; s. 89).

2.4.23.3. Zeliha Karakterini Niteleyen Temizlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu tasarruf değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Zeliha Karakterini Niteleyen Temizlik Değeri

“Aynı giysileri kardeşlerimizin veya ihtiyacı olan başka çocukların da kullanabileceğini düşünerek temiz tutmaya ve doğru koşullarda saklamaya dikkat etmeliyiz.” (İSBDK; s. 147).

2.4.23.2. Engin Karakterini Niteleyen Temizlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Engin Karakterini Niteleyen Temizlik Değeri

“...temiz bir çevrede yaşamaları ve engelli çocukların hayatlarının kolaylaştırılması devletlerin temel görevlerindendir.” (İSBDK; s. 153).

2.4.23.2. Mutlu Karakterini Niteleyen Temizlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu sorumluluk değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Mutlu Karakterini Niteleyen Temizlik Değeri

“Ayrıca Maviş’in dökülen tüylerini ve yem kırıntılarını topluyor, kafesini de ben temizliyorum.” (İSBDK; s. 159).

Tablo 2. 23: Temizlik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Temizlik	5	6	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Kişisel malzemeleri temiz tutma ve bulaşıcı hastalıklara karşı temizlik kurallarına uyma.

Temizlik değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında beş karakter üzerinden aktarılmış ve altı farklı yerde vurgulanmıştır. Temizlik değeri “Caner, İsimsiz Karakter, Zeliha, Engin ve Mutlu” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Temizlik değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. Karakterler cinsiyete göre birbirine denk olacak şekilde seçilmiştir. Temizlik değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok temizlikte kullanılan teknolojik aletler, kişisel malzemeleri temiz tutma, bulaşıcı hastalıklara karşı temizlik kurallarına uyma, temiz bir çevrede yaşama ve evde hayvan beslerken hayvanın temizlik ihtiyacını giderme bağlamında ele alınmıştır.

2.4.24. Karakterleri Niteleyen Vatanseverlik Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.24.1. Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Mustafa Kemal Atatürk Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

“Millî Mücadele’nin kazanılmasında Türk milletinin bağrından çıkan kahramanlarımızın payı büyüktür. Bu kahramanların başında “Ya istiklal ya ölüm!” diyerek Millî Mücadele’yi başlatan Gazi Mustafa Kemal Atatürk gelir.” (İSBDK; s. 49).

“Mustafa Kemal, ülkemizin uğradığı bu felaket karşısında ümidini kaybetmedi. “Geldikleri gibi giderler.” diyerek işgalcilerin yurdumuzdan kovulacağına olan inancını dile getirdi.” (İSBDK; s. 50).

“Bu amaçla Havza ve Amasya’dan genelgeler yayımlayarak Türk milletine yurdumuzun içinde bulunduğu durumu ve kurtuluş yolunu anlattı. Halktan işgallere karşı protesto mitingleri düzenlemesini ve mücadele etmesini istedi. Başkanı seçildiği Erzurum Kongresi’nde vatanın bölünmez bir bütün olduğunu vurguladı. Sivas Kongresi’nde ise millî cemiyetleri tek çatı altında toplayarak birlik ve beraberliği sağladı.” (İSBDK; s. 50).

2.4.24.2. Kazım Karabekir Paşa Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Kazım Karabekir Paşa Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

“Birinci Dünya Savaşı’nda çeşitli cephelerde başarıyla görev yaptıktan sonra Kurtuluş Savaşı’nda Doğu Cephesi Komutanlığına getirildi.” (İSBDK; s. 51).

“Kâzım Karabekir Paşa, anne babaları Erzurum ve Erzincan bölgelerinde öldürülen iki bin kadar yetim Türk çocuğunu evlat edinmişti. Bunlar, 4-14 yaş arasında çocuklardı. Kâzım Karabekir, çocukları özellikle birer sanat ve meslek sahibi olacak şekilde yetiştiriyordu.” (İSBDK; s. 51).

2.4.24.3. Osmaniyeli Tayyar Rahmiye Hanım Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Osmaniyeli Tayyar Rahmiye Hanım Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

“Güney Cephesi’ndeki kurtuluş mücadelesinde erkeklerin yanında kahraman Türk kadınları da görev üstlenmiştir. Bunlardan biri de Adana’yı işgal eden Fransız kuvvetlerine karşı savaşan Osmaniyeli Tayyar Rahmiye Hanım’dır.” (İSBDK; s. 52).

“Fransızların halka yaptığı zulümler üzerine gönüllülerden kurduğu müfrezesinin başında Millî Mücadele’ye katıldı.” (İSBDK; s. 52).

“Hak için, bayrak için canın feda edip / Armağan etti bize bu mukaddes vatani.” (İSBDK; s. 52).

2.4.24.4. Sütçü İmam Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Sütçü İmam karakteridir. Sosyal Bilgiler ders kitabında Millî Mücadele döneminin Maraş kahramanları arasında sayılan bu karakterin bizzat fotoğrafına yer verilmemiştir. Bunun yerine temsili heykeline yer verilmiştir. Bu karakter heykelinde sarıklı ve gür sakallı birisi olarak sunulmuştur. Sütçü İmam karakteri, evlerine gitmekte olan Türk kadınlarına saldıran Fransız-Ermeni askerlerine ilk kurşunu sıkarak Millî Mücadeleyi başlatan bir vatanseverdir. Sütçü İmam, gündüzleri köyleri dolaşarak halkı işgal kuvvetlerine karşı bilinçlendirirken geceleri ise şehre gelerek düşmana karşı yapılacak olan direnişe kuvvet vermiş olan birisidir. Ayrıca bu karakter, Maraş ilinin düşmana

karşı savunmasında emek sarf etmiş ve bu şehrin kurtulmasında ciddi faaliyetler vermiştir.

Sütçü İmam Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

“Güney Cephesi’ndeki millî kahramanlarımızdan biri de Maraş’ta düşmana ilk kurşunu atarak kurtuluş mücadelesini başlatan Sütçü İmam’dır.” (İSBDK; s. 53).

“Fransız-Ermeni askerleri evlerine gitmekte olan Türk kadınlarına saldırdılar. Bunun üzerine Sütçü İmam adıyla bilinen Maraşlı bir vatansever hızla dükkânından çıkarak askerlerden birini öldürdü. Bu olaydan sonra Sütçü İmam, gündüzleri köy köy dolaşarak düşmana karşı direniş çağrısı yaptı. Geceleri ise şehre inerek düşmana karşı yürütülen mücadeleye yardım etti. Maraş savunmasına katılıp şehrin kurtuluşuna önemli katkılarda bulundu.” (İSBDK; s. 53).

2.4.24.5. Ali Saip Bey Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Ali Saip Bey Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

“Millî Mücadele günlerinde işgale uğrayan güney illerimizden bir diğeri Urfa idi. Urfa’da direniş ruhunu ateşleyen kişi Ali Saip Bey oldu.” (İSBDK; s. 53).

“İşgalden sonra şehrin ileri gelenleri ile bir millî teşkilat kurarak Fransızların Urfa’dan atılmasında önemli rol oynadı.” (İSBDK; s. 53).

2.4.24.6. Şahin Bey Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Şahin Bey Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

“Şahin Bey Antep savunması sırasında canını bu vatan uğruna feda eden kahramanlarımızdan biridir.” (İSBDK; s. 54).

“Fransızlar, Kilis-Antep yolunu açmak için 26 Mart 1920’de Antep’e doğru ilerleyişe geçtiler. Şahin Bey, emrindeki kuvvetiyle üç gün boyunca direndikten sonra şehit düştü. Adına halk tarafından türküler yakılıp ağıtlar söylendi.” (İSBDK; s. 54).

“Sadece siz değil bütün dünya bir araya gelse bizi bu topraklardan ayıramaz... Namus ve hürriyeti için ölüme atılmak bize, ağustos ayı sıcaklığında soğuk su içmekten daha tatlı gelir. Sizler canı kıymetli insanlarsınız. Bize çatmayınız. Bir gün evvel topraklarımızdan savuşup gidiniz. Yoksa kıyarız canınıza.” (İSBDK; s. 54).

2.4.24.7. Hasan Tahsin Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Hasan Tahsin karakteridir. Hasan Tahsin karakteri; bıyıklı, takım elbiseli ve gür saçlı bir karakter şeklinde fotoğraflanmıştır. Bu karakter, Milli Mücadele döneminde Batı Cephesi’nde mücadele veren birisidir. İzmir’de yayımlanan Hukukubeşer gazetesinin başyazarı olan Hasan Tahsin karakteri, Yunanlıların İzmir’i işgali esnasında ilk tepkiyi göstermiş ve İzmir rıhtımına çıkan Yunan askerlerine kurşun sıkmış olan bir karakterdir. Kahramanca mücadele veren bu karakter, düşman kuvvetine kurşun sıkarken karşı taraftan gelen hain bir kurşun ile şehit olmuştur. Milli Mücadele döneminin sembol isimlerinden biri olan bu karakter, kahraman ve vatansever birisi olarak Türk milletine güç ve kuvvet kaynağı olmuştur.

Hasan Tahsin Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

“İzmir’in işgaline karşı ilk tepki gazeteci Hasan Tahsin’den geldi... Hasan Tahsin 15 Mayıs 1919 sabahı İzmir rıhtımına çıkan Yunan askerlerine ilk kurşunu atarak Millî Mücadele’nin sembol isimlerinden biri oldu. Hasan Tahsin çıkan çatışmada şehit düştü. Ancak onun bu kahramanca hareketi Türk milletinin direniş azmini güçlendirdi.” (İSBDK; s. 55).

2.4.24.8. Yörük Ali Efe Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Yörük Ali Efe karakteridir. Yörük Ali Efe karakteri Yörüklerin tercih ettiği şalvar, kuşak, başlık gibi elbiseler ile fotoğraflanmıştır. 1895’te Aydın’ın Sultanhisar ilçesinin Kavaklı köyünde doğan bu karakter, Ege’de Yunan ve yerli Rumların saldırılarını önlemek için Kuvâ-yı Millîye teşkilatını kurmuş ve bu suretle mücadele vermiş birisidir. Kitapta kendisinden bir halk kahramanı olarak bahs edilen bu karakter, düzenli ordu kurulana kadar Menderes ve yöresi komutanlığını üstlendi. Yirmi ay boyunca düşmanın doğuya doğru ilerlemesini engellemeye çalışan bu karakter, düzenli ordu kurulunca kahraman arkadaşlarıyla bu orduya katılmışlardır. Milli Mücadeleye verdiği üstün hizmetten

dolayı TBMM tarafından kırmızı şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiş ve 23 Eylül 1951’de vefat etmiştir.

Yörük Ali Efe Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

“Her yaştan eli silah tutan gönüllülerce kurulan bu birliklerin liderliğini Yörük Ali Efe gibi halk kahramanları üstlendi.” (İSBDK; s. 55).

“Yaklaşık yirmi ay boyunca düşman kuvvetlerinin Aydın üzerinden doğuya doğru ilerlemesini engelledi.” (İSBDK; s. 55).

“Yörük Ali Efe, Millî Mücadele’ye katkılarından dolayı TBMM tarafından kırmızı şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirildi.” (İSBDK; s. 55).

2.4.24.9. Şerife Bacı Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Sosyal Bilgiler ders kitabında işlenen bir diğer karakter ise Şerife Bacı karakteridir. Karakter kitapta kendi resmi yerine heykeli ile temsil edilmiştir. Heykelinde sırtında silah, sol elinde sopa ve göğsünde fişeklik bulunan başörtülü bir kadın şeklinde tanıtılmıştır. Bu karakter, Milli Mücadele döneminin cephe arkasında mücadele veren kadın kahramanlar içinde sayılmıştır. İnebolu’dan Kastamonu’ya “İstiklal Yolu” üzerinden cephane taşımış olan birisidir. Bu kahraman kadın bir gün cephane taşıırken kafilenden geri kalmış ama bütün zorluklara rağmen yoluna devam ederek güçlülükle de olsa Kastamonu Kışlası önüne gelmişse de şehre girmeye gücü yetmemiştir. Sabah olduğunda yanına varan kişilerin gördüğü manzara ise pek acıdır. Çünkü bu kahraman kadın, taşıdığı top mermileri soğuktan zarar görmesin diye yorganını topların üzerine atmış ve kendisini de yorganın üzerine kapatarak donarak vefat etmiştir. Sabahleyin yanına gelen kişiler Şerife Bacı’yı topların üzerinden kaldırırken bir şaşkınlığa daha şahit olmuşlardır. Çünkü Şerife Bacı’nın bebeği de topların ve topları muhafaza etmek için konulan samanların içinden çıkmıştır.

Şerife Bacı Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

“Şerife Bacı İnebolu’dan Kastamonu’ya kağııyla cephane taşıyordu... Bu kahraman Türk kadını, yorganını taşıdığı top mermilerinin üzerine örterek kıymetli yükünü korumak istemişti. Kendisi de kollarını açarak yorganın üzerine kapanmış hâlde soğuktan donakalmıştı... Cemil ve Rıfat Çavuşlar gözyaşları dökerek şehit kadının üzerindeki karları süpürüp onu arabadan indirdiler. Tam o anda yorganın altından gelen

bir ılıkla irkildiler... Annesi top mermileri ıslanmasın ve o donmasın diye kendisini feda etmişti.” (İSBDK; s. 57).

2.4.24.10. Fevzi Paşa Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu başarı değerinin altında verildiği için tekrar edilmemiştir.

Fevzi Paşa Karakterini Niteleyen Vatanseverlik Değeri

“Balkan Savaşlarının ardından katıldığı Birinci Dünya Savaşı’nda Çanakkale, Kafkasya ve Suriye Cephelerinde bulundu. Mondros Ateşkes Anlaşması’ndan sonra bir süre İstanbul’da kalan Fevzi Paşa, 1920 yılının ortalarına doğru Ankara’ya gelerek Millî Mücadele’ye katıldı.” (İSBDK; s. 57).

Tablo 2. 24: Vatanseverlik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter eşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Vatanseverlik	10	21	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Vatan için fedakarlık yapma ve düşman işgaline karşı birlikte hareket etme.

Vatanseverlik değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında on karakter üzerinden aktarılmış ve yirmi bir farklı yerde vurgulanmıştır. Vatanseverlik değeri “Mustafa Kemal Atatürk, Kazım Karabekir Paşa, Osmaniyeli Tayyar Rahmiye Hanım, Sütçü İmam, Ali Saip Bey, Şahin Bey, Hasan Tahsin, Yörük Ali Efe, Şerife Bacı ve Fevzi Paşa” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Vatanseverlik değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. Karakterler cinsiyete göre eşit olacak tarzda seçilmemiş olup daha çok erkek karakterler tercih edilmiştir. Vatanseverlik değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok vatan için fedakarlık yapma, düşman işgaline karşı birlikte hareket etme ve vatan için canını verme bağlamında ele alınmıştır.

2.4.25. Karakterleri Niteleyen Yardımseverlik Değeriyle İlgili Bulgular

2.4.25.1. Bilge Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu adalet değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Bilge Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

“Yeri geldikçe eşlik ederek bu gelişme sürecinde sizlere katkıda bulunmaya çalışacağım.” (İSBDK; s. 10).

“Tek başına yaşamak zorunda olan yardıma muhtaç, yaşlı ve kimsesiz insanları gördüğümde çok üzülürüm.” (İSBDK; s. 25).

“Devletimiz onların beslenme, barınma ve sağlık ihtiyaçlarının yanı sıra eğitim ihtiyacını da düşünmüştü.” (İSBDK; s. 26).

“Engelli kadın çaresizce etrafına bakındığını görünce hemen yanına giderek yardım edebileceğimi söyledim.” (İSBDK; s. 27).

“Yoksul olduklarından tekerlekli sandalye alamayanlar için okulumuzda plastik kapak toplama kampanyası kampanyasını başlattım.” (İSBDK; s. 27).

“Engelli kadına yardım ettiğim için çok mutlu oldum” (İSBDK; s. 27).

“Ancak çocukların haklarından yararlanabilmeleri genellikle büyüklerin yardımıyla mümkün olabilmektedir.” (İSBDK; s. 152).

2.4.25.2. Efe Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu bilimsellik değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Efe Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

“Sahipsiz kedi ve köpeklerin sokaklarda başıboş dolaşmasına, yiyecek bulamamasına ve soğukta üşümesine çok üzülüyorum. Onlara araba çarpma ihtimali beni oldukça endişelendiriyor.” (İSBDK; s. 20).

2.4.25.3. Koray Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu sevgi değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Koray Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

“Sizler de güzel fotoğraflar çekmek için okulunuzdaki fotoğrafçılık faaliyetlerine katılabilir ya da bu tür faaliyetlerin düzenlenmesine öncülük edebilirsiniz.” (İSBDK; s. 20).

2.4.25.4. Ülkemize Sığınan Yabancı Öğrenciler Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise ülkelerinde savaş olduğu için ülkemize sığınan yabancı çocuklardır. Bu çocukların durumu Bilge Karakterini Niteleyen ağzından aktarılmaktadır. Ülkemizin bu çocukların eksiklerini gidermeye çalıştığını söyleyen Bilge, çocukların eğitime olan ihtiyaçlarının da karşılandığını ve kendi bulunduğu okulunda bazı arkadaşlarıyla görüşmeler yaptığını da eklemektedir. Çat pat Türkçe konuşan bu çocukların birisi ile görüştüğünü söyleyen Bilge, çocuğun; “Türkçe bilmedikleri için zorlandıklarını ve buna karşılık bu konuda Öğretmen ve öğrenci arkadaşlarından destek ve yardım aldıklarını da” söylediğini ifade etmektedir. Türkiye’de olmalarını şanslılık olarak gören çocukların, yüzlerinde aslında üzüntüleri de okuna bildiğini söyleyen Bilge, o çocukların yerine kendisini koyarak ne kadar zor durumda olduklarını anlatmaya çalışmıştır. Ülkemize sığınan yabancı çocuklara yardım edilmesi gerektiğini ifade eden Bilge, daha sonra bu durumu tüm sorun ve sıkıntısı olan insanlara yayarak onlara da yardım edilmesi gerektiğini söylemektedir. Bu noktada Bilge, herkesin sorumlu davranması ve gerekli hassasiyeti göstermesi gerektiğini ifade etmektedir.

Ülkemize Sığınan Yabancı Öğrenci Karakterlerini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

“Ancak öğretmenlerinin ve sınıf arkadaşlarının bu konuda kendilerine yardımcı olduklarını da ekledi.” (İSBKD; s. 26).

2.4.25.5. Aydın’ın Germencik İlçesi Öğretmen ve Öğrenci Karakterlerini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen bir diğer karakter ise Aydın Germencik ilçesinde bulunan öğretmen ve 3-A sınıfı öğrencileridir. Bu 15 öğrenci, öğretmenleri vasıtasıyla sosyal sorumluluk projesi kapsamında harçlıklarından artan parayı kumbaraya atarak toplanan paraları hiç tanımadıkları yetim öğrenciye gönderirler. Bu suretle değerler eğitimini çocuklara kazandırmayı hedeflediklerini söyleyen öğretmen Narin hanım, bu vasıta ile öğrencilerin hoşgörü, sevgi ve empati kurmayı öğrendiklerini ifade etmektedir.

Aydın'ın Germencik İlçesi Öğretmen ve Öğrenci Karakterlerini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

“3A sınıfı öğrencileri harçlıklarından biriktirdikleri paraları hiç tanımadıkları bir yetim öğrenciye göndererek örnek davranış sergilediler.” (İSBDK; s. 27).

2.4.25.6. Yürüme Engelli Kadın Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

Bu karakterin karakterizasyonu azim değerinin altında yapıldığı için tekrar edilmemiştir.

Yürüme Engelli Kadın Karakterini Niteleyen Yardımseverlik Değeri

“Engelli kadın çevre şartlarının engellilere yardımcı olmadığını söyledi.” (İSBDK; s. 27).

Tablo 2. 25: Yardımseverlik Değeriyle İlgili Bulgular Tablosu

Dİ	KS	DVS	Kullanılan Karakter Çeşidi	Değerin Kullanıldığı Bağlam
Yardımseverlik	6	12	Sadece insan karakteri kullanılmıştır.	Yaşlılara, engellilere, ihtiyaç sahiplerine ve sokak hayvanlarına yardım etme.

Yardımseverlik değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında altı karakter üzerinden aktarılmış ve on iki farklı yerde vurgulanmıştır. Yardımseverlik değeri “Bilge, Efe, Koray, Ülkemize Sığınan Yabancı Öğrenciler, Aydın Germencik İlçesi Öğretmen-Öğrencileri ve Yürüme Engelli Kadın” karakterleri üzerinden aktarılmıştır. Yardımseverlik değeri işlenirken sadece insan karakteri tercih edilmiştir. Yardımseverlik değeri, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında daha çok yaşlılara, engellilere, ihtiyaç sahiplerine ve sokak hayvanlarına yardım etme bağlamında ele alınmıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Araştırmanın sonucuna göre, İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının değer aktarım sürecinde yüz yirmi dört (124) tane karakter kullanıldığı görülmüştür. Kullanılan bu karakterlerin doksan altısı (96) canlı karakterlerden, yirmi iki (22) tanesi ise cansız karakterlerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Canlı karakterlerin doksan beş (95) tanesi insan karakterinden, bir (1) tanesi ise hayvan karakterinden seçildiği sonucuna varılmıştır. İnsan karakterine bakıldığında altmış bir (61) tanesi erkek karakterlerden, otuz dört (34) tanesi ise kadın karakterlerden seçildiğine rastlanmıştır. Bunlardan hariç “Diğer” kategorisine dahil edilen on yedi (17) tane karakter daha tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan karakterleri doğrudan ele alan çalışmalara rastlanmadığı için bu sonuç diğer çalışma sonuçlarıyla pek kıyaslanamamıştır.

Tespit edilen karakterlerin her birisi en az bir değeri temsil ettiği sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte bazı karakterlerin birden fazla değeri temsil ettiği de görülmüştür. Söz konusu ders kitabındaki karakterlere bakıldığında yaşlılara ve engelli bireylere sınırlı sayıda yer verildiği görülmüştür. Ayrıca çocukların ilgisini çekebilecek hayvan karakterlerine de çok az yer verilmiştir. Benzer bir sonuca Ünal (2014) da Sosyal Bilgiler ders kitabını konu alan tezinde ulaşmıştır.

Araştırma sonucunda bazı karakterlerin isimlerinin yazılmadığı ve isimsiz olarak takdim edildiği görülmüştür. Ayrıca bazı farklı karakterler için aynı görselin kullanıldığı da tespit edilmiştir. Bu durum hedef kitle nazara alındığında olumsuz durumlara neden olabileceği düşünülmektedir.

Kitapta karakterleri niteleyen yirmi beş (25) tane değere rastlanmıştır. Bu değerler; adalet, azim, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, başarı, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, estetik, çağdaşlık, duyarlılık, dürüstlük, , mutluluk, özgünlük, özgürlük, sabır, sağlık, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleridir. Ders kitabında ele alınan bu değerler hitap ettiği kitleye uygun olduğu düşünülmektedir. Bu sonuca paralel olan araştırmalar da mevcuttur (Koç vd., 2020).

Karakterlerin temsil ettikleri değerlere bakıldığında karakterleri niteleyen en çok vurgulanan değerlerin sırasıyla duyarlılık, bilimsellik ve saygı değerleri olduğu, en az vurgulanan değerlerin ise başta barış olmak üzere sabır, azim, dürüstlük ve estetik değerleri olduğu görülmüştür. Deniz ve Karagöl (2018) ve Zafer, Merey ve Karatekin (2013) de inceledikleri ders kitaplarında bazı değerlere fazla yer verilirken bazılarına daha az yer verildiğini ifade etmişlerdir.

Karakterleri niteleyen değerlerin Sosyal Bilgiler öğretim programındaki kök değerlere ve Milli Eğitim Temel Kanununda yer alan değerlere paralel olarak hazırlandığı görülmüştür. Nitekim on kök değerın tamamı kitapta karşılık bulmuştur. Buna ilaveten programda ismi geçen diğer değerlere de kitapta yer verildiğine rastlanmıştır. Koç vd. (2020) de kitaplarda işlenen değerlerin programlara uygun olduğu sonucuna varmışlardır.

Öneriler

1. Bu çalışmanın bulgularına doküman incelemesi yöntemi ile ulaşılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda farklı araştırma desenleri kullanılarak konuya değişik bakış açıları sunulabilir.

2. İlkokul Sosyal Bilgiler ders kitabının içerdiği karakterlere çeşitlilik getirilmelidir. Ayrıca kitap değerlere yer verilme oranı bakımından da yeniden değerlendirilmesi önerilebilir.

3. Söz konusu ders kitabındaki karakterlere bakıldığında yaşlılara ve engelli bireylere sınırlı sayıda yer verildiği görülmüştür. Ayrıca çocukların ilgisini çekebilecek hayvan karakterlerine de çok az yer verilmiştir. Ders kitaplarındaki karakterler seçilirken karakter çeşitliliğine gidilmesi önerilebilir.

4. Araştırma sonucunda bazı karakterlerin isimlerinin yazılmadığı ve isimsiz olarak takdim edildiği görülmüştür. Ayrıca bazı farklı karakterler için aynı görselin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum karışıklığa sebep olabilmektedir. Dolayısıyla İlkokul Sosyal Bilgiler ders kitabı görselleri hazırlanırken, yer verilen karakterlere ve karakterizasyon özelliklerine daha da dikkat edilmelidir. Böylece sosyal bilgiler ders kitabında, değerler eğitiminin gördüğü önem daha da artacaktır.

5. Bu çalışma ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını esas alarak yapılmıştır. Diğer ilkokul ders kitapları da bu bağlamda ele alınarak farklı çalışmalar yürütülebilir.

6. Söz konusu kitapta bazı değerlere fazla bazılarına ise az yer verildiği görülmüştür. Değerlerin dağılımında denge sağlanması ve gereksiz abartılara veya ihmallere yer verilmemesi önerilebilir.

7. Araştırmada kitapta yer alan değerlerin diğer derslerle ilişkilendirilmediği görülmüştür. Bu açıdan, ilköğretim düzeyinde başlıca bir değerler eğitimi dersine yer verilmesi oldukça önemlidir. Bu ders, programda yer alan diğer ana derslerle, güçlü bir ilişkiler ağı kurularak verilebilir.

8. Değerlerin kazandırılması sürecinde, sürecin önemli bileşenlerinden öğretim programları ve ders kitapları son derece önemlidir. Dolayısıyla ders kitaplarında yer alan karakterler ve onları niteleyen değerlerin özenle seçilmesi gerekir. Aynı şekilde bu özenin sadece ders kitaplarıyla sınırlı kalmayıp, yardımcı kitaplarıyla da desteklenmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Aktan, O., & Padem, S. (2013). İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Okuma Metinlerinde Yer Alan Değerler. *Asya Öğretim Dergisi*, 1(2), 44-55.
- Aktepe, V., & Yalçinkaya, E. (2016). Hayat Bilgisi Dersinde Değerler Eğitimi ve Uygulama Örnekleri. İçinde S. Güven & S. Kaymakcı (Ed.), *Hayat Bilgisi Öğretimi* (s. 133-177). Pegem Akademi.
- Alkış Küçükaydın, M., (2020). Değer İle İlişkili Temel Kavramlar. İçinde G. Izgar, B. Dilmaç (Ed.), *Değer Eğitimi Kavram, İlke ve Yaklaşımlar* (ss. 1-27). Pegem Akademi
- Alpar, R.(1998). *İstatistik ve Spor Bilimleri*. Bağırhan yayınevi.
- Alver, M., Kesicioğlu, O.S. (2020). Karakter ve Değer Eğitimi Yaklaşımları ve Uygulamaları. İçinde M. Kağan & N. Yılmaz (Ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi 2. Baskı* (ss. 155-1739). Pegem Akademi
- Aral, D. (2008). *Millî Eğitim Bakanlığının Hazırladığı 6. sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Arslan, M. (2007). Türkiye’de İslam ve İş Ahlakı. İçinde R. Kaymakcan & M. Uyanık (Ed.). *Teorik ve Pratik yönleriyle Ahlak*. Dem Yayınları.
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak Okuryazarlık. *Değerler eğitimi dergisi*, 7 (17), 9-26.
- Aydın, A., (2007). *Eğitim psikolojisi*. Tek Ağaç Eylül Yayıncılık.
- Aydın, M. Z., & Akyol Gürler, Ş. (2020). *Okulda Değerler Eğitimi* (4. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Beldağ, A., & Kaptan, S. Y. (2017). Arabalar Filminin İçerdiği Değerlere İlişkin Bir İnceleme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 487-499.
- Belet, Ş. D., & Deveci, H. (2008). Türkçe ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi. *VII. ulusal sınıf öğretmenliği sempozyumu*, 2(4).
- Candan, D. G., & Ergen, G. (2014). 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1).
- Çağlar, A. (2005). *Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi. Erken Çocuklukta Gelişim Ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar 2*. Morpa Kültür Yayınları.
- Çağlar, A. (2005). *Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi*. İçinde Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar 2. (Ed. M. Sevinç). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Çapoğlu, E., & Okur, A.(2015). Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Şiirlerde Yer Alan Değerler. *Sakarya University Journal of Education*, 5(3), 90-104.

- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çetin, O. U. (2015). Küreselleşmenin Eğitimin Farklı Boyutları Üzerindeki Etkileri. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 75-93.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS Ve LISREL Uygulamaları* (Vol. 2). Ankara: Pegem Akademi.
- Demir, T. (2012). İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Hikâye Metinlerinde Yer Alan Değer Unsurlarının Eşdizimsel Örüntüler Açısından Görünümleri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(2)1063-1078.
- Doğan, M. (2003). *Estetik*. Dokuz Eylül Yayınları.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal Bilgiler Öğretimi. İçinde C. Öztürk & D. Dilek (Ed.) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (ss. 15-46). Pegem A Yayıncılık
- Erden, M. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Alkım Kitapçılık Yayıncılık
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde Program Geliştirme*. Yelken Tepe Yayınları.
- Evin, İ., & Kafadar, O. (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Ve Ders Kitaplarının Ulusal Ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293-304.
- Genç, S.Z., (2017). Bilgi Toplumu ve Eğitim. İçinde Genç, S.Z. (Ed.), *Değişen Değerler ve Yeni Eğitim Paradigması*. (ss. 2-20). Pegem Yayınları
- Globalmysteriesblog, (2015). Erişim Tarihi: 11 Kasım, 2022. <https://globalmysteriesblog.com/2015/04/17/11-characterization-strategies/>
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları
- Gürsakar, N. (2013). *İstatistiğin ABC'si*. Dora yayıncılık.
- Kaçmaz, G. (2018). *Cahit Zarıfoğlu'nun Masallarının Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145.
- Karacan, H. (2018). Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Yer Alan Milli ve Evrensel Değerlerin Analizi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 1(1), 1-10.
- Karaman, K. (2010). Küreselleşme ve Eğitim. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 2(3), 131-144.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Karasu Avcı, E. & Faiz, M. (2018). 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları “Etkin Vatandaşlık” Öğrenme Alanında Yer Alan Becerilerin Ve Değerlerin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 1-21.

- Kaşkaya, A., & Duran, T. (2017). İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 417-441.
- Kernis, M. H. and Goldman, B. M. (2006). A multicomponent conceptualization of authenticity: Theory and research. *Advances in Experimental Social Psychology*, 38, 283- 357.
- Keskin, Y., & Öğretici, B. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde" Duyarlılık" Değerinin Etkinlikler Yoluyla Kazandırılması: Nitel Bir Araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 143-181.
- Koç, G. Ç., Engin, G., & Genç, S. Z. (2020). Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Değerler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Eğitimde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi International Journal of Innovative Approaches in Education 2020*, Vol. 4 (4), 185-194
- Kula, S., & Çakar, B. (2015). Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(12), 191-210.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgünün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kuş, Z., Merey, Z., & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- Leymun, Ş. O., Odabaşı, F., & Yurdakul, İ. K. (2017). Eğitim Ortamlarında Durum Çalışmasının Önemi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 367-385.
- MEB. (1973, Haziran 14). Resmi Gazete. Kasım 15, 2021 tarihinde Milli Eğitim Temel Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> adresinden alındı
- MEB. (2018A). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlk ve Orta Okul 4-5-6-7. Sınıflar). Erişim adresi: <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>
- MEB. (2018B). Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu. Ankara: MEB.
- MEB. (2021). *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Tuna Yayıncılık
- Metin, M. (Ed.). (2015). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Mohamed Adnan, M.A., (2019). Karakter ve Değer Eğitimi Yaklaşımı ve Uygulaması. İçinde B. Özer (Ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi* (ss. 166-178). Pegem Akademi
- Oxford Dictionaries. (2022). Karakter. İçinde Oxford Dictionaries Sözlüğü. Erişim tarihi: Ekim 10, 2022, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*. Milli Eğitim Basımevi
- Özbal, N. (2017). *Estetik Eğitim* (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, S. M. (2011). Toplumsal Değişme ve Küreselleşme Bağlamında Eğitim Ve Eğitim Programları: Kavramsal Bir Çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 85-110.

- Özer, B., (2019). Karakter ve Değer Eğitiminde Rol Model Olarak Öğretmen. İçinde B. Özer (Ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi* (ss. 238-266). Pegem Akademi
- Özgen, S. (2005). *İlköğretim 1. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Öztürk, T., & Özkan, Z. S. (2018). Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Metin Ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 172-204.
- Ryan, R.M., Huta, V. and Deci, E. L. (2008). Living well: A self-determination theory perspective on eudaimonia. *Journal of Happiness Studies*, 9(1), 139-170.
- Sağlam, H. İ. (2014). Aile Birliğini Önemseme Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Öğrencilerin Aile Birliğini Önemseme Düzeylerinin İncelenmesi. *Çağın Sorunları Karşısında Eğitim Sempozyumu Kitabı* (s.363-388). Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Sağlam, H.İ., (2021). *Karakter ve Değer Eğitimi*. (6. baskı). Pegem Akademi.
- Seyyar, A. (2003). *Ahlak Terimler Sözlüğü*. Beta Yayınları.
- Somuncu, S. (2008). İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Edebi Metinlerin Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi
- Sönmez, V. (1997). Sosyal Bilgiler ve Öğretmenlik Kılavuzu. Anı Yayıncılık.
- Subaşı, M., & Okumuş, K. (2017). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 419-426.
- Susar Kırmızı, F. (2014). 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinde Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 217-259.
- Şahin, T., & Ersoy, F. (2012). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1535-1558.
- Şanlı, E., (2019). Değerler Eğitimine Yönelik Öneriler. İçinde B. Özer (Ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi* (ss. 292-315). Pegem Akademi
- Şirin, A. (1983). *Gençlerin Değerler Sıralaması Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- TDK. (2022). Eğitim. İçinde *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim tarihi: Ekim 10, 2022, <https://sozluk.gov.tr>
- TDV İslam Ansiklopedisi. (2022). Adalet. İçinde *İslam Ansiklopedisi*, Erişim tarihi: Kasım 11, 2022, <https://islamansiklopedisi.org.tr>
- Topkaya, Y. (2011). *Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Ders Kitaplarına Yansıma Düzeylerinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uçar, F. H., & Çetinkaya, S. (2021). İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi. *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 275-291.
- Ulu Kalın, Ö. (2011). *Sosyal Bilgiler 4. Sınıf İçin Tasarlanan "İnsanlar ve Yönetim" Adlı Ünitenin Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Kavram Algılamaya Düzeylerine Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Ulusoy, K., & Arslan, A. (2019). *Bir Kavram Olarak "Değer ve Değerler Eğitimi"*. İçinde R. Turan & K. Ulusoy (Ed.), *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*. (ss. 2-15). Pegem Akademi.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2014). *Değerler eğitimi*. (6. baskı). Pegem Akademi.
- Ulusoy, K., (2021). *Karakter Değerler ve Ahlak Eğitimi*. (2. baskı). Pegem Akademi.
- Ulusoy, K., Dilmaç, B. (2018). *Değerler Eğitimi*. Pegem Akademi (5. Baskı).
- UNESCO, (2002). Framework for action on values education in early childhood. Reports Descriptive, Multilingual/Bilingual Materials. Erişim tarihi: Ekim 10, 2022, Erişim adresi. <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001287/128712e.pdf>
- Uzun, T., & Özdem, G. (2020). Değerler Eğitimi. İçinde M. Kağan & N. Yılmaz (Ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi* (ss. 109-119). Pegem Akademi
- Ünal, R. (2014). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının insan hakları boyutunda incelenmesi (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yazar, T., & Tural, Ö., (2020). Değer Eğitimi Yaklaşımları. İçinde G. Izgar & B. Dilmaç (Ed.), *Değer Eğitimi Kavram, İlke ve Yaklaşımlar* (ss. 147-178). Pegem Akademi
- Yeşil, R., & Aydın, D. (2007). Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem Ve Zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (2), 65-84.
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı). Pegem Yayınları
- Yılmaz, N. (2004). Türklere Özgü İlk Kaynaklarda "İnsan" Görüşünün Temelleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(25).
- Yılmaz, N. (2012). Felsefi Bağlamda "İyi İnsan Olma"nın Bazı Yolları. *Hukuka Felsefi ve Sosyolojik bakışlar Sempozyumu-V*, 102-112. *Türkiye*.
- Yılmaz, N. (2020). Andragojik Açından Bir Değer Olarak Salih Amel. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 20(2), 667-699.
- Yılmaz, N. (2020). Değerlerin Kaynağı: Felsefi, Dini ve Ahlaki Temeller. İçinde M. Kağan & N. Yılmaz (Ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi* (ss. 155-173). Pegem Akademi.
- Yiğit, M. F., & Tarman, B. (2013). Değerler Eğitimimin ilköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Yeri ve Önemi. *Journal of Social Studies Education Research*, 4(2), 79-102.
- YÖK, (2022). Erişim tarihi: Aralık 10, 2022, https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/AA_Sunus_%20Onsoz_Uygulama_Yonergesi.pdf
- Yüksekbilgili, Z., & Akduman, G. (2016). Bireysel Mutluluk ve İşkoliklik İlişkisi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 95-112.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Burhan EKEN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölümü	Temel Eğitim / Sınıf Öğretmenliği
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	